

TISZATÁJ

4

1949. DECEMBER

III. ÉVFOLYAM

ÁRA 3 FT

T I S Z A T Á J

IRODÁLMI ÉS MŰVESZETI FOLYÓIRAT

Szerkeszti: ERDŐDI JÓZSEF

Társszerkesztők: SÓTÉR ISTVÁN és HALÁSZ ELŐD

Felelős szerkesztő és kiadó: ERTSEY PÉTER

Főmunkatársak:

FORGÁCS ISTVÁN, LÓKÖS. ZOLTÁN, NAGY SÁNDOR, SERES JÓZSEF,

TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

KIADJA A SZEGEDI SZABADMŰVELŐDÉSI TANÁCS

Szerkesztőség és kiadóhivatal: SZEGED, Aradi Vértanúk-tere 3. (Postafiók 46)

Postacsekkszámla: 603.533

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

Kéziratokat nem őrünk meg

Előfizetési díj egy évre 12 forint, félévre 6 forint.

Jogi személyeknek egy évre: 30 forint — Egyes szám ára 3 forint.

T Á R T A L O M

	Oldal
<i>Trencsényi-Waldapfel Imre: Sztálin és a költészet</i> — — — — —	229
<i>Dzsambul: Három vers (Trencsényi-Waldapfel Imre ford.)</i> — — — — —	241
<i>Pjotr Pavlenko: Boldogság (Szinműrészlet, Erdődi József ford.)</i> — — — — —	244
<i>Lódi Ferenc: Sztálinért (Vers)</i> — — — — —	248
<i>Szergej Mihalkov: Sztálin (Vers, Szokolay Károly ford.)</i> — — — — —	249
<i>Michail Iszakovszkij: Sztálin elvárshoz (Vers, Szokolay ford.)</i> — — — — —	250
<i>Forgács István: Sztálin köneve (Jelenet)</i> — — — — —	251
<i>Vécsey József: A Terv térképe a faon (Vers)</i> — — — — —	257
<i>Lódi Ferenc: Nézd, Kédvcs (Vers)</i> — — — — —	258
<i>Bécsi Tamás: Parafatalp (Novella)</i> — — — — —	259
<i>Jordan Sztratiev: Fiatalok ünnene (Vers, Breznay Béla ford.)</i> — — — — —	270
<i>Iuhász József: Új horizontok (Vers)</i> — — — — —	270
<i>Takács Tibor: A szerelemlről (Vers)</i> — — — — —	271
<i>Szokolay Károly: Őszi vers</i> — — — — —	272

TUKÖR

<i>Király József: Sztálin 70. születésnapja Szegeden</i> — — — — —	273
<i>Halász Tibor: Az Ünnepek könyvei</i> — — — — —	280
<i>Geréb György: Szocialista hang 1941-ben</i> — — — — —	284
<i>Bozó László: Eoszorkánvok</i> — — — — —	287

KÖNYVEK

<i>M. Bragin: Kutuzov glebe, Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák, Móricz Zsigmond: Rokcnok, Gajdár: Iskola, Jorge Amado: Arany gyümölcsök földje, Nagy Lajos: Képtelen természetrajz, Balázs Béla: Emberek a határon, Mensikov: Az ember keresi a boldogságot, Móricz Zsigmond: Úri muri, Jack London: A vadon szava, Sziráky Judith: Változások, Iván Oibracht: Anna, Gorkij: Életem, Waldapfel József: A XIX. század költői, Mikszáth Kálmán: Két választás Magyarországon, Móricz Zsigmond: Barbárok, Nagy István: A szomszédság nevében, Claude Morgan: Francia küzdelem, Tersánszky J. Jenő: Rossz szomszédok, Pálotai Loris: Tűzhelv, Anna Seghers: A he edik kereszt, C. de la Mora: Vérző Spanyolország,</i>	
<i>Erdődi József: Kurta válasz Kuczka Péternek</i> — — — — —	300

SZTALIN ÉS A KÖLTÉSZET

Azok között a jelentős könyvek között is, amelyekkel a magyar irodalom és a magyar könyvkiadás ünnepli a haladó emberiség nagy vezérének és tanítójának hetvenedik születésnapját, különleges hely, illeti meg a Sztálin-díjas gruz költő, Georgij Leonidze „Sztálin ifjúsága“ című hőskölteményét. Ez a remekmű a maga tündöklően tiszta költői értékeivel — Kardos László és Raics István méltó fordításában — irodalmunk nagy gazdagodásának számít, s e mellett alkalmat ad alapvető elvi kérdések megvilágítására.

Mindenekelőtt, ami a magyar irodalmat illeti: a nélkül, hogy kicsinyelnénk azokat a törekvéseket és eredményeket, amelyek a magyar szocialista irodalom megteremtését szolgálják, határozottan le kell szögeznünk, hogy ez a fordítás a szocialista költészetnek olyan magas színvonalát képviseli irodalmunkban, amely az új magyar költészet eredeti alkotásai számára ma még legfeljebb az ösztönző és példamutató legmagasabb színvonalat jelentheti. Volt már irodalmunk történetében egy korszak, amelyben a fordítás jelentősége szinte nagyobb volt, mint az eredeti alkotásoké: Kazinczy kora, mely évszázados elmaradottságot úgy számolt fel, hogy fordítások útján fokozta olvasóközönségünk igényességét és készítette elő a magyar irodalmi nyelvet a kor leghaladóbb ideológiájának — akkor a polgári forradalom ideológiájának, a felvilágosodásnak — önálló, a hazai fejlődés szükségleteinek megfelelő művészi megfogalmazására. Akkor a magyar feudalizmus európai szempontból már anakronisztikus megkötöttségei zárták el a magyar irodalmat annak a lehetőségétől, hogy lépést tartson az általános európai fejlődéssel. Kazinczynak és társainak fordító tevékenysége nemcsak áthidalta a magyar irodalom fejlődésében támadt hézagot a nálunk hiányzó remekművek átültetésével, hanem az elmaradt társadalmi fejlődésnek megfelelően elmaradt nyelv lehetőségeivel közelítve meg a társadalmi fejlődés összehasonlíthatatlanul magasabb fokán keletkezett remekműveket, a nyelvet, a magyar irodalmi nyelv kifejező képességét is, a fordítás nehézségeivel birkózva, e remekművek által megkívánt magasabb színvonalra emelte. Ezáltal a magyar irodalmat is képessé tette a hazai fejlődés által felvetett nagy társadalmi kérdéseket tudatosító, élenjáró szerepére. Az a negyedszázad, mely az 1919-es magyar proletárforradalom bukása után Magyarországot fejlődésében visszavetette és a magyar irodalmat is elzárta a világ leghaladóbb irodalmától, a szovjet irodalomtól, a szovjet fejlődés ideig példátlan íramát véve tekintetbe, méreteiben is legalább ugyanolyan kiesést jelentett a magyar irodalom fejlődésében, mint azok az évszázadok, melyek a renaissance humanizmusát a felvilá-

gosodás korától elválasztották. A magyar irodalmi élet egészére áll ez akkor is, ha élismerjük, hogy az illegális munkásmozgalom egy-egy kiváló írónkat — és a legnagyobbat: József Attilát — a szocialista forradalom harcosává nevelte. Ilyen körülmények között a magyar irodalomnak nem lehet sürgősebb feladata, mint megismertetni a közönségünket a szovjet irodalom remekeivel és megismertetni vele íróinkat is, akik számára ez a megismerkedés a magyar irodalom új feladatainak tudatosítását, új útjainak biztos eligazítását is jelenti.

Ebből a szempontból nézve, Leonidze eposzában nemcsak az alkotást, mint lezárt remekművet, hanem az alkotó módszert is vizsgálunk kell és éppen itt merül fel a második alapvető kérdés, amelyet a mű mint a szovjet irodalom jellegzetes képviselője vet fel.

A mű — valójában egy nagyobb méretű kompozíció első kötete — Sztálin gyermekkorát és ifjúkorát állítja elénk, oly módon, hogy hőse fejlődésének egész szélesrefogott háttérét ábrázolja. Mi ez a háttér? A tér távlatában: Sztálin szülőföldjének, Gori környékének és a gruzok hazájának, a természeti szépségekben gazdag Kártlának viruló kertekkel váltakozó zordon hegyláncai. Az idő távlatában: Kártli szabadságharcainak a hősmondái kezdetektől a forradalmi munkásmozgalom megindulásáig terjedő láncolata. S e két tős távlatot különös megjelenítő erővel egyesítik a gruz nép költészetének helyhez kötött mondái, melyek az életrajzi hűség csorbája nélkül olyan hangulati aláfestést adnak az egésznek, hogy a legnagyobb kortárs történelmi hiteles életrajza egyszerűsége a gruz nép hőskölteményeinek egyenes folytatása gyanánt hat. Hallunk Zurábról, akit — mint a mi népballadánk Kőműves Kelemennéjét — elevenen falaztak a szurámi várba, és testvéréről, akit a Bazaleti-tó fenekén ringat aranybölcső: mindkettő a gruz nép eltemetett, elsüllyedt szabadságának a jelképei. És hallunk a görög Prométheusz-monda gruz rokonáról, Amiránról, aki a tüzet adta az embereknek, ezért büntetésül az Elbrusz sziklához láncolták az istenek. Nagyanyó, guzsalyán holdszínű fonalat sodorva, róla mesél a gyermeknek: egy pásztor látta is Amiránt, a sziklához láncolva, az emberiség javáért szenvedő titán acél ujjával megnyomkodta a pásztor kenyerét, és a kenyérből vér csöpögött. Ilyen véres kenyeret eszik a nép nemzedékek óta, pedig más kenyeret szánt neki az, aki a tűz adományával a kovácsmesterségre tanította az embereket, és ezzel beláthatatlan szabad fejlődésüket akarta elindítani, de első fokozat a kizsákmányolás és elnyomás lehetőségét teremtette meg.

*Az tejjel volna sütve, ez — a vér!
És ebben, jaj, a bűnös én vagyok.
Zúzd el bilincsed! Kelj föl, népem, élj!
Az istentől legyetek szabadok!*

*Nézlek, mióta világ a világ,
A veréb nálad szabadabban él;
Kenyeret, békét majd csak harcod ad...*

Felmerül a kérdés: nem misztifikálja-e a társadalmi fejlődés materialista elméletét az ilyen mithológiai beállítás és nem táplálja-e a narodnyik parasztrómantikát a néprajzi elemek ilyen burjánzása? S hogy egészen élesre állítsuk a kérdést, vegyük még hozzá, hogy nemcsak a népköltészet nemesen egyszerű hangjai mellett ringatja a szegény paraszt-csizmadia felesége a nagyrahivatott gyermek bölcsőjét, hanem a népszokás és néphiedelem ősi mozzanatai is jelen vannak a gyermek születésénél, az újszülött tisztelőre rendezett lakomán, amit a gruzok *ázeobának* hívnak, s ezek segítségével úzi tova az aggódó édesanya a gyermek életét fenyegető járványos betegségeket, amelyeket a nép gonosz szellemeknek tulajdonít s e gonosz szellemeket — az elnyomott nép gondolkodására jellemzően — *batoniknak*, azaz „uraknak“ nevezi. A szomszédság ajándékokkal halmozza el az újszülöttet, almát, aszalt szőlőt, édeséget hoznak. Hoznak egy kis kakast is: hogy a gyermek éber legyen, fecskét tartanak föléje: hogy gyors legyen, sőt tesznek az ágya fejéhez: hogy bölcs legyen, szívére cukrot tesznek: hogy jó legyen az emberekhez, holddal süttetik gyenge kis testét, hogy erősödjék, bölcsőjébe vasdarabot tesznek, hogy soha meg ne inogjon. Mindez azonban nem a misztificizmus, de nem is a parasztrómantika kedvéért való, hanem éppen ellenkezőleg: a szocialista realizmust szogálja, mégpedig a legmerészebb eszközökkel. Elsőrendű feladatuk Sztálin gyermekkorának paraszti környezetét realiztikusan ábrázolni, éspedig ábrázolni úgy, hogy ez a környezet az ő magasba ívelő fejlődésének reális feltételeit mozgásukban mutassa be. A népszokások és néphiedelmek nem önmagukért valók, hanem az elnyomott népre jellemzőek, a népdal és a népmese jelentőségét az adja meg, hogy Sztálin édesanyja dalolja, Sztálin nagyanyja meséli őket, a népi énekes dala Arszen hőstetteiről azért mutat előre, mert Sztálin hősiességét, forradalmár elszántságát nevezi.

Akkor jó a bor, ha ó már,
De az új dal szebb az ónál —

az ősi gruz néphagyományok színes fonalai azért szövődhetnek új dal szövetébe, mert a világot megújító forradalom nagy vezérének fokozatos öntudatosulása mérhető le rajtuk. A költő szándékát meggyőzően mutatja, ha egy látszólag elejtett fonál a költemény színes szövegesében később újra előcsillan. A lakomán, melyet a boldog apa újszülött gyermeke megünneplésére szegénységéhez mértan gazdag vendégszeretettel rendez, a vendégek, az öreg paraszt, a tutajos, a fazekas, a kovács, a szabó, az ács és a vasúti munkás a dolgozó nép nehéz sorsáról beszélgetnek — az apa maga egyszerű csizmadia. És az öreg paraszt elmondja egy gruz változatát annak az egész világon elterjedt népmonda-típusnak, mely arra keres feleletet, hogy miért olyan keserves a szántóvető élete. Valamikor a vázala tövéből a hegyéig csupa egy kalász vőlt, de isten megharagudott valamiért az emberre és el akart pusztítani minden gabonát. Ekkor a kutya kérlelni kezdte az istent, hogy, ha haragszik is az emberre, legalább annyi szemet hagyjon meg a búzaszár hegyében kalásznak, amenny-

nyire a kutyának van szüksége, hogy el ne pusztuljon az emberrel együtt.

Isten meglágyult e szóra,
Megkegyelmezett, s azóta
Kutyának való morzsákon
Él a világ dolgozója.

Így, ilyen metafizikus megckolással törődik bele az elnyomott nép forradalmi öntudat híjján a maga embertelen nyomorúságába. S legfeljebb álmodozni tud egy boldog országról, elérhetetlen megszűnésben, ahol a napszámost nem zsarolják, ahol vidám az ember, mert amit maga vetett el, maga is takarítja be. Csak a vasúti munkás az, aki — bár egyelőre határozott forradalmi irányítás nélkül — már lázadozik s a munkásság növekvő erejében a dolgozó népgyőzelmének zálogát ismeri fel.

Nem véletlen, hanem a művészi szerkesztés diadala, hogy az elátkozott búzakalász motívuma, mely a gyermek bölcsője felett folytatott beszélgetésben, a hősköltemény elején merült fel először, a mű végén még egyszer felbukkan. Közbülesik Sztálin gyermekkora és ifjúsága, a forradalmi öntudatot nevelő élmények egész sorával. Az egyházi iskolában — „test és lélek börtönében“ — tanítója letorkolta, mert Gruziát vallotta hazájának „cár atyuska birodalma“ helyett, látnia kellett, hogy a gazdagok vagyonának védelmében két szegénylegényt mint kísér — nyakában kövér keresztel — a pápa az akasztófa alá, és a csodálatos megmenekülés, amelyet hasonló szegénylegényekről a velük rokonszenvező nép képzelete költött, elmarad. Sőt, mivel a magántulajdon „szentségéről“ van szó, elmarad az ősi szokás alkalmazása is, a két szegénylegénynek nem kegyelmez meg a hóhér, bár a „kötél megkegyelmezett“: elszakadt, mikor a szerencsétleneket felhúzták vele, de csak azért, hogy a hóhér új hurkot csomózzon a nyakukra. A háborgó ifjú ébredező kétségeit nem tudják elaltatni többé a katekizmus üres formulái, „drága testvéreikhez“, az öntudatát nevelő könyvekhez fordul. S már készen áll a lázadásra, mikor azt látja, hogy a herceg úri kedvtelésből egy szegény özvegyasszony bivalyát veszi célba. Ilyen hangulatban vesz részt aratás után szegény parasztok szegényes vacsoráján, s míg az egyik paraszt verejtékes homlokát törölve aprítja szilkébe szükös kenyerét, háborogva kérdi:

Kit táplál hát a búza,
Ha nem a földnek népét?
Milyen nyomorban éltek,
Kevés karéj jut néktek!
És milyen sokan vannak,
Kik munkátlan aratnak!

A paraszt — halvány utalással az elátkozott búzakalász megadó népmondájára — még így felel:

Ilyen már a mi sorsunk,
Nem is sorsunk ez — átkunk...

De az ifjú Sztálin már elutasítja a metafizikus magyarázatot:

Tartsuk meg hát a búzát,
Majd más világ lesz nálunk!

Készen áll előttünk, harcra készen a forradalmár, s az ő meszszezsengő hangján már a forradalom új énekévé válik a régi népdal is, amint együtténekel a házatérő aratókkal:

Fenek, fenek fényes sarló,
Kemény acél, fenek téged,
Vezess minket, kaszálj nekünk!

És a szegény özvegyasszony családját tápláló bivaly elpusztításában az osztályellenség gyűlölt alakját leplezi le számára, amint az aratók éneke tovább szárnyal és a Barátásvili hercegek ellen lázító ősi gruz harccidál zendül fel az ajkukon:

Megtámadjuk Barátásvilit...

Igy mutatja be Leonidze Sztálin fejlődését, forradalmi öntudatának kialakulását, minden fejlődés Sztálin által feltárt dialektikus törvényszerűségének, az *elhalt réginek és a születő újnak a harca* gyanánt. A néphagyományok irracionális világa tehát nem a „régitípusú romantizmus“ jegyében épül hőskölteményébe, hanem mint a szegényparaszti osztályöntudat fejletlenebb alakjának reális ábrázolása, melyet részben legyőz, részben mint nemzeti formát új, szocialista tartalommal tölt meg a dolgozó nép forradalmi osztályöntudata. A „nemzeti“ szokások narodnyik túlértékelésével szemben Sztálin már 1904-ben hangsúlyozza, hogy felvilágosító munkával kell felszámolni minden a proletáriátus osztályöntudatát elhomályosító elmaradottságot, szigorú bírálattal kell illetni a reakciós jellegű „nemzeti“ erkölcsöket, szokásokat és intézményeket, „ami egyáltalán nem akadályoz meg bennünket abban, hogy ugyanezeket az erkölcsöket, szokásokat és intézményeket a rendőri erőszakkal szembe megvédelmezzük.“ Mint látjuk, hőse álláspontját a történelmi hűségnek megfelelően tükrözi a szovjet-gruz költő akkor is, amikor Sztálin gyermekkori környezetében a gruz néprajzi elemeket, még a gruz néphiedelmet is pozitív oldalról fogja fel, amennyiben azok kétségkívül a cári elnyomással szemben a nép ellenállását fokozták. Viszont a felszabadult gruz nép szocialista költészete csak pozitív forradalmi értékű és materialista legyőzésük dialektikus egységében használhatja fel őket.

Igy tejesíti be a Sztálin ifjúságáról szóló hősköltemény a szocialista realizmusnak azt az esztétikai követelményét, melyet Sztálin tanításai alapján Zsdánov a Szovjet Írók I. Országos Kongresszusán 1934-ben dolgozott ki: „Sztálin elvtárs a mi íróinkat *az emberi lélek mérnökeinek* nevezte... Ez először is azt jelenti: ismerniök kell az életet, hogy azt helyesen tudják ábrázolni a művészi alkotásokban, hogy ne skolasztikusan, élettelenül, hogy ne egyszerűen „objektív realitás“-nak, hanem a valóságot a maga forradalmi fejlődésében ab-

rázolják. Emellett a művészi alkotások valóságosságának összhangban kell lennie a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével... Az emberi lélek mérnökének lenni — azt jelenti, hogy mindkét lábunkkal, szilárdan a reális élet talaján kell állnunk. Ez pedig a régítípusú romanticizmussal való szakítást jelenti, azzal a romanticizmussal, amely a nemlétező életet és nemlétező hősokeket ábrázolta, elvezette az olvasót az ellentétek és nyomasztó gondok világából, az életből, az ábrándok és utópiák világába. Irodalmunk számára, amely mindkét lábbal a materializmus szilárd talaján áll, nem lehet idegen a romantika, de az új típusú romantika, a forradalmi romantika. Mi azt mondjuk, hogy a *szocialista realizmus* a szovjet szépirodalom és irodalmi kritika alapvető módszere, ez pedig feltételezi, hogy a *forradalmi romantika* bevonul az irodalmi alkotásokba, mint azok szerve része, mivel a Pártunk egész élete és harca nem más, mint a legszigorúbb és legjózanabb gyakorlati munkának a legnagyobb hősiességgel és a leg-hatalmasabb távlatokkal való összehangolása... A szovjet irodalomnak tudnia kell megmutatni hőseinket, tudnia kell betekinteni jövőnkbe. Ez nem utópia, mert a mi jövőnk, a mi holnapunk már ma készül, tervszerű, tudatos munkával.“

Amikor Leonidze hőskölteményének utolsó sorai fellebbentik a fátylat a jövő előtt, az a jövő, amelyre utal, egyenesen Sztálin forradalmi harcainak és a Nagy Szocialista Forradalomnak az emberi ség jövőjét megalapozó hatalmas távlata:

Elnyugszik a nap sugara,

Az első csillag felragyog.

Nyugszik a nap...

Köszöntünk még

Fényesebb, vöröslőbb napot!

Ez a mű valóban a forradalmi romantikát magábaolvasztó szocialista realizmus kimagasló példája. Jellegzetes gruz néprajzi elemei sem külsőleges díszítőelemek, hanem romantikánk és realizmusnak egyaránt és egyidejűleg mesterien kezelt eszközei. De ha azt nézzük, hogy a költészet szempontjából alapvető fontosságú sztálini tanításokat mennyiben valósítja meg, e néprajzi elemeknek még egy vonatkozásáról kell szólnunk, bár futólag már érintettük, amikor a hagyományos *nemzeti formát* megtöltő új *szocialista tartalomra* utaltunk.

A költészet nemzeti formájának legelemibb és legnyilvánvalóbb tényezőjét, az anyanyelvet éppen a forradalmi harc szempontjából már abban a fiatalkori tanulmányában határozottan értékeli Sztálin, melyben a nemzeti kérdésnek a proletáriátust megosztó, tehát a burzsoázia érdekeit szolgáló felvetése ellen, és a dolgozó nép érdekeit szolgáló, a proletárnemzetköziséget kidomborító, szocialista megoldása mellett először foglal állást. „*A nyelv a fejlődés és a harc eszköze*. Különböző nemzeteknek különböző a nyelvük. Az oroszországi proletáriátus érdekei azt követelik, hogy Oroszország nemzetiségeinek proletárjai teljes joggal használhassák azt a nyelvet, amelyen a legkönnyebben tanulnak, amelyen a legjobban tudnak har-

colni az ellenség ellen gyűléseken, társadalmi, állami és egyéb intézményekben.“ Nem véletlen, hogy Sztálin ezt az álláspontot először azon a gruz nyelven fogalmazta meg, melyet anyjától tanult, a gruz szociáldemokraták illegális sajtójában, már 1904-ben. A szocialista költészet számára már ebből az álláspontból is adódik az a tanulság, hogy a marxizmus forradalmi elméletét a tömegek csak anyanyelvükön vehetik birtokukba; tehát annak, hogy a forradalmi ideológia — Marx tanítása értelmében — anyagi erővé váljék, elsőrendű eszöke a nemzeti költészet.

1913-ban, „Marxizmus és a nemzeti kérdés“ című tanulmányában adta Sztálin a nemzet fogalmának klasszikus meghatározását: „A nemzet az emberek történelmileg kialakult tartós közössége, mely a nyelvnek, a területnek, a gazdasági életnek és a *kultúra közösségében megnyilvánuló lelki alkotnak* közössége alapján keletkezett.“ Ebből a meghatározásból következett a Párt programja a nemzeti kérdésben, melynek megvalósításához Sztálin mint a nemzetiségi ügyek népbiztosa már a Nagy Szocialista Forradalom első napjaiban hozzálátott. Az ő aláírásával és Lenin ellenjegyzésével jeleni meg az „Oroszország népeinek egyenlőségét és szuverénitását“ kimondó történelmi jelentőségű nyilatkozat, mely az „Oroszország területén lakó nemzetiségi kisebbségek és etnográfiai csoportok szabad fejlődését“ a proletárállam nemzetiségi politikája egyik alapelveként fogadta el. A világirodalom, a költészet történetében is egyenesen új korszakot határozott meg az a tény, hogy a proletárállam ezt a szabad fejlődést nemcsak mint elvitathatatlan jogot statuálta, hanem e szabad fejlődés minden eszközének és feltételének a biztosítását elsőrendű feladatnak tekintti. „Saját anyanyelvű iskolák sűrű hálózatával kell bevonnai az országot“, „nemzeti alapokra kell fektetni, vagyis összetételükben nemzetivé kell tenni a közigazgatási, párt- és szakszervezeti szervektől kezdve az állami és gazdasági szervekig minden szervet“, „ki kell fejleszteni a saját anyanyelvű sajtót, színházakat, filmszínházakat és más kulturális intézményeket“, — hangoztatja Sztálin 1929-ben s a kulturális fejlődés, sőt a gazdasági fellendülés és a honvédelem biztosítékait látja e követelmények megvalósításában. És ugyanakkor a nemzeti nyelvek elhalását sürgető baloldali elhajlók türelmetlen kérdésére: „miért a saját anyanyelven?“ — így válaszol: „Hát azért, mert a nép milliós tömegei a kulturális, politikai és gazdasági élet terén csak az anyanyelven, a nemzeti nyelven érhetnek el sikereket.“ Így kell lennie „a szocializmus egy országban aratott győzelme korszakában“, de így lesz még egy ideig természetyszerűleg a szocializmus világméretében aratott győzelme után is. „Amikor a szocialista világgazdasági rendszer eléggé megerősödik s a szocializmus áthatja a népek életét, amikor a nemzetek a gyakorlatban győződnek meg arról, hogy a közös nyelv előnyösebb a nemzeti nyelveknél — elkezdődik majd a nemzeti különbségek és nyelvek elhalása, olyanformán, hogy ezek egy mindenki számára közös világnyelvnek engedik át helyüket.“

Ez a jövő perspektívája, melyet a mi korunk konkrét feladatai szempontjából nézve éppen a nemzeti nyelvek és nemzeti kultúrák

szabad kifejlődése készít elő. A nemzetiségi kérdés megoldásának burzsoá gyakorlata — a gyöngébbnek az erősebb által való elnyomása — helyébe tehát a nemzetiségi kérdés megoldásának szocialista gyakorlata lép: a teljes egyenjogúság és kölcsönös megbecsülés jegyében a gyöngébb és fejletlenebb megsegítése és vezetése az erősebb és fejlettebb által. Ennek megfelelően mondja ki a Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége Alkotmányának 123. szakasza: „A SzTSz polgárainak egyenjogúsága, nemzetiségre és fajra való tekintet nélkül a gazdasági, állami, kulturális, társadalmi és politikai élet minden területén megingathatatlan törvény.” És éppen evvel a szakasszal kapcsolatban állapította meg Sztálin történeti visszapillantása, hogy a Szovjetunió megalakulása — 1922 — és a Sztálini Alkotmány — 1936 — között eltelt tizennégy esztendő igazolta a lenini-sztálini nemzetiségi politikát, a burzsoá országok soknemzetiségű államainak csődjével szemben a szovjet hatalom szilárd alapjának mutatta a Szovjetunió népei egyenjogúságának és önkéntes egyesülésének elvét, melyet már a Szovjetunió első alkotmánya 1924-ben kimondott. De míg ez az első alkotmány olyan időszakban jött létre, amikor „a centrifugális erők még nem szüntek meg működni“, a Sztálini Alkotmány már e tekintetben is fejlettebb körülmények között született meg. „Az eltelt időszak minden kétséget kizáróan megmutatta, hogy a szocializmus alapján létesített soknemzetiségű állam alakításának kísérlete teljes egészében sikerült.“ A továbbiakban Sztálin minden szempontra ragyogóan rávilágító választ ad arra a kérdésre is, hogy mivel magyarázható ez a siker: „Azzal, hogy nincsenek kizsákmányoló osztályok, amelyek fő szervezői voltak a nemzetek egymásközötti viszályainak; azzal, hogy nincs kizsákmányolás, mely kűtíválta a kölcsönös bizalmatlanságot és szította a nacionalista szenvedélyeket; azzal, hogy a munkásosztály van hatalmon, amely minden elnyomás ellensége és hűséges hordozója a nemzetköziség eszméjének; azzal, hogy a népek tényleg kölcsönösen támogatják egymást a gazdasági és társadalmi élet minden területén; végül azzal, hogy *fellendült a Szovjetunió népeinek nemzeti kultúrája, mely formájára nemzeti, tartalmára szocialista*. Mindezek és más, ezekhez hasonló tényezők odavezettek, hogy a Szovjetunió népeinek areulata gyökeresen megváltozott, eltűnt náluk a kölcsönös bizalmatlanság érzése, kifejlődött náluk a kölcsönös barátság érzése s ilyen módon megalapozódott a népek igazi testvéries együttműködése az egységes szövetséges állam rendszerében.“

Ezek a megállapítások, melyekkel Sztálin 1936-ban a Szovjetek VIII. Rendkívüli Össz-szövetségi Kongresszusán a Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetségének alkotmánytervezetét terjesztette elő, a világirodalom történetének is új korszakát jelentették be, amennyiben a világirodalom burzsoá-kozmpolita fogalmával ellentétben a világirodalom új, a proletárnemzetköziség elvén alapuló fogalmát rejti magában. Avval a problémával most nem foglalkozhatunk, hogy a világirodalom fogalmának ez az új, szocialista értelmezése milyen viszonyban áll a világirodalom herder-goethei fogalmával — ez valójában a forradalmi polgárság humanizmusa és

a szocialista humanizmus viszonyának egy részletkérdése. Csakhogy — ismét konkrét feladataink szempontjából nézve a kérdést — nem a világirodalomnak ez az egykori, lényegében humanista fogalma az, amellyel szemben a „formájában nemzeti, tartalmában szocialista“ irodalom sztálini programja alapján harcos álláspontunkat ki kell alakítanunk, hanem a burzsoá-kozmetopolitizmusnak azok a „világirodalmi“ megnyilvánulásai, amelyek a „nagyközönség“ felé a nyugati bestseller-irodalomban minden határozott formai igény nélkül, a „céhbeliek“ és „igényesebbek“ felé a különböző „izmuskok“ nemzetközi divatjaiban a forma problémájának egyoldalú hangsúlyozásával ugyanazt a dekadenciát tükrözik. A szocialista irodalom nem ismeri a közönség ilyen kettéválasztását „igény telenebbekre“ és „igényesebbekre“, csak a dolgozó népet ismeri, melyet az irodalomnak tanítania kell. Lenin követeléséből — „az irodalom ügyének a proletáriátus általános ügyének részévé kell válnia“ — vonta le Zsdánov a Párt alapelve gyanánt az irodalom kérdésében, hogy „az irodalom a nép legbensőbb ügye.“ De a szocialista esztétika kiküszöböli azt a dekadens hasadást is, amely nem a közönségben, hanem magában a műben tartalom és forma kérdésének merev szétválasztásával támad. „Nem lehet valaki az emberi lélek mérnöke, ha nem ismeri az irodalom technikáját“, „magasfokú művészetre van szükségünk“, hangsúlyozta Sztálin idevágó tanításait összefoglalva a szovjet írók felé Zsdánov. Az irodalom tartalma nem lehet más, mint ami a népet, a haladó irodalom osztatlan közönségét, és az írókat, mint a nép küzdelmeinek közvetlen részeseit áthatja, s ez az eszme, a szocializmus eszméje, nem ismer nyelvhatárt, nemzetenként különböző célkitűzéseket. A forma viszont — kezdve a nemzeti nyelven — azoknak a kifejező eszközöknek az összessége, amelyek a nemzetben, mint „az emberek történelmileg kialakult tartós közösségében“ történelmileg kialakultak. Az irodalmi forma jelenti a szavak egy-egy nyelvre jellemző asszociatív tartalmát, a szóképek és szólások felüdítő erejét, a ritmikának az élő beszéd jellegzetes hangjelzéséből következő lehetőségeit, a nép emlékezetének egész sor hagyományát, amelyeket az anyanyelv — maga is történelmi fejlődmény — őriz és tesz az anyanyelv meghittségével meghitté és behízeltté.

A burzsoá esztétika tehát, amikor történetietlenül és önkényesen felvetett formai lehetőségeket tett kérészerűen nemzetközi divatokká, az irodalmat céhbeliek és inyencek ügyévé szűkítve, a költészetet elidegenítette a néptől. A szocialista esztétika, amikor a „formájában nemzeti, tartalmában szocialista“ kultúra sztálini alapelveit alkalmazza az irodalomra, a költészetet visszavezeti a néphez. És ez előtérbe állítja a népköltészet jelentőségét az irodalomban. A nemzeti formát legtisztábban a népköltészet tartotta fenn, melynek lényegéhez tartozik, hogy az egyéni kezdeménynél jelentősebb benne a közösség hagyománya. Leonidze, mint gruz költő, a Sztálinnak is kedves Rusztavéli utóda, különösen szerencsés helyzetben van: amikor tudatosan a gruz népköltészet hagyományaihoz fordul, tartalmi szempontból a szocialista realizmusnak megfelelően Sztálin gyermekkori környezetét jellemezheti vele, formai szempontból pedig

„a nemzeti forma, szocialista tartalom“ követelményét érvényesíti példaadóan.

A szovjet irodalom nem utolsó sorban éppen azért jelent új korszakot a világirodalom történetében, mert az alapvetően közös mondanivaló, a szocializmus kifejezésére a soknyelvű Szovjetunió teljes orcheszterét tudja megszólaltatni, s szóhoz jutnak ebben olyan népek is, melyeknek korábban nem is volt irodalmuk, csak szájhagyományban élő népköltészetük. A vezető szerep természetesen az orosz irodalomé, melyet klasszikus hagyományai is hivatottá tesznek erre, s melyben már Puskin, majd Gorkij is példát mutattak a népköltészet megbecsülésére. Puskin dajkájának, egy Arina Rogynovna nevű jobbágyasszonynak a meséi ismertették meg a költészetet, Gorkijt nagyanyjának meséi és dalai ébresztették költői öntudatra. A Nagy Szocialista Forradalom hatására az orosz népköltészet is átalakult, az elnyomott nép költészetéből a felszabadult nép szocialista öntudatát kifejező költészet lett. Csak egyetlen példára hivatkozunk itt a sok közül, arra a csodálatosan szép énekre, amelyet 1937-ben egy kolhozparasztasszony, A. T. Dolguseva ajkáról jegyeztek le s amely a középkorig nyomonkövethető hagyományos orosz siratóének formuláit alkalmazza a moszkvai mauzóleumban nyugovó Leninre úgy, hogy az özvegyek és árvák reménytelen gyászát kifejező hagyományos formulák ellenkező értelemre fordulva a Lenin végrendeletét végrehajtó Sztálin által vezetett szocialista építés optimista lendületében csengenek ki:

Utolsó akaratod szerint
 Sztálin vezet most minket boldogságra,
 Mert sasoktól csak sasok erednek,
 Súlyomtól súlyomfiak születnek,
 Óceán az óceán testvére,
 Sztálin Leninnek igaz testvére.
 Munkája: lendülő sas szárnyai,
 És röpte: büszke súlyom szárnyai.
 Sztálinnal megyünk, mint egykor Leninnel,
 Sztálinhoz szólunk, mint egykor Leninhez,
 Hisz gondunk — gondolatunk ismeri,
 Ránk gondol s amit tesz, értünk teszi.
 Mióta népünk gondját viseli,
 Nem áll már köztünk ember egyedül,
 Hazátlanul és gyökértelenül,
 És nincs árva és özvegy elhagyottan,
 És nem él többé senki szolgasorban,
 És nincs mező, mely parlagon hever.
 A boldogsághoz egy út vezet el
 Mindnyájunkat, ragyogva és kitarva.
 Ezen az úton előre mutat
 A Párt, a mi pártunk, a drága,
 S el nem fújják e ragyogó utat,
 Akárhogy zúgnak is bőszi viharok,
 És el nem söpri a futóhomok,
 És el nem öntik áradó folyók,
 S el nem borítják felhők, záporok.

Különösen tanulságos azoknak a szovjet költőknek a példája, akiket a Nagy Szocialista Forradalom szabadított fel a nemzetiségi elnyomás alól s akiket egyben kiemelt a népköltészet szóbeliséghez kötött életformái közül. Ilyen többek között Szulejmán Sztalszkij, a dagesztáni lezgin nyelvjárás képviselője, akit Gorkij „a XX. század Homéroszának” nevezett, és ilyen a kazah Dzsambul, akinél a „nemzeti forma és szocialista tartalom” viszonyának a vizsgálatát megkönnyíti, hogy egy kiváló orosz tudós, Radlov, a XIX. század második felében, Dzsambul fiatalkorában, azok között a kazah nép-énekesek, u.n. akinok között is felgyűjtötte a népköltészetet, amelyek közé Dzsambul maga is tartozott. Mert Dzsambul 1846-ban született és 1945-ben, életének századik évében halt meg. A Nagy Szocialista Forradalom előtt a kazah föld pásztor-nomád törzsei között a kazah uralkodó osztály és a cári uralom kettős elnyomása alatt az akinok ugyan mit énekelhettek? Radlov népköltési gyűjteményeiből és útleírásaiból tudjuk, hogy vagy a gazdag törzsfőket mulattatták lakomáikon, vagy a kizsákmányoltak panaszának adták hangot, dombrájuk húrjait pengetve, ilyenformán:

Miről beszélnek a népes családok tagjai?

Beszélnek az igazságtalanságokról, amiket elkövetnek a kevésbé népes családokon.

Miről beszélnek a kevésbé népes családok tagjai?

Beszélnek az igazságtalanságokról, amiket elsenvednek a népes családoktól.

A Nagy Szocialista Forradalom felszabadította a kazahokat a cári elnyomás alól és a Szovjetunió népei között a teljes egyenjogúságot biztosította nekik. De felszabadította a kazah népet saját urainak, a bégeknek és szultánoknak, valamint az őket támogató mohamedán papságnak a kizsákmányolása alól is és elindította az egykori pásztor-nomádokat a szocialista fejlődés útján. A szocialista munka hősiessége a szovjet tudománynak a természet átalakítására vállalkozó hősiességétől irányítva termékeny földeket varázsolt a pusztaságok helyére és ma Kazahsztán földjén — mely a Szovjetunió területi nagyságra nézve második tagállama — kolhozok, üzemek és iskolák virágznak, amelyekben a felszabadult kazah nép a jólét és műveltség soha nem remélt áldásaiban részesül. És Dzsambul, aki több mint hetven éves volt már a Nagy Szocialista Forradalom évében, a szocialista átalakulás legnagyobb propagandistája, a szocialista öntudat egyik legművészibb kifejezője lett. *Akin* maradt, aki dombrája húrjai mellett a kazah népköltészet hagyományos formáit megtartotta. De mintha a történelem új korszakában, melynek határvonalán ősz fejjel maga is megfiatalodott, folytatná a Radlov által lejegyzett régi népeket s beszél a kétféle törvényről, arról, amely a nép elnyomását és kizsákmányolását jelentette, és a másikkól, a Sztálini Alkotmányról, mely a kazah népet a szabad szovjet népek testvéri koszorújába fonta. Lenint *batir*-nak mondja: a kazah népköltészet nevezte így a maga mondái hőseit. Moszkvában saját szemével látta Sztálint és régi mithoszok

merész képeivel ad fogalmat páratlan világtörténeti nagyságáról. Kazahsztán első kolhozainak létesítésénél az ő énekei a nép nyelvén világosították fel a népet arról, hogy a termelés szocialista rendje mindannyiuk számára új, boldog életet, a nyomor és a műveletlenség keserves sötétsége után az éltető napfényt jelenti. És a Nagy Honvédő Háború idején régi hősdalok hangján szólítja meg Leningrád hős védőit — ez az ének a fasisztáktól körülzárt város falain orosz nyelvre fordítva és kiplakatirozva hozzájárult a lakosság dicsőséges ellenállásának a fokozásához. A háborúban elesett fiát siratva ősi énekek hangját újítja meg, hogy a dalra méltó hőst a népért életét feláldozó szovjet katonában állítsa élénk. Bölcsődalt azért gügyög az egyszerű anyák tejszagú nyelvén, hogy megmutassa: Sztálin gondja virraszt minden szovjet gyermek felett. Moszkvát keleti mesék kincses városának látja a végtelen pusztákhoz szokott szemével, csak hogy világos öntudatával annak, hogy a mesés szépségű város valódi jelentőségét Lenin emléke és Sztálin jelenléte adja meg, az, hogy ez a város a hatalmas Szovjetunió fővárosa, minden dolgozó nép igazi anyavárosa.

Dzsambul a XX. század világirodalmának egyik legnagyobb költője, a költészet elmélete szempontjából is izgalmasan érdekes jelenség. De nem egyedülálló, elszigetelt jelenség, hanem a szovjet költészet kiemelkedő, jellegzetes típusa. Igazolja ezt a magyar olvasóközönség számára is az „Ének Sztálinról” című anthologia, mely szovjet költők legszebb versei közül válogat, s orosz, tadzsik, kazah, gruz, dagesztáni, turkmen, bjelorusz, litván, kargiz, cigány és mari költemények magyar fordításait tartalmazza. A fordítások többé-kevésbé természetesen egységesítő közös nyelven is átüt a szovjet népek sajátos nemzeti formája s így a kis kötet ünnepi jelentőségét fokozza, hogy nemcsak a dolgozó nép nagy vezérének alakja köré fon méltó dalkoszorút, hanem a dolgozó nép nagy tanítójának egyik alapvető, a költészet elmélete szempontjából döntő tanítását, a „nemzeti forma és szocialista tartalom” sztálini elvének a költészetet megtermékenyítő elvét is igazolja. Hogy ezt az elvet, mint a szocialista költészet egyetlen szilárd alapját az új magyar irodalom is kezdi felismerni már, megnyugtatóan hozza tudomásunkra egy másik anthologia, mely „Sztálint köszöntjük” címen magyar költők ünnepi verseit sorakoztatja fel a szovjet költők versei után.

TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

DZSAMBUL: Háróm vers

SZTÁLINRÓL SZÓLÓ ÉNEK

Pusztákon bolyongtam, sziklák között jártam,
 Szürke szakállamat tépték viharok,
 Kilenceszer tíz évig a hajnalra vártam,
 De akkor megláttam a kelő napot.

Ott álltam előtte, fénylő sugarakkal
 Hogy simogatott és hogy melegített!
 Ott álltam előtte, szemben a nappal,
 Mint az, kit varázslat álomba merített.

Sztálin! Te magad vagy a tavaszi nap!
 Ha fölveted fénylő tekintetedet,
 Dúsabb a kalász, a virág kifakad,
 Szívünk dobogása s vérünk tüzesebb.

Ifjúság egy testben kétszer, sose támad.
 Már engem a vénség ezüstje behint.
 De évekig vártam, vágyódtam utánad,
 S hogy láttalak, ifjú vagyok megint.

Dzsambul csodamódra vált fiatalra,
 Mint kumisz ha erjed, forr bennem a vérem,
 Görnyedt volt a hátam és szálegyenes ma,
 S a fogam is mintha villogna fehérén.

Ifjú vagyok — pedig kilencven évet
 Értem meg és mint koldust megvetettek,
 S ma én hozom üdvözlését a népnek,
 S az általad megújult embereknek.

Mit ismertünk? — Jajszót, keserveket.
 Mit láttunk? — Láncokat meg kancsukát.
 A sötétben a hangunk elveszett,
 Urak között úgy éltünk, mint kutyák.

S te, mint homályt elűz a fent aranyló
 Nap, úgy hoztál szabadságot nekünk.
 Piros zászlónkon kalapács és sarló,
 Boldog s szabad hazában címerünk.

Napunk, a Kremlben ragyogj örökkön,
 S hozzuk dalos szívünk, virágot hintve,
 Hisz nincsen ember, nincs az egész földön,
 Aki a népnek olyan drága, mint te.

SZTALINT HALLOTTAM

Hó hull Ala-Taúra s míg alkonyodik
 A kihúnyó napban ég, mint a rubint.
 A kertre a csillag ezüstje szítál,
 És a rádió hangja száll.

S míg hallgatom, két szemem elkomorul,
 Öreg szívemre is a gond borul,
 Vér Spanyolországban, vér Mandzsúriában,
 És vér folyik Abessziniában...

De egyszercsak messze, Kreml magas ormán
 Kél tapsvihar s úgy hat, mint távoli orkán,
 Szívünket s a földet fel-felriogatja,
 Szól hozzánk vezérünk hangja.

Mély esend, a világ reng és figyel a szóra.
 A föld is megérzi: történelmi óra.
 S úgy szól, mint viharban hatalmas harang:
 Lángszavú vezérünké e hang.

A grúz a hegyekben, kazah a pusztákon,
 Mezőn a bjelorusz, zürjén erdős fájon,
 Hogy hallják s egy szót se veszítsenek el,
 Minden nép Sztálinra figyel.

Tűzzel, hatalommal van beszéde tele,
 Szépség és igazság, ez az ereje,
 És szelid, mint hogyha szól hozzánk apánk.
 És kristálytisza, mint a láng.

Az Alkotmány szavával a világ megtelik,
 S minden szava, mint a napfény melegít,
 Hajnalná! fényesebb, csillagnál ragyogóbb,
 S üdébb, mint nyáron ért bogycók.

Hogy is feledhetném, ha jó a november,
 S hogy dalba ne kapjon, hogy bírjak szívemmel!
 Dombrámmal hadd játszom s hadd énekelek,
 Mint apjuk előtt gyerekek.

Lángész soha senki nem volt, amilyen Te,
 Törvényed a népeket boldoggá tette,
 S én szólok s szól hozzád szavamban a nép:
 Sztálin, hálaik a tiéd!

A SZTALINI ALKOTMÁNY

Dalom, te szállj fel a falvak fölé,
halljátok, puszták, Dzsambult, a dalost.
Sok törvényt ismertem, mióta élek,
sok hát görnyedt meg törvények miatt,
sok szemből hullt könny törvények miatt,
s a homlokokon mély ráncok vonultak.
Törvénye Allahnak meg Abláj kánnak,
és törvénye a véres Miklós cárnak,
törvény, mely elhurcolta gyermekünket,
törvény, mely semmiért halállal büntet,
mely lányaink árulta, mint a barmot,
a falvainkat elszegényítette,
a gazdagokat megkövérítette,
s igájukat a nép nyakára tette.
Ilyen törvény alatt kedvére jár
a jogtalanság, éhínség, halál.

Dalom, te szállj fel a falvak fölé,
halljátok, puszták, Dzsambult, a dalost.
Ma kicsi lányom — holnap széles út,
kis forrás vize a tengerbe fut,
kemény éreből lesz hajlékony acél,
a nép lesz bölsebb, ha a bölcs beszél.
Boldog életből gyermekek születnek,
kik mindenkinél boldogabbak lesznek,
s a dal, mely velük együtt születik,
a kolhoz szépségével megtelik.

Csendülj fel, lant, a kolhozok felett,
halljátok, puszták, Dzsambul énekét!
Hallgasd, Kasztek, Kaszkelen, Karakon,
a nagy szovjet törvényről szól dalom.
Törvény, amelyből boldogság fakad,
mely termővé tesz puszta tájakat,
törvény, melytől dalos szíyük kigyúl,
törvény, melytől az ifjúság virul,
törvény, mely a vadon természetet
a dolgozó néppel hódíttatja meg.
Törvény, mely szabad hősöknek mutat
nagy tetteik felé merész utat,
törvény, amely népünknek ünnepére
dicsőséget hoz művésznőnk fejére.
Törvény, mely szerint a falvak fia
fölmegy a város iskoláiba.
Törvény, mely minket egyenlő jogon
testvér-népek koszorújába fon.

Dalra, dalosok, dagadjon dalotok árja,
 Dalt zengve a Sztálini Alkotmányra,
 a népgyűlésbe is dalok vigyék
 hírül nagy népek testvéri frigyét,
 zengjétek virágzó hazánkról a dalt,
 zengjétek a munkát, harcot, diadalt,
 s kit szívükbe zártak ember-milliók,
 Sztálint — a gondos apát, a bölcsét, a jót.

Fordította: TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE

RÉSZLET PJOTR PAVLENKO „BOLDOGSÁG“ CÍMŰ
 SZÍNMŰVÉBŐL
 (III. felv. 2. kép)*

Voropájev: (belép, megáll) Áá, mindnyájan itt vagytok?

Gorodcov: Mesélj el mindent, de gyorsan, ne kínozz!

Voropájev: Tudjátok, mi történt velem? Sztálin elvtársnál voltam.

Léna: Jaj, ez mit jelent?

Natasa: Tudtam előre. Hú, mi lesz most?

Voropájev: Magam se hiszem el, ami történt.

Léna: Elhelyezték? (Arcát kezébe temeti.)

Voropájev: (Nem veszi észre.) Ezer évet fiatalodtam!

Léna: Mi?

Voropájev: Ezer évvel lettem fiatalabb.

Gorodcov: Ne kerülgesd, célozd meg és mesélj, Vitaminics, én sem vagyok vasból.

Voropájev: Életem legesodálatosabb eseménye... Barátaim, idehallgassatok (az asztalhoz lép). Engem ma az a megtiszteltetés ért, hogy Sztálin elvtárs hivatott... Beléptem, azt se tudtam még, hova, s akkor hirtelen meghallottam a hangját. Olyan hang ez, amit nem lehet elfelejteni. Egy öreg kertésszel beszélgetett...

Gorodcov: Iván Zaharicsal? na és?

Voropájev: Nem tudom, nem ismerem. Beléptem, de az izgalomtól a lábam a földbe gyökeredett.

Gorodcov: Stop, stop! Beszélj értelmesen, Alexej Vitaminics! Hol történt? Ki volt még ott?

Voropájev: Molotov elvtárs ült egy karosszékekben és valami írásokat írt alá. Sztálin elvtárs meg a kertésszel beszélgetett. Új ötásmódot, vagy mit ajánlgatott neki, de az meg ellenkezett...

Gorodcov: Ez csak Iván Zaharics lehetett.

Voropájev: ...ellenkezett, hogy ez az éghajlat erre nem alkalmas. De Sztálin elvtárs visszavágott: „Ne törődjék az éghajlattal, csak kísérletezzen bátrabban!“ A kertész se hagyta a magáét: „Joszif Visszarionovics, a klíma sok mindennek határt szab“. „Annyi baj legyen — felelte Sztálin — maga is, én is

* Kiadta az Új Magyar Könyvkiadó.

délvidékiek vagyunk, mégis jól érezzük magunkat északon. Nem megjósolták a bölcsek, hogy a gyapot nem érik be Kubányban, meg Ukrajnában és mégis beérett. Akartuk és ment. Akarni kell, az a lényeg és akkor célt is ér az ember.”

Gorodcov: Így mondta? Ilyen kereken?

Voropájev: Így. Akkor aztán hozzám fordult: „Fáradjon közelebb Voropájev bajtárs, ne szerénykedjék. Rohamnál előljár, mikor meg felelni kell érte, elbújik?”

Gorodcov: Na nézd csak, már ezt is tudja! Ezt nevezem hírszolgálatnak.

Voropájev: Hagytok beszélni, vagy sem?

Jurij: Hallgassatok már, micsoda dolog ez?

Ogarnov: Rajta, Vitaminics, rajta!

Varvara: Olyan, mint egy késletetett akna. Idegtépő, hogy mikor robban.

Gorodcov: Folyékonyabban mesélj.

Voropájev: Sztálin elvtárs megszidott az éjtszakai rohamért. „Mesélték nekem — mondta —, hogy maga rohamra vezeti a kolhozokat.”

Gorodcov: Pontosan így fejezte ki magát?

Voropájev: „Nagyon érdekes, — mondta — de véleményem szerint nem egészen helyes.”

Natasa: És maga?

Voropájev: Én csak álltam, mint a cövek, még a lábamat sem éreztem.

Gorodcov: Kár! Ilyenkor fiatalosnak és fürgének kell lenni.

Varvara: Hallgass már!

Voropájev: Molotov elvtárs odatolt egy kerti széket...

Lenka: Hol történt az egész?

Voropájev: A kastély mellett a kertben. Leültem, ránéztem Sztálin elvtársra. Világos zubbony, világos kerek sapka volt rajta. Az arca is derűs.

Léna: Megöregedett?

Voropájev: Egy csöppet sem. Utoljára 41-ben láttam, a november 7-i felvonuláson. Nem öregedett, csak megváltozott. Új vonások vannak az arcán, bizonyos ünnepélyesség... De hát ez érthető, hisz a nép úgy tekint rá, mint a tükörbe, saját magát látja benne. A népünk is megváltozott, még fensége sebb lett.

Gorodcov: Tényeket, tényeket, gyerünk.

Voropájev: Én hallgatok. Molotov azt kérdi, hogy áll az egészségem, hogy élek. Mondom, nem valami könnyen.

Gorodcov: Na, Alexej Vitaminics, igazán csodállak. Kiváló szónok létedre ilyen laposan beszélsz... Ejnye, ejnye...

Léna: Ne zavarjátok. Nem látjátok, hogy a lelke mélyéből beszél? És mit felelt Sztálin elvtárs?

Voropájev: Ezt: „Jó, hogy ilyen egyenesen megmondja. Úgy van, egyelőre rosszúl élünk, de közölje barátaival: rövidesen minden jóra fordul. Az élelmezést, — mondta Sztálin elvtárs, — a Párt ugyanolyan eréllyel oldja meg, mint annakidején az

iparosítást. Mindeni megteszünk, hogy az emberek jól éljenek, jobban mint a háború előtt."

Natasa: Jaj, hogy szeretem, ha tudnátok.

Gorodcov: Csöndesebben, ti... Most jön a legfontosabb...

Voropájev: Aztán kikérdezett az emberek feől. Ki lakik itt, hogy élnek és hogy dolgoznak. Én meg mindnyájatokról beszámoltam.

Léna: Sztálinnak?

Voropájev: Elmondtam, hogy Gorodcov búzával álmodik.

Gorodcov: Így megeredt a nyelved? Ejha! És ő mit felelt? Hogy nagy feladat?

Voropájev: Kettőt-hármat lépett, elgondolkozott és azt mondta: ez vágyódás a nagy, a legnagyobb tettek után, de azt üzeni, s ezt mint katoná megérted, ez itt a második vonal.

Gorodcov (kihúzza magát): Igenis, második vonal.

Voropájev: Amint a kenyérkérdés megoldódik, ránk kerül a sor. Mert akkor mindenre lesz szükség, szőlőre, fügére és olajbogyóra is. De azt mondta, ha mégis olyan nehezen bírja Gorodcov, át kell helyezni búzatermő vidékre, a síkságra...

Gorodcov: Engem? Az a földre? Nem. Helyesbitem a hadije'entést. Ahol én egyszer megvetem a lábam, onnan engem nem löknek felre. Miért nem ezt jelentetted? Megmutatom én, mit tudok a föld nélkül is.

Ogarnov: Hallgass szomszéd. Lehet, hogy olyan vagy, el is hiszem neked, de az itt a fontos, hogy Sztálin elvtárs rólad is akar gondoskodni. Rád is gondol.

Gorodcov: Nem vagyok én rokkant, hogy rólam gondoskodjanak. Nincs nekem semmi fogyatékoságom! Ilyen nagy embernek beszélnek rólam és nem azt mondják, amit kellene.

Natasa: Mi ütött belétek? Halljuk tovább!

Voropájev: Rólatok is őszintén szóltam Natasa és Jurij. (*Natasa arcát tenyerébe temeti, Jurij átöleli.*) Sztálin elvtárs jól ügyelt rám és hosszú hallgatás után így szólt: „Ha az ilyen embereket, mint ezek a Podnyebeszkoék, talpraállítjuk, messzire jutunk.“

Jurij: Nem is hiszem, hogy ezt mondotta... Natasa, hallod?

Natasa: Hallottam, de mintha álmodnék... Egyesmi csak álmában fordul elő az emberrel.

Voropájev: Rólad is beszéltem Léna. (*Léna előlép, félretolja a többieket és elé áll.*) Elmondtam, hogy mennyire meg tudtad őrizni lelked tisztaságát a háború alatt, hogy milyen akarat-erő van benned, ő meg...

Léna: Sztálin?

Voropájev: Igen, Sztálin azt mondta, hogyha ennek a Zsurinának az akaraterejét...

Léna: Azt mondta, Zsurinának?

Voropájev: Igen, — hogyha ennek a Zsurinának az akaraterejét helyes útra tereljük, akkor ez az erő-hagyeket mozdit.

Léna: Miért is beszélt rólam? Hogyan éljek ezentúl?

Voropájev: Miért, hogyan?

Léna: Hogy éljek ezentúl? Sztálin azt mondta: „Zsurina hegyeket tud elmozdítani. De hát elmozdítottam én egyet is? Soha többé nem lesz nyugtom.

Gorodcov: Várj csak kislány, ettől a beszélgetéstől nekünk se lesz többé nyugtunk. Be vagyunk kerítve, becsületszavamra. Most mutasd meg, mit tudsz, ha beleszakadsz is. Na gyérünk, pakkolj csak ki mindent. Ki ne felejtse egy szót se, most már nem lehet titkunk egymás előtt.

Voropájev: Beszéltem rólad is, Viktor, hogy becsülettel tartod főn a sztálingrádi hősök nevét, beteg létedre az első sorban haladsz. Meg rólad is Varvara.

Varvara: Jól bemártottál minket: kitüntetést kaptunk, pedig meg se szolgáltuk.

Lenka: És mi lett a virágaimmal?

Voropájev: A virágoddal érdekes dolog történt. Köpenyem zsebébe dugtam a csokrot és meg is feledkeztem róla. Egyszer aztán kirántottam a zsebkendőmmel.

Lenka: Jaj, jaj, pedig mennyi gonddal szedtem.

Voropájev: Valaki ott állt mellettem, fölvette, én meg újra zsebre vágtam. Sztálin elvtárs kíváncsian ütötte föl a fejét, s így szólt: „Tudomásom szerint a virág nem zsebbevaló. Adja csak ide.“ Azza elvette, vázába tette a többi közé. „Vagy talán másnak szánta?“ — kérdezte. Én pedig elmeséltem, hogy éppen Sztálin elvtársnak szedted ezt a virágot.

Lenka: Ju-ju-juj!

Voropájev: Sztálin elvtárs aztán meghagyta, hogy hozzak neked süteményt... Hol is van? Itt van... És adjam is át... aminek most öröme! teszlek eleget, Pvrozsenkova elvtársnő.

Lenka: Jaj, pedig ezt nem চেতtem meg... Megyek, megmutatom a többi pajtásnak... Szabad hencegnem?

Voropájev: Erre vonatkozólag nem kaptam utasítást, de azt hiszem lehet!... Szóval, elvtársak, nagyjából mindent elmondtam.

Gorodcov: Hogyhogy mindent? És felőled mit döntöttek? Mi a parancs?

Voropájev: Felőlem? Mi is van velem?... Hát alapjában véve engem is megdicsért Sztálin elvtárs. Általában jó véleménye lehetett. Igen, azt mondta, derék legény vagyok.

Lenka (üvölténi kezd): Aljosa bácsi, akkor mi lesz velem? Ne hagyjon el minket, Aljosa bácsi!...

Voropájev: Mi van veled, Lenka?

Lenka: Mi lesz velem maga nélkül, mi lesz?

Voropájev: Ebből egy mukkot sem értek.

Natasa: Azt akarja mondani... tudja... most hogy magát kiemelték, persze megértjük... hogy magára nagyobb feladat vár... (Könnyek között) Ne feledkezzék meg rólunk, Alexej Venyiaminovic! Mi mindig emlékezni fogunk magára.

Lenka: (még hangosabban bög.)

Voropájev (nevetve): Kedvös barátaim!... kis ördögfiókaim, Sztálin elvtárs azért dicsért meg, mert veletek vagyok itt, a néppel...

Fordította: ERDŐDI JÓZSEF

SZTALINÉRT*

Szállj, szállj vers boldogan, szállj örömdalom,
 tengerek zúgják vissza hangodat!
 Izzó légy, mint a tűz hősi harcokon,
 s légy igaz, mint a vörös virradat.
 Szállj vers, s fennen hirdesd: szabadok vagyunk,
 s hogy százmilliók legszebb nyelvükön
 ujjongva kiáltják: éljen Sztálinunk,
 ki összefogta erőnket e Földön!

Szállj vers, repülj te szó, te tiszta értelem!
 Mutasd meg hazám szép szerkezetét,
 hogy bőség fakadt az új vetéseken,
 s hogy jóbarát a munkás és a gép.
 Mutasd a gyárakat, mily gyorsan nőnek...
 — nehéziparral köszöntjük Sztálint.
 Mutasd Dunán, Tiszán a kikötőket,
 mutasd, hogy mennyi bányánkban a kincs!

Emeld magasra verskohóink hangját,
 — Martin-kemencénk száma annyi már,
 hogy fénnel öntözik be az éjtszakát
 a dunántúli dombok oldalán.
 Táguló bányamély ontja dús szénét,
 és öblös csillék futnak el vele...
 Sztahanov-módszerrel győz nagy Sztálinért
 a magyar munkás hősi versenye.

Repülj hát vers, tovább! Szólj, hogy béke lesz!
 A gyújtogatók terve buborék.
 A mi kemény erőnk messze szétérez,
 s folyammá nő a dolgozó életét.
 Földünkben duzzadó búzaszem pihen,
 vigyázó szemét a magyar paraszt
 rajta tartja, Sztálinnak így izen
 kalászthozó sok bőséges tavaszt.

Eredj hát vers, és vidd népem örömét!
 Emeld magasra hálás nemzetem
 más népekkel együtt a bölcs Sztálinért,
 mert széppé tette nekünk a jelent
 és kezünkbe adta sorsunk fonalát;
 szöjjük jövőnket immár szabadon!
 Eredj hát vers, s a négy égtájon át
 tegyver legyél a barrikádokon!

* Az Újságírószövetség országos Sztálin-pályázatán I. díjat nyert.

Dörögj hangosan, mint indus fegyvérek!
 Forrongj és követelj Pablo Neruda
 elszánt népének szabad életét!
 Bolsi jogokért küzd a francia,
 eredj hát vers és szíts acélos sztrájkot!
 Indulj Kínába végső harcokért!
 Eredj hát vers, szállj be a nagyvilágot,
 eredj hát vers, és buzdíts Sztálinért!

Csattogj, dörögj és zúgj, szállj örömdalom!
 Csatázz és örülj földön, tengeren.
 Segítsd az embert, mint a Szovjet-atom,
 és üss nagyot a tókés férgéken!
 Repülj és épüljön veled a világ,
 vörös csillag légy gyárok ormain.
 Egyenként és együtt vidd szívünk szavát:
 éljen sokáig elvtársunk, Sztálin!

LÓDI FERENC

SZTÁLIN

— *Szergej Mihalkov* —

Újságot nyit a harcos: hadiújság
 Első lapjára hull a fénysugár.
 Felül a Legfelső Szovjet parancsa,
 s a parancs alatt Sztálin képe áll.

Egyszerű dolgozó volt ez a harcos,
 a Don partjára, Rosztovba való.
 Eddig nem harcolt még soha csatában,
 először látja: mi a háború.

Szemtől szembe Sztálint se látta eddig,
 de ismeri őt, ahogyan a nép,
 az egész nép, mely dalban, történetben
 mondja el példaadó életét.

A harcokban hát még tapasztalatlan,
 de hús-vér szerint egy ő s a haza,
 és tudja, hogy csak Sztálinnal jöhet meg
 a munka és a harc diadala.

Az éji ködöt rakéta hasítja.
 Megy a szakasz: kezdődik a csata.
 S az újságlapot Sztálin arcképével
 magával viszi a vöröskatona.

Fordította: SZOKOLAY KAROLY

SZTÁLIN ELVTÁRSHOZ

— *Michail Iszakovszkij* —

Magától jön, nem várva a hívást:
szavam hogy is tartsam vissza hát?
Engedje meg, hogy elmondjam Önnek,
amit érzek: a szívembe lát.

Napunk fenn; az idők teljesednek,
földjeinken újra béke van.
Köszönjük ezt az Ön győzelmének,
munkájának, mely határtalan.

Köszönjük, hogy vezérelt bennünket,
s együtt állta velünk a csatát.
Sztálin elvtárs, mi úgy hittünk Önnek,
ahogy senkinek se a világ!

Támaszunk volt, legjobb biztosíték,
hogy az ellenség nem menekül.
Engedje meg, hogy kezet szorítsunk
s megköszönjük igaz emberül

a hazához való hűségét és
bölcességét és becsületét,
életének bátor igazságát,
azt, hogy kiáll minden emberért.

Köszönjük, hogy minden nagy veszélyben
gondolt ránk a Kremlben, őrködön.
Köszönjük, hogy mindenütt velünk volt,
köszönjük, hogy él a földön Ön!

Fordította: SZOKÓLAY KAROLY

SZTÁLIN KÖPENYE

— Jelenet —

Szereplők:

Weininger, idősebb szakmunkás.*Mezei*, fiatalabb szakmunkás.*Vargáné*, munkásnő.*Az Atvevő Bizottság tagjai*, két nő és három férfi.*Három építőmunkás*, két nő és egy férfi.

Szín: az épülő szegedi textilkombinát egyik irodája. A falak még vakolatlanok. Jobb sarokban asztal, szék. Jobboldalon és a hátsó falon ajtó, az ajtók között félig nyitott ablak. Mikor a függöny felmegy, egy ideig csak Weininger láthatjuk a színpadon. Az öreg szakmunkás olajfoltos munkaruhában az asztalnál ül és ír. Egy idő múlva kinyílik a középső falon lévő ajtó és micisapkás fiatal építőmunkás néz be rajta. Nem jön be a szobába, csak előrehajolva a küszöbről beszél Weiningerrel.

Építőmunkás: (Lzgatottan.) Még nem érkeztek meg?*Weininger:* (Fel se néz az írásból.) Nem!*Építőmunkás:* Késnek?*Weininger:* (Tovább írva.) Mért késnének? Csak kilencre ígérték.*Építőmunkás:* Most meg nyolc.*Weininger:* Persze!*Építőmunkás:* Hát akkor, ... várunk.*Weininger:* Persze!

(Az építőmunkás eltűnik az ajtónyílásban. De Weininger nem soká dolgozhat zavartalanul, mert most az ablakon néz be egy középídős munkásnő. Vargáné fehér mézspeces-tes kendője mutatja, hogy ő is az építkezésnél dolgozik.)

Vargáné: Nincsenek még itt?*Weininger:* (Most se néz fel, csak ír tovább.) Nincsenek.*Vargáné:* De megjönnek hamarosan, ugy-e?*Weininger:* (Csak ír és bólintgat.) Meg, meg!*Vargáné:* Akkor jó!

(Visszahúzódik az ablakból. Weininger csak ír tovább. De most az ajtó nyílik ki újra. Fiatal parasztlány dugja be rajta a fejét. Az ő öltözete is elárulja, hogy az építkezésnél dolgozik.)

Lány: Megjöttek már?*Weininger:* (Írás közben.) Még nem.*Lány:* Mikor érkeznek meg?*Weininger:* Kilenckor.*Lány:* Csak nem késnek?*Weininger:* (Dühösen lecsapja a tollat az asztalra.) Mért késnének, elvtársnő? Mért késnének?*Lány:* Na jó... Én csak gondoltam, hogy... Azért ne haragudjon!

Weininger: (Zsörtölődve.) Már hogyan haragudnék! Ötpercenként berontanak ide, mikor nekem fontos jelentést kell írnom... Hát maguknak nincs munkájuk? Nem azért küldtek engem ide Pestről, hogy egy tudakozó irodát nyissak, hanem hogy a szaktársammal felszereljem az új gépeket... De úgy látom itt egyebet sem csinálhatok, mint felelgetek maguknak. Leállt az egész építkezés? Mi van magukkal? Nyugodjanak meg végre! Ne viselkedjenek úgy, mint a gyerekek!

Lány: Ne tessék haragudni!

Weininger: Én nem haragszom, de ez nevetséges. Ahogyan itt maguk izgulnak, ugrabugrálnak!

Lány: Szabadság! (Visszahúzódik az ajtóból.)

Weininger: (Mérgesen.) Szabadság!

(Weininger most már nem tud írni. Hátradől székében és ujjaival dobol az asztal lapján. Az ajtó újra nyílik és bejön rajta Mezei, a fiatalabb szakmunkás. Ő is olajfoltos munkaruhát hord, mint Weininger. Az öreg munkás felugrik ültéből.)

Weininger: (Izgatottan Mezeihez.) Itt vannak?

Mezei: Dehogyan vannak!

Weininger: (Elszomorodva.) Igaz, hogy még csak nyolc óra.

Mezei: Na és ha kilenc volna és ha tíz?... Csak nem gondolod, hogy percnyi pontossággal megérkezik az egész gyári berendezés az urali üzemből a szegedi textilkombinátba?

Weininger: (Lelkesen.) Én tudom, hogy nem késhetnek.

Mezei: Tudod! Hát persze, hogy tudod! Te mindent tudsz, mindent látsz legalább száz évre előre.

Weininger: Száz évre? Nem! Csak ötre... Igen! Pontosan ötre.

Mezei: Jó! Most nem az ötéves tervről van szó, hanem a te ábrándos természetéről!

(A középítő falon lévő ajtón belép egy idősebb építőmunkás.)

Építőmunkás: Megérkeztek már?

Mezei: Még nem.

Építőmunkás: Kutya-fáját, csak nem maradnak el?

Weininger: Legyenek egész nyugodtak, elvtárs.

Építőmunkás: Az emberek abbahagyták a munkát, nem lehet visszazavarni őket az állványokra.

Weininger: Nem csodálom.

Építőmunkás: Hát, kiszólnak ugy-e, ha megérkeznek? Mi hátul vagyunk s így maguk látják meg előbb a vagonokat.

Mezei: Majd szólunk.

Építőmunkás: Akkor megyek. (Az ajtón kinézve.) Különben úgy látom a bizottság is itt van már, ők veszik át a gépeket. Ők se jönnének, ha nem érkezne meg a szállítmány.

Weininger: Persze!

Építőmunkás: De sietek vissza, hátha meg tudom nyugtatni a többieket. (Kimegy.)

Weininger: (Mezeihez.) Nem tudod, hogy mit jelent a szegedieknek ez a kombinát, azért beszélsz így. Nem tudod, hogy mit jelent az országnak.

Mezei: Dehogynem!

Weininger: A városban a maradék munkanélküli is munkához jut, az ország pedig megkapja a tervbevett öt textilkombinát közül az elsőt. A hatalmas fonó-szövő üzemet, ahol szovjet gépek dolgozzák fel a szovjet gyapotot a magyar nép számára. Azt hiszed ezek az emberek csak tréfából hagyták abba a munkájukat? Csak játékból tódulnak ide kérdezősködni?

Mezei: (A félig nyitvahagyott ajtón kinézve.) A bizottság!

(A középső falon lévő ajtón bejön két nő és három férfi. A jobboldali ajtó felé tartanak, miközben köszönnek a két szakmunkásnak.)

A bizottság tagjai: Szabadság!

Weininger és Mezei: Szabadság!

A bizottság vezetője: (Idősebb munkáskülsőjű ember, Weiningerhez.)

Na Weininger elvtárs, ha minden jól megy, ma már maguk is megkapják a munkájukat.

Weininger: Meg. Már éppen ideje!

Egy nő a bizottságból: Eddig még nem várta hiába, elvtárs.

A gépeket csak mára ígérték.

Weininger: Nem is azért mondom, elvtársnő.

A bizottság vezetője: (Mezeihez.) Szóljanak be értünk, ha megérkezett a szállítmány!

Weininger: Szólunk, elvtárs!

(A bizottság tagjai kimennek a jobboldali ajtón és behúzzák maguk után. Mezei Weiningerhez fordul.)

Mezei: Amit te mondasz, azt én mind-jól tudom. Csakhogy attól még késhetnek a gépek.

Weininger: Nem késhetnek... Vagy legalábbis nem késhetnek sokat.

Mezei: Mért?

Weininger: A Szovjet küldi őket, Sztálin népe.

Mezei: Még jó, hogy nem azt mondod, Sztálin személyesen.

Weininger: Akkor sem hazudnék, ha azt mondanám. Sztálin elvtárs éles szemmel válogatja ki munkatársait, figyelme mindenre kiterjed. Moszkva városának építkezése épp úgy érdekli, mint a legtávolabbi kolhoz élete...

Mezei: Jó, jó, ezt én is olvastam a Sztálin életrajzban. S mondhatom, ha nem is vagyok párttag, azért nálam te sem becsüld, tiszteled jobban. Mert nemcsak az életrajzból tudom, hogy kicsoda Sztálin, hanem a saját bőrömön tapasztaltam.

Weininger: Aki végigélte Pesten az ostromot, mint te, vagy én, az nem is érezhet másként. Aki látta harcolni és meghalni őket Sztálinért, a Szovjet hazáért... és a mi szabadságunkért...

Mezei: A kisleány éhen pusztul, ha csak egy napot késnek...

Weininger: Az én bátyámat meg az internálótáborból szabadították ki. Az SS legények már ott álltak csőretöltött fegyverekkel...

Mezei: Nincs egy dolgozó sem ebben az országban, aki ne lenne hálás neki.

Weininger: No látod!

Mezei: De ez most más itt! Bolondság mindenbe belekeverni a nevét.

Weininger: Nehogy azt hidd! A szovjet ember nemcsak meghalni tud az ő nevével a száján, hanem élni is. A technikusok, csomagoló munkások, mérnökök, szállítások...

Mezei: Ugyan! Felszabadítottak bennünket, most gépeket adnak. Bizonyosan jó, megbízható gépek lesznek. És nem is késnek sokat... De minek örökké csodára várni.
(Az ajtón belép Vargáné, minden lelkesedés nélkül, inkább lehangelten mondja.)

Vargáné: Weininger elvtárs! Itt vannak a gépek.

Mezei: Hogyan?

Weininger: Úgy látszik, néha mégis érdemes csodára várni!

Mezei: (Miközben kisiet.) Hihetetlen!

Weininger: (Izgatottan felugrik.) Nem hitte el... Nem hitte el nekem, hogy pontosan megérkeznek... Pedig megmondtam... Csak legalább kimehetnék!...

Vargáné: (Szomorúan.) Szólni kellene a bizottságnak.

Weininger: Persze! Erről megfeledeztem. Olyan izgatott vagyok!... (A jobboldali ajtóhoz megy és lelkesen kiáltja.) Elvtársak! Itt vannak a gépek! (Az átvevő bizottság tagjai kijönnek) Msot érkeztek... Pontosán, egy órát se késve...

A bizottság vezetője: Siessünk!

Egy nő a bizottságból: Milyen pontosak!

(Kisietnek a baloldali ajtón.)

Weininger: (Papírajaira ütve.) És nekem most ezekkel kell vesződnöm!... Maga mért nem megy velük?

Vargáné: Az első ládát úgyis idehozzák.

Weininger: Mért hoznák ide? Ebbe a kuckóba?

Vargáné: Csak próbára. Valamelyik kisebb ládát. Balog elvtárs mondta...

Weininger: Mit kell itt próbálni?!

Vargáné: Weininger elvtárs,.... én tudom, hogy maga nagyon izgul,... nagyon várta már,... hogy maga különösen,... még a többiek közt is... Talán legjobban mindnyájunk közt...

Weininger: Mi baja van?

Vargáné: Olyan nehezen tudom elmondani... Éppen magának, hogy...

Weininger: Hogy? Csak nincs valami baj?

Vargáné: A ládák vízben álltak...

Vargáné: A ládák vízben álltak... Talán már hetek óta állnak vízben,... a beázott vagonokban...

Weininger: Nem lehet...

Vargáné: De igen! Azért van kinn olyan nagy csönd.

Weininger: Rettenetes!...

(Mezei visszajön, izgatottan siet Weiningerhez.)

Mezei: Weininger, Weininger!

Weininger: (Leinti.) Már tudom.

Vargáné: Mi lesz most?

Mezei: Mi lenne?

Weininger: Megnézem!

Mezei: Mindjárt behozzák az egyik ládát. Csupa luesok.

Vargáné: Hogyan vártuk, hogyan reménykedtünk!

Weininger: Nem is lehet az...

Mezei: Mi nem lehet? Nem hiszel nekünk?

Weininger: Dehogynem! Csak!...

Mezei: (Vigasztalón.) Előfordul ez. Emlékszel 37-ben a magyar jutfonóban azokra a gépekre?

Weininger: Emlékszem.

Mezei: Ott is valami hasonló történt. Csupa rozsdá volt minden gép, mikor a ládából kiszedtük.

Weininger: (Legyint.) Azok Angliából jöttek.

Mezei: Pedig micsoda gépek voltak.

Vargáné: Ezek különbek lennének.

Mezei: Ugyan!

Weininger: Ismered te a szovjet gépipart? Mondd, ismered?

Mezei: Nem. De szovjet fonógépet te sem láttál még. És arra is emlékezhetsz, hogy az angol gépek valóságos műreemekek voltak...

Weininger: Mégis berozsdásodtak!

Mezei: Sajnos, ezekkel sem járhatunk különben.

Weininger: Ezeket nem lehet összehasonlítani az angol gépekkel.

Vargáné: Ezeket Sztálin elvtárs küldte! (Az ajtóhoz megy és kinéz.)

Mezei: Sztálin!... Nem teríthette rájuk a köpenyét, hogy el ne ázzanak.

Weininger: (Mezeihez ugrik és dühösen megragadja elől a kabátját.) Nem teríthette rájuk? Azt mondd, nem teríthette rájuk a köpenyegét?

Vargáné: (Az ajtóból.) Ne veszekedjenek! Jön a bizottság!

(Weininger lecsendesedik, elengedi Mezeit és homlokát törülgetve fáradtan az íróasztal mögé megy. A bizottság bejön. Két munkás egy kisebb ládát hoz. Ahogy bejönnek az ajtón, folytatják kinn elkezdett beszélgetésüket.)

I. bizottsági tag: Erre álmomban sem gondoltam.

II. bizottsági tag: Hetek óta esik.

I. bizottsági tag: A vasút mindenesetre felel majd ezért.

III. bizottsági tag: Nem láthatták alulról, hogy rések vannak a vagon tetején.

I. bizottsági tag: Hát talán nem szokták megvizsgálni a kocsikat, mielőtt elindulnak egy ilyen értékes szállítmánnyal?

II. bizottsági tag: Lehet, hogy útközben történt. Persze, kérni fogjuk a vizsgálat megindítását.

IV. bizottsági tag: A kár óriási!

I. bizottsági tag: Hónapokig dolgozhatunk, míg a gépeket rendbe hozzuk.

V. bizottsági tag: A kisebb alkatrészek meg bizonyosan tönkrementek. Azokat újra kell rendelni.

(Weininger hallgat, aztán szó nélkül a ládához lép és el-

kezdi bontogatni. A többiek köréje sereglenek. Kiemel valamit a ládából.)

Weininger: (Meglepetten.) Mi ez?

Mezei: De különös!

I. bizottsági tag: Ez nem gépalkatrész.

II. bizottsági tag: És a többi sem! Nézzétek!

Weininger: Dehogynem!

Mezei: Fekete gombócok.

Weininger: Ugyan!

III. bizottsági tag: Ez valami bakelit, vagy mi...

Vargáné: Talán kátrány!

Weininger: (Remegő kézzel, izgatottan.) Adjatok egy bicskát!...

Vagy vésőt.

(Mezei odanyújtja neki a bicskáját. Weininger izgatottan lerántja a burkot. Csillogó, ragyogó gépalkatrész kerül elő a burkból.)

V. bizottsági tag: Csak a burka!

Weininger: Masszába van csomagolva.

Mezei: (A ládában turkál.) A többi is! Mind!

IV. bizottsági tag: Minden alkatrész...

Weininger: Valami különleges masszába!

Mezei: És bezsírozva vastagon.

III. bizottsági tag: Csodálatos!

Weininger: Elvtársaim! Elvtársaim! Semmi baja ezeknek a gépeknek.

II. bizottsági tag: És a többi is így van bizonyosan.

I. bizottsági tag: Szóljatok ki az embereknek, ne lógassák az orrukat. Semmi baj már.

V. bizottsági tag: A gépek bennállnak majd idejében.

Vargáné: (Egy lehullott burokdarabot emel fel.) Ugyan mi lehet ez?

Weininger: Sztálin Köpönyege!

A bizottság vezetője: (Elveszi Vargánétó! a burkolatot és magasra tartva mondja.) Köszönjük neked, Sztálin elvtárs a maszszát és a gépszírt, a gondos kezek munkáját, meg a csillogó gépcsodákat. Köszönjük a szabadságunkat, az életet, miben előre segítesz. Köszönjük neked Sztálin elvtárs!

Mezei: (Csendesesen, meghatóttan.) Élj soká miköztünk!

FORGÁCS ISTVÁN

A TERV TÉRKEPE A FALON

A Terv térképe kinn függ a falon,
 hirdetve: — nálunk nincs titok. —
 A nép irányoz, tervez, végrehajt.
 — S én minden nap új kis ábrát fogok

s ragasztgatom s számlálom: Hány falun
 gyulladt ki fény és hány új iskolát,
 népházat építettek az
 elvtársak s mérem, hogyan fut tovább

versenyt az út az úttal. Hány híd
 emeltek, hány új öntöző
 berendezéssel biztatóbb
 a szocialista jövő.

Ragasztgatók: Itt rom volt, — áll a gyár.
 Itt erdő nőtt, emitt gyümölcs
 köti a futóhomokot.
 — Tervezve épít, aki böles.

És megelőzi önmagát,
 aki serény és aki hisz, ha
 öntudattal a célra tör
 s a multat nem nyafogja vissza.

Késtünk? Nincs késve semmi még!
 Nincs lehetetlenség, csak tehetetlen
 ember. A Terv halad tovább
 a kezemben s a te kezében.

VÉCSEI JÓZSEF

NÉZD, KEDVES...

Nézd, Kedves, az ország mily gyorsan szépül,
 így szépülünk mi is vele.
 Embertartalmunk többről-többre épül,
 bennünk ég munkánk üteme.
 Ahogy szépül hazánk, egyre szabadabb,
 s tudásban több vagyok veled:
 gyáarak s üzemek velem kiáltanak,
 bátran szeress, s szeresselek!
 Kinyílt piros virág a jövő,
 s igaz arcom a telt mosoly,
 s arcodon rózsapírt érlelő
 az a tudat, hogy van munkád,
 s szívvel, lélekkel dolgozol,
 s oly biztos az, hogy így lesz ezután mindig.

Nézd, az ország a nép kezében van!
 Miénk már itt minden: földtől a gyárig,
 s még jobban az lesz a kommunizmusban.
 Biztos az, hogy ilyen hófehér
 kenyeref szeletelsz nekünk
 ebédhez még akkor is, ha dér-
 szín lesz hajunk, és gyermekünk
 köszönt fel így, mint én, névnapodkor...
 biztosíték erre a terv,
 melyben feltört korunk, ez aranykor,
 s amelynek lángja nemcsak bennünk,
 de minden dolgozó szívében ég.
 Mi szükségletekre termelünk,
 s művelődnünk nemcsak lehet,
 de alkotmányunk szerint kötelesség
 éppúgy nekem, mint teneked.

Szeretlek, Kedves, és bátran ölellek,
 kenyérizú szavad a szavamba forr,
 s így lesz e vers segítőkéz népemnek,
 s fegyver, mellyel ellenek válaszol.
 Szeretlek, ahogy szeretni kell
 a mi társadalmunkban a nőt;
 asszonyom vagy és harcostársam,
 s velem építéd, velem a jövőt.
 S dolgos fehér kezéd, mely
 még eddig embert nem ölt,
 én biztosan tudom, hogy ölné,
 ha ellenség hazánkra törne...

LŐDI FERENC

PARAFATALP

Vasárnap reggel nem csengett a biztonság kedvéért beállított ébresztőóra. Hegedüs Mihály szombat esténként sohasem húzta fel, nehogy véletlenül is csörögni kezdjen. Szombat reggelenként a boldog vasárnapra gondolva mindig hagyta, hogy az óra csengetője teljesen lejárjon. Már ekkor a vasárnapi pihenőre gondolt, mert hét-közben igen elfáradt.

Most a kislfia sírására ébredt. Felesége felkelt, magához vette az ágyba a síró kisfiút. De azután nem tudott elaludni.

— Ébren vagy Mihály?

— Igen.

Később hirtelen mondta az asszony.

— Azám! Este elfelejtettem mondani, hogy találkoztam az öreg Simon bácsival.

— Kivel?

— Hát az öreg Simon bácsival! Aki az esküvőnkön is ott volt, mert az Első Szegedi Cipógyárban nagyon megszeretett.

Kint már világos volt, a nap nemrég tolt a hajnalt az égre. Egy kakas élesen kukorékolat a szomszédban.

— Tudod mán, akiről meséltél is régen. Aki az alja-előkészítőben a mestered volt... Ahova azért kerülték — folytatta büszkén, mint aki tudja férje házasságuk előtti életének legkisebb részét is — mert ott egy munkás levágta az ujját... Simon bácsival — mondta most már vontatottan, hogy felébressze férje emlékezetét — az alja-előkészítő mestere.

Hegedüs hirtelen felült és beletúrt a hajába.

— Mit mondassz. az alja előkészítőbe?!

Váratlan élénkséggel és hanggal mondta ezt. Az asszony nem tudta mire vélni férjének kifakadását. Hegedüs meg motyogott maga elé.

— Hiszen ott csinálják a parafa köztalpat.

Felesége rábámult.

— Mi van veled?

De a férje már megnyugodva feküdt vissza. Azaz, dehogyan megnyugodva. Hátafordított feleségének és fejét befurta a párnába. Később újra az asszonyhoz húzódott. majd a mennyezetet nézte.

Kinn a kakas abbahagyta a kukorékolást. Hegedüs felkászálódott. Szótlanul öntött vizet a lavórbá, bekapcsolta a rádiót. A hangszóróból könnyű zene hallatszott.

Az asszony is fölkel, az újra alvó kisfiút otthagya az ágyban. Fát hozott be a szomszédos konyhába, egy bárdal elhasogatta a követ. Aztán tüzet gyújtott. De ahogy bejött, libabőrös volt a karja, mert kinnt még hűvös volt. Mihály tett-vet, behozta a levelesládából a Szabad Népet, föllapozta, majd azt is letette. Az asszony megszokta már férjének szótlanságát, de erre felfigyelt.

— Beteg vagy Mihály?

— Nem.

Kurta volt a felelet, az asszony hagyta.

— Édesanyám — ült fel nagyobbik fia az ágyban — éhes vagyok. Adjon kávét.

— Hogy mondd?

— Kérek kávét.

Levette a tejeslábast a tűzről, az odakészített bögrék aljában csillogott a feketekávé. Most beleöntötte a tejet.

— Édesanyám... éhes vagyok — nyüglődött a gyerek.

— Várjál fiam, hüljön egy kicsit... Gyere Mihály egyél.

Mihály kiment a konyhába az újra felvett ujsággal. Leült az asztalhoz. Aztán mordult egyet.

— Most vettem le a tűzről... Ugyan ne morogj mindig!

Ferkó az ágyban ülve itta kávéját, de szeme járt mindenfelé.

— Gyün Magyar néni — mondta most.

— Jókor. Hegedüs csak ennyit mondott, s összébbhúzódott a széken.

— Jóreggelt Hegedüsné. Hát fölkeltek má?... Pedig hűvös van még, jólesik ilyenkor feküdni... Ferkó is ébren van?

Azzal ment be a szobába. Hegedüs itta reggelijét.

— Fölkeltek már, fölébredtél kicsi szentem?... Jó reggelt!...

Hogy aludtunk?

Az öregasszony már ki is emelte Ferkót az ágyból.

A szomszédból most kopácsolás hallatszott, valaki éktelen csöröpöléssel egy vasat püfölt. A hangos beszédre fölébredt a másik gyerek is. Hegedüsné etetni kezdte. Csörögtek a kanalak, a nagyobb fiú, Ferkó néha kiáltozott. A rádió még mindig hangosan szólt, most indulókat játszott.

A két asszony azután beszélgetni kezdett, Hegedüs pedig felállt és elcsavarta a rádiót.

— Miért zártad el édesapám? — kérdezte Ferkó.

— Ugyan ne zavarj mindig — fortyant fel Hegedüs. — Hallgassatok már!

Így folyt ez a reggel, Hegedüsné aztán kitakarított és beágyazott. Mihály tíz óra felé felugrott, fogta a kabátját és elrohant. Azt sem mondta, hogy jónapot. Az asszony bámulva nézett utána.

Hegedüsné azt remélte, hogy férje ma a kert felásását fogja befejezni. Mult vasárnap legalábbis valami ilyesmit mondott. Ő már elvetette a veteményeket ott, ahol a kertet Mihály felásta. Így hát most ő fogta duzzogva az ásót, hogy míg felteszi az ebédet felásson egy kis darabot. Ferkó meg Zoli kijöttek utána.

Vagy tíz ásonyomnyit dolgozott, mikor a kertkapun belépett Horváth Béla.

— Hát maga ássa a kertet Hegedüsné... Szabadság! — köszönt, amint az asszonyhoz ért.

Hegedüsné fogadta a köszöntést, azután sóhajtott.

— Mihály hol van?

— Én nem tudom! — vonta meg az asszony durcásan a vállát.

— Nincs itthon?... Tán összekaptak?

— Nem kaptunk mink, de úgy elrohant, azt se mondta, hova men.

Az asszony belevágta az ásót a földbe, Horváth Béla pedig forgatni kezdte kezében a nagy fafűrőt.

— Elhoztam Mihálynak ezt a fafúrót. Tegnap reggel kérte kölcsön. Azt mondta reggel elgyűn érte. Nem gyűtt, így én hoztam.

— A gyerekeknek akart valami hintalovat csinálni.

Az odaszaladt Ferkó meghallotta ezt.

— Bizony, azt mondta édesapám, hogy csinál egy hintalovat!

Horváth megsimogatta Ferkó fejét. Aztán ezt kérdezte az asszonytól.

— Dehát hova mehetett ez a Mihály?

— A kórság tudja!

— Hát itt hagyom ezt a fúrót. Mondja meg neki, ha más nem köll, hozza vissza.

Egy óra felé megoldódott a probléma. Hegedüsné már elkészült az ebédrel, bosszankodott, hogy ott áll a tűzhelyen s Mihály még mindig nincs itthon. Egy órakor sietve megjött.

— Hát te hun voltál?

— A gyárban... — felelte Hegedüs kurtán.

— Horváth Béla elhozta a fafúrót. Ott van a színben... Az ebéd is majdnem leégett már.

Mihály komoran ette az eléje tett ebédet, most fiaira sem nézett, pedig olykor még etette is a kisebbet. Most talán azt sem tudta, hogy mit eszik. Az asszony kérdezni akarta, de tudta, hogy gyári dolgokról nem szívesen beszél otthon. Így visszanyomta a nyelvére tolaikodó szavakat. De Mihály hirtelen megszólalt.

— Most csinállok valami nagy dolgot!

Másnap, hétfőn reggel, éppen úgy, mint mindig nagy tolaikodás volt a gyár kapuja előtt hét óra felé. Csengett a gyári csengő, kezdődött a napi munka.

Még vetkőztek a cipőfelsőrészszabászok, amikor Buzás Laci megkérdezte Hazai bácsitól, a mestertől.

— Mit szólsz Jóska bácsi, a külföldi exporthoz?

— Mit? Hát elmondta azt, amit erről tudni kell Varga Imre szombaton a gyűlésen. Dolgoznunk kell.

— Tudod, mikor meghallottam nem értettem. Nem tudtam, mi szükség van arra, hogy mi most külföldre cipőt szállítsunk?

— Pedig te tudhatnád, hogy miért kell a jó nyersbőr, amit a cipőkért kapunk. Amivel most dolgozunk nem éppen jó.

— Otthon megkérdeztem az asszonytól, ő sem tudta, — nevelt most már Buzás — de én megmagyaráztam!

Azután munkába álltak, szabták a fekete, meg a sárga bőroket. A hely szűk volt, kevés volt a szabásasztal. Így történhetett, hogy Buzás Lacit megökte a szomszédja, Molnár Pista.

— Éppen most történik ez is, mikor dolgozni kell! — mondta Buzás Laci.

Molnár Pista szabadkozott. Hazai bácsi valakit Hegedüs Mihályért küldött, aki a gyár művezetője volt.

— Hát Hegedüs elvtárs így nem lehet dolgozni... Mondtam már szombaton, hogy a lelkesedés nem elég, az ésszel is élni kell. Hiába, csak kell még egy szabásasztal, szűk ez a hely, most megvágta Laci az ujját.

Jól van Hazai bácsi, elintézzük.

— De hamarosan, mert most jóval többet kell elvégeznünk naponta, mint eddig.

— Tudom én ezt! — mondta csendesen, de határozottan Hegedűs.

De innen már hívták is tovább. Elmenőben még visszakiáltott.

— Menjen Buzás szaktárs a kötözőbe!

Át kellett mennie a bokarándító, kövezetű udvaron, míg elért a tűzőbe.

— Hegedűs elvtárs, át kell rendezni itt egy kicsit a gépeket. Tudja, most a minőségi termelés is lényeges, — mondták többet.

Zaj volt ebben az üzemszobában, a tűzőgépek zakatoltak, de a föléje hajló munkáslányok arca megfeszített volt. Fialat Szitesek voltak, szinte összeforrottak a mai naptól kezdve a munkával. Hegedűs látta az arcokat. A gyár lüktetett.

Mikor ment át az udvaron, találkozott Varga Imre bácsival, a vállalatvezetővel, Farkas párttitkárral és az összehívott osztályvezető mesterekkel.

— Gyere Mihály, már kerestünk. Megnézzük az üzemet, mit kellene átcsoportosítani, vagy ésszerűsíteni.

Kezdték a szabászatnál.

— Nézd Imre, — mondta Hazai bácsi — már tegnap előtt mondtam neked, hogy kellene egy szabászasztal. Szűk ez a hely, nem lehet rendesen dolgozni. Ma reggel is meglökték Buzás Lacit s megvágta az ujját.

— De, tudod Jóska — mondta Varga Hazai bácsinak, — hogy az kiadással jár. Takarékoskodni kell! Mindenki többet fog dolgozni és így csináljuk meg ezt az exportot.

Mentek tovább a következő üzemszobába, nem amelyik a szabászat mellett volt, hanem amelyik a termelés folyamatában következett, így a tűzőbe indultak. Onnan vissza a stancolóba. Itt szólalt meg Bóna Feri az übé titkár.

— Te Imre bácsi. Mit gondolsz nem kellene összebbvonni az üzemszobákat? Az sok időt vesz el, míg hordozgatják a munkát, egyik üzemszobából a másikba.

— Kiadással jár ez is — válaszolta Varga kelleetlenül — de ezt még megtárgyaljuk, — s följegyezte a füzetébe.

A cvikkerájban kopácsolás hallatszott, kopogtak a kaptafák, amint ráhúzták a felsőbőrt. Zizegett egy gép, a munkások nem néztek fel mint máskor az érkezőkre, hanem figyelmük továbbra is a munkán maradt. Csak egy-kettő, a kíváncsibbja emelte fel a fejét. Szétnéztek a mesterek, meg a többiek, és hümmögtek.

A gépteremben Hegedűs megállt a parafa-köztalp csiszoló gép mellett.

— Mit néze Mihály? — kérdezte tőle Farkas.

Hegedűs állt a gép mellett. Lábával belerugott a parafába, azok lecsiszolt oldalakkal arrébb lökődtek. Sok minta is hevert a földön, azokat is elcsiszolta a gép.

— Ezt a masinát.

— Hát itt sok a selejt... Rozsnyai szaktárs, hány parafa da-

rabot, meg mintát csiszol el a gép egy nap? — kérdezte a gép előtt álló szaktárstól Farkas. Hegedús élesen figyelt.

— Nem lehet erre eléggé vigyázni! Akárhogy figyel is az ember odacsiszolódik.

— Ne mondd már Rozsnyai szaktárs, hány megy tönkre? — kérdezte most már Hegedús.

Rozsnyai kelletlenül elmosolyodott.

— Látszik, hogy vezető lett már belülled Mihály. Mikor itt dolgoztál a gépteremben, nem kérdezted volna meg.

Hegedús bosszúsan legyintett.

— Ne mondj marhaságot. Na hány csiszolódik el? — kérdezte újra türelmetlenül.

— Hát... var úgy, hogy tíz is.

Hegedús vakargatta az állát.

— Talán vissza akarsz kerülni ide, hogy érdekel?

De a piszkosfehér köpenyes művezető nem válaszolt, ment a többiek után.

A déli ebédszünet alatt a szűk kis udvaron, ahol már vígan süttött a meleg tavaszi nap, egész kis gyűlés volt. Csoportba kuporodva ették az ebédjeiket. Kövér Béla hangoskodott.

— De savanyú ábrázatod van komám, tán vót valami az este? — kérdezte Buzástól. Ő nem válaszolt, ette az ebédjét.

— Tán el is estél, oszt letapostad az ujjadat, — sandított a bekötözött ujj felé Kövér. — Hát nem is rossz egy ilyen dolog, de azért én még nem tapostam le a kezem, — nevetett most már.

— Bolond vagy Béla, — mondta csendesen Buzás. — Reggel megvágtam az ujjam.

— Tán késsel ment neked az asszony!

— Morrdtam már, hogy bolond vagy. Itt vágtam meg a műhelyben.

— De azért az este vót egy kis ivászat?

— Vót a fenét. Fontosabb van most annál.

— Ugyan miccsoda?

— Micsoda??... Hát az export!

Erre többen bekapcsolódtak, beszéltek a termelésről, ami eddig nemigen fordult elő.

— Azon kell most spekulálni, hogyan legyen meg az a többi ötszáz pár, amit mától termelnünk kéne.

— Majd törí a fejét Imre bácsi, — mondta Kövér Béla, — azért lett vállalatvezető.

— Hát nem úgy van az szaktárs — válaszolta élesen Koss János. — Most nekünk is kell törnünk a fejünket.

— De nagyra vagy azóta, hogy a szombati gyűlésen úgy megtapostak.

— Jánosnak igaza van, — mondta Laci. — Most nekünk is kell spekulálnunk.

Kóvér Béla fanyalogva elhallgatott.

— Most nem az fontos, hogy mikor, meg hogyan mulatunk — szóalt meg újra Koss.

A hallgatókban, akik a napon ették az ebédet, egy újfajta

furcsa érzés terjedt el. Kossnák őszinte szavai nyomán úgy érezték, hogy még soha ennyi közülük nem volt a cipőkhöz, a felsőbőrhez és talphoz, mint most, soha nem érezték ennyire, hogy milyen fontos része az ő munkájuk egy ország erőfeszítésének.

Hegedús elment a lakatosokhoz.

— Ide figyelj Lázár elvtárs. Te tudod, hogyan csiszolják most a parafa-köztalpat.

Lázár bólintott.

— Így, sok parafa darab kárba megy, mert odaér a csiszoló koronghoz és elcsiszolódik. Meg aztán sok minta is elpusztul így. Azt is elcsiszolja a gép.

— Tudom, — mondta Lázár.

— Te, mit gondolsz, ha kireszelelnék egy vasmintát, akkor az nehezebben csiszolódna el, meg nem engedné, hogy a parafa széle is tönkremenjen.

Lázár gondolkodott.

— Te — mondta kis idő múlva — nem lesz ez így jó.

Hegedús meglepetten nézett rá.

— Nehéz azt egész nap tartani, meg tönkre megy vele a csiszolókorong, ha hozzáér. Márpedig az hozzá érne!

Hegedúst ez lesujtotta. Fáradtan simított végig a haján.

— Pedig tegnap délelőtt bent voltam és ezen spekuláltam. Ugy láttam jó lesz.

— Dolgozz csak tovább ezen — tette kezét a művezető vállára Lázár elvtárs — meglátod eredményt fogsz elérni. Csak dolgozzál, mi nem félünk a nehézségektől.

Hegedús ismét legyintett.

— Fáradt vagyok!... — Valamit még mondani akartam, de csak sóhajtott.

Ahogy ment fel a szobájába, átment a csomagolón. Egy fiatal lány nagy csomó cipődobozt vitta karján. Hegedús lába elé nézve ment, a lány karjában tornyosodtak a dobozok. Összeütköztek s a dobozhegy ledőlt.

— Ejnye... ejnye. Miért nem vigyáz jobban egy kicsit Hegedús elvtárs?

— Én? — kezdte mérgesen Hegedús. — Mindenre én vigyázok, meg mindenem én törjem a fejem?... Mindig én, más senki? — s dühösen becsapta az ajtót. A lányok csodálkozva néztek utána.

A gyár megfeszítve dolgozott. Másnap végrehajtották a gépek átszervezését, de csak azokat a gépeket helyezték át, amelyek átszereléséhez nem kellett anyagi befektetés, mert Imre bácsi hajlíthatatlan maradt a takarékossgal. Szorgalmasan szaladtak le s föl a tűzőgépek tői, a szabók gyorsabban szabták a felsőrészekét, a stancolók naponta jóval több talpbőrt vágtak ki mint eddig, de a termelés növekedését jelző grafikon nehezen csúszott feljebb.

A gépteremben is így dolgoztak.

— Furcsa ember ez a Mihály — szólt át Rozsnyai a mellette dolgozó Kapás Janinak, de Jani nem válaszolt erre semmit.

Rozsnyai hangosabban folytatta.

— Ugy viselkedik már, mint egy vezérigazgató... Nem csak nálam van a hiba!

— De így több lesz, ha nem figyelsz oda!... Sok lesz a selejt!

— Jól van no... jó van!

Sokan nem hallották ezt a párbeszédet, mert mereven nézték a munkát, mindig oldafigyelve.

— Inkább dolgozz, ne beszélj! — kiáltott át valaki — így nem lesz nyersbőrünk, meg oda a hároméves terv!

Aztán dolgoztak, odaadóan és óvatosan.

Hegedús Mihály egy kissé unottan járt az üzemben. Mintha nem figyelne mindenre úgy, mint eddig. Többen észrevették ezt, de nem tette szavá senki. A művezető morgott és kedvetlen volt.

Munka után az udvaron ment át, előtte akkor fordult ki az öltözőből Kapás Jani az egyik szaktársával. Mihály csak elmosódott hangokat hallott.

— Rozsnyai... Hegedús, mint egy vezérigazgató... van veled!

Aztán a másik hang.

— ...nem szabad megsértődni... dolgozni kell!

Mihályt ez megütötte. Mellbevágta erősen, a mondatok leszívdóttak az ereibe. Összeszedte magát s így fejből nem ment ki többé a parafa-köztalp csiszoló gép problémája. Hazafelé menet, a már rügyező fák alatt az egyenes utcán, ahol csörgött a villamos, este otthon, ágyában és hajnalban, amint a készülő híd mellett jött át a Tiszán, még a rozoga kis fahídon, folyton észébe járt. Hordoқта magában a tervet, amely csak lassan vált tisztává még benne is. De dolgozgatott rajta, néha ceruzát kerített meg papírt, s amint lett egy szabad ötperce, rajzolni kezdte azt, ami már agyában megvolt. Dolgozott, tökéletesítette magában, hiszen nem akart megegyeszer úgy járni, mint első, elhamarkodott elképzelésével.

Beállított végre egy nap Varga Imre vállaltvezetőhöz.

— Imre bácsi idefigyelj!... A parafa köztalpat nem jól csiszolják.

— Hát már mért nem?!

— Sok elcsiszolódik így, meg egy csomó minta is kárbavész.

— Tán találtál jobb módszert?

— Találtam, — válaszolta Hegedús, aztán lázasan magyarázni kezdett. — Egy veztőt kellene a csiszolókorong elé tenni, így megakadályoznánk, hogy a parafa odaérjen a csiszolóhoz. Lenne egy állandó minta, amit odaillesztenénk a parafa alá s ezt vezetnénk a vezető mellett, így csak annyi ér a csiszolókoronghoz, amennyit le kell hogy csiszoljon... De ehhez kellene egy új gép.

— Kiadással járna ez... Takarékoskodni kell Mihály.

— Takarékoskodni... takarékoskodni. Persze hogy kell. De így is takarékoskodunk. Gyorsabban gyártunk, meg jobban, nem megy annyi kárba. Mennyi időt spórolunk meg ezzel, számítsd ki Imre bácsi!

De az öreg egyre csak vonogatta a vállát. Hegedús nem bírta, s becsapva az ajtót elrohant Lázárhoz.

— Te, idefigyelj, meg van az új tervem!... Csak gép kellene hozzá! — s elmagyarázta a tervét.

Lázár sokáig gondolkodott, lerajzoltatta magának az egész új gépet.

— Hát Hegedús elvtárs ez egészen jó lehet.

— Csakhogy nem lehet megcsinálni... Imre bácsi nem ad hozzá pénzt. Látnod, hogy kell egy géprész az alapnak, meg egy acéllap, amire a vezetőt forrasztjuk. Hát honnan kerítsük ezt elő?

— Szét kéne nézni az üzemben. Hátha akadna valami.

— Te tudsz ilyet?

— Még most nem, de hátha akad valami? Majd utána nézek... De hogyan tudtad ezt a gépet ilyen jól megszerkeszteni?

— Az eredeti szakmám nem ez, Vasas voltam.

— Hát akkor miért dolgozol cipőgyárban?

— Mert annak idején, mikor kitanultam, nem vettek fel sehova, elmentem csizmadia inasnak.

— Ahá!

— Ezért egy cipőgyárba mentem — lendült most már bele Hegedús az elbeszélésbe — onnan egy sztrájk miatt kiraktak. Akkor kerültem az Első Szegedibe. Egyszer véletlenül lekerültem az alya előkészítőbe... Hát ezért foglalkoztam ennyit ezzel a parafával.

Hegedús Mihály fehérköpenyes alakja egyre sűrűbben tűnt fel itt is, ott is. Combja felsőrészénél, ahol az asztalok hozzáérttek tééhez, már egészen barna volt ez a fehér köpeny. Derékfájása, melyet a felszabadulás előtti idők emberfeletti kínjai okoztak néha meghajlította magas alakját, de azért mindig egyenesen járt. Beletemetkezett a munkába, látta a gépek fölött megfeszülő arcokat, ez erőt adott neki, ő is segített mindenütt és mindenkor. De a piszkosfehér köpeny fölött kibúvó arcon is látták a szaktársak a megfeszített munka jelét, a rendíthetetlen elszántságot és ők is erőt kaptak ettől.

Harmadnap örömmel újságolta Lázár Hegedúsnek.

— Mihály, van már minden, csak acéllap kell. Találtam egy régi rossz tűzőgépet, azt már nem használjuk semminek. Az jó lesz alapnak.

— Acéllapot veszek én az ócskásnál.

Ebédszünetben, meg munka után dolgoztak a gép föllállításán és beszerelésén. A szaktársak kíváncsian állották körül a szorgoskodó két embert, Hegedúst, meg Lázár Jancsit. Az előirányzott cipőmennyiség nehezen született meg, mindig voltak még hibák és így elmaradtak.

— Gyerünk Mihály — biztatták, — mert nem kapunk ezektől a nyavalyásoktól annyi nyersbőrt, amennyi kell!

— Hát csináljuk, de ez még nem minden.

A szerény Hegedúsnek nem igen tetszett, hogy ennyien nézik. De a szaktársakat nem lehetett elkergetni, így mindenki megismerte Hegedús Mihály új gépet. Az üzemrészekben tárgyalták Hegedús újítását. Hallottak már most megindult újítómozgalomról, de itt a gyárban ez volt az első újítás. A beszélgetés közben néha megakadt a munka, de csak addig szünetelt, amíg valaki rájuk mordult.

— Dolgozzunk mán hé!

Az általános várakozás akkor csúcsozott ki, amikor meghal-

lották, hogy munka után gyűlés lesz. Munkaidő után hamar összegyűltek a nagyterembe, mindenki kíváncsi volt, sietett, csak egy két nagyszájú asszony duzzogott.

— Mán minden kis vačakért itt maradunk?!

Egy két helyen hullott csak „jótalajra“ ez a mag, legtöbben eleresztették fülük mellett a mondatot.

Székek, vagy padok csak elvétve akadtak a teremben, inkább ácsorogtak a falak mellett. Külön csoportokban verődtek, a türelmetlenebbek az ajtó mellett, mások beljebb az ablakoknál. Jó kis idő eltelt míg Varga Imre bácsi elfogódottan bejött s megállt szemben a szaktársakkal.

Ismertették Hegedűs Mihály újítását, amit nagyjából ismert már mindenki. Azután Farkas párttitkár lépett Varga bácsi helyére.

— Elvtársak! Hegedűs elvtárs újítását természetesen átadjuk a többi cipőgyárnak is. Ez most már lényeges dolog, mert most nem egyes tőkések versenyeznek itt és így féltve őrzik titkaikat, hanem az egész dolgozó népért, életének megjavításán dolgozunk. Ennek kapcsán itt az üzemben is meg kell teremteni a munkamódszer átadást. Az évek során megszerzett tapasztalatokat és fogásokat át kell adnunk egymásnak, így többet tudunk termelni. De ez most nem annyira lényeges. Legalábbis még most nem, most arról kell beszélni, hogy Hegedűs elvtárs milyen jó munkás, hogy mindnyájunknak úgy kell dolgozni, mint neki. Látjuk, hogy az újítások és az üzembrészek átszervezése, racionalizálása, mennyire fontos dolog. Tudjátok, hogy végrehajtottuk az átszervezést, de nem teljesen. Ez azért nem volt eddig teljes, mert Varga Imre bácsi tévedett. Azí mondta, hogy takarékoskodni kell, ebben igaza is van. De ő rosszul értette a takarékoskosságot. Látjuk Hegedűs elvtárs újításán, hogy kisebb anyagi áldozatoktól nem szabad visszariadnunk, ha azok a gyorsabb és a jobb termelést segítik elő. Holnaptól kezdve végrehajtuk a további átszereléseket... Ha van valakinek valami hozzászólása, tegye meg.

Elsőnek Varga Imre bácsi jelentkezett.

— Ezt a gyűlést azért hívtuk össze, hogy... — de hátul mozgolódás támadt, egy-két arc mosolyra húzódott. Sipos Jancsi, az egyik fiatal kifutó kottyantotta el magát eképpen: „Hogy ne legyünk széjjel!“ Valamelyik társától hallotta tegnap az iskolában s most kipróbálta ő is. De egy öreg basszus odadörgött: „Csönd“ Varga bácsi folytatta.

— ... hogy Hegedűs elvtárs újítását megbeszéljük. De itt most okvetlenül meg kell mondanom valamit. Valóban tévedtem elvtársaim. Rosszul értettem a takarékoskosságot... Hibáztam... Természetesen holnaptól kezdve végrehajtuk az egész géppark átszervezését.

Azután újra Farkas párttitkár mondotta:

— Mi is hibáztunk, nemcsak Varga bácsi. Mégpedig akkor, amikor belenyugodtunk az ő döntésébe... Nem láttuk, hogy mindenki hibázhat... — Azután mosolyogva hozzátette — még egy vállalatvezető is.

Erre mozgolódás támadt, valami feloldódott az emberekben. Farkas pedig folytatta:

— De be kellett volna látnunk azt is, hogy a Párt segít mindenben bennünket. Nem segítettek mi is a Pártot. És főképp nem kértük a Párt tanácsát. Most is a Párt jött segítségünkre, hogy valósítsuk meg a munkamódszer átadást...

Ismét csend lett, csak itt-ott topogott valaki, egy asszony hangosan az orrát fújta.

— Így van ez elvtársak... No szóljunk hozzá!

Egy kéz lassan a levegőbe emelkedett. Először bizonytalanul, majd hirtelen kirobbanva a menyezet felé. A kéznek ezt a tétova, majd hirtelen kiugrását talán észre sem vették, hiszen mindenki saját gondolatával volt elfoglalva. Így Farkas is csak azt látta, hogy egy kéz a levegőben van.

— Tessék, mondta most az ülésvezető megszokottságával.

Koss János állt fel.

— Elvtársak nekünk dolgozni kell!

Az erősen kirobbanó hangra mindenki odafigyelt.

— Látjuk — folytatta Koss, — hogy milyen nagy segítséget jelent nekünk minden kis munka, minden újítás. Ezzel persze nem akarom Hegedús elvtárs újítását kisebbiteni. S akkor, mikor mi így dolgozunk erőnket megfeszítve, akkor vannak közöttünk olyanok, akiknek fontosabb a multság meg a bor, mint a munka s vannak olyanok, akik viceket csinálnak egy ilyen gyűlésen. Elvtársak, azt kell mondanom ezeknek, hogy dolgozzanak velünk is éppen úgy, mint mi, ha pedig nem, akkor sujtsunk le rájuk és így segítsük mi is pártunkat...

Többen hozzászóltak még, említették Hegedús erőfeszítéseit s megfogadták, hogy úgy fognak dolgozni, mint ahogyan ő dolgozott.

A gyűlés után közrefogták Hegedús Mihályt. Odament hozzá Rozsnyai szaktárs is.

— Ne haragudjál komám, most már értem, miért kérdezted, hogy mennyi a selejt!... Ezután túlteljesítem a normát... meglátod.

Aztán Farkas ezt mondta Hegedúsnek:

Te Mihály, küld be ezt az újítást.

Hegedús először üresen nézett rá.

— Nem küldöm én, — vonta meg a vállát.

— Miért nem?

— Nézd, egyrészt nekem kötelességem az ilyesmi. Köteles vagyok a termelést elősegíteni... Másrészt meg nem szeretem az ilyesmit.

— De csak küld be, — biztatták többen.

— Nekem nem kell, hogy cikkezzenek rólam. Ide gyűn valami ujságíró, mint a multkor és újra elvon egy órát a munkámból... Semmi értelme ennek.

— Ahogy gondolod.

— Hegedús megkönnyebbülten lélegzett fel.

Ahogy ment haza, derékfájása újra kínozza. Otthon boldog mosollyal fogadta a felesége.

— Mihály, tudod mivel jött át ma Magyar néni?

— Már megint itt vót?

— Itt hát, hozta az ujságot, amiben benne vagy! Te nem szóltál nekem erről az újításról semmit.

Mihály szótlánul vonogatta a vállát.

— Legalább ezt elmondhattad volna, ha mán mást ugyse mondasz... Ugyan mondd má el, mi az?

Hegedús aztán elmagyarázta.

— Oszt hát azért nem fogtál hozzá a hintaléhoz... Ha én azt tudtam vona.

— Mi lett vónà?

— Hát nem szidlak magamban... De most már megcsinálod?

— Sok a munka... majd veszek az üzletben, jó mán az is. Azt is munkások csinálják a munkásgyerekeknek!

Másnap reggel, ahogy ment Mihály a gyárba, az akkora sokaság számára szűk kis fahíd előtt tolongtak az emberek. Csípős tavaszi reggel volt, az ujszegedi park fáirol csöpögött a víz. Jobbról, nem is messziről kopácsolás hallatszott.

— Gyerünk emberek... Elkésünk, de csak nyugodtan!

Néha-néha meglódult az embertömeg, egymáshoz lökődtek a férfi és női testek. A fiatalabbak rávaszkásan kacagtak. A fahíd egyik felében jöttek, a másikon mentek az emberek.

— Nesze te pálinka helyett! — Egy tenyér puffant a nagykabát hátán s Hegedús Mihály elmosolyodott.

— Elkelné az is, de látom te bevetted a magadét! — kiáltotta libasorban haladók között a mellőlle már elhaladt komája után.

Végre ők is egysorba helyezkedtek, amikor a ködös homályba beleszaladt egy napsugár. A fahíd kopogott és himbálózott. A fiatalabb kendergyári lányok nevetve sikitoztak. Az öregek megértően mosolyogtak ezen, de azért ők is reménytelen sóhajással néztek oda, ahonnan a kopácsolás hallatszott. Ott készült az új híd. A kopácsolás, a fúrógép, meg a daru láncának a hangja eljutott messzire. Szétáradt a tavaszi reggelben. A szegedi parton eloszlottak az átérők.

— Béla... Béla, várjál mán! Szabadság!

— Szervusz Mihály, Szabadság!

Szótlánul tettek egypár lépést, s csak akkor bökte ki Hegedús, amit akart.

— Te Béla, a fafúrót estére átviszem. Nem köll mán!

A gyár előtt ismét sűrűsödtek az emberek. Nem volt egészen hét óra, a kevéssel utánnuk jövők sem késtek még el. A kapu fölött ott volt az alig egy hónapja festett tábla: „Államosított Délmagyarországi Cipőgyár”. A kapuban ott állt az öreg kapus, kezében krétával.

— Most nem fizettek ugyan ötven fillért, de nagyobb a szégyen... Na siessünk mán Szabóné!

Hegedús már felvette a piszkosfehér kabátot s a kapu előtt ment el, amikor csengett a gyári csengő. A kapus ekkor írta fel a táblára nagy betűkkel:

MA NEM KÉSETT EL SENKI!

FIATALOK ÜNNEPE

— *Jordan Sztratiev* —*

Felébredt a világ, ma minden csupa szín,
Zászlónkkal a szél kedve játszik;
Szörnyü álomként sülyyed el a Mult,
Az élet új napban sugárzik!

És jönnek! Érzem: lélekzik a város,
Talán soha nem volt ily ünnep!
Mennek, vonulnak lángoló arccal,
És hallom: a föld ere lüktet!...

Igen, ifjúság! Tiéd ez az ünnep,
Itt néked, feléd int ma minden!
S a kék ég alatt az Ó szava harsan:
„Nézzünk végig gyermekeinken!

Övék a jövő! Az új élet övék!...“
S e hívásra, mint árja a vérnek,
Izzik a lelkünk: dolgozni, alkotni,
— Magunkért, öérte, teérted!...

Mert íme, eljött a nyár, mire vártunk:
A holnapban új tüze lángol!
— Hát töröld le könnyed te is, barátom,
S jöjj velünk: — hazánké e tábor!

Fordította: BREZNAY BÉLA.

ÚJ HORIZONTOK

Távrolról csak nagy, lomha füsttenger,
honnán méla csend lopja ki magát,
s a hetykén fürkésző turista-szem
csak elnyult egű, tiszta tájra lát.

De belül az ég ezer pokla ég
s kilencvenkét elem életharca dúl.
Itt élő ember-kémia az úr,
s kalcium a ferrum szénhalomba fúl.

Belül nincs a nappalóknak éje,
csak a fény-bakter vált új műszakot.
A nap helyett nagy ívfényű lámpák
égnek és az apró csillagok.

* Jordan Sztratiev 1898-ban született, a mai bolgár líra egyik legmarkán-
sabb egyénisége. Verseiből a nép és különösen az ifjúság rajongó szeretete árad.

Harangszó, zene itt a gózduda
és mindnyájukon ünnepi ruha
a rongy zsákkötény, rojt, olajos kóc,
— itt zeng, dobol a munka ritmusa!

Fölsír, sístereg az acélszalag,
ha vad hengerek torkán beszalad,
s a messzi, sötét hegyóriások
felnyöszörögnek ott kint ezalatt.

A multról itt senki nem álmodik,
Fénylő arcokból platina-szemek
égnék versényt a kohók tüzével,
s a vastraverz-váz félve megremeg.

Halálra itt senkinek sincs gondja:
a több-termelés üteme ringat
egy új világ bölcsőjében mindent,
s mi így neveljük már a fiainkat!

JUHÁSZ JÓZSEF

A SZERELEMRŐL

Mint darázs keringsz egyre a szívemben,
zúgysz föl s alá, mint sűrű vér erebben,
mint fénynyaláb a szemed úgy vakít.
A mélybe bújsz és szárnyalsz az egekbe,
a percek hátán hintáztatsz át egyre
szebb táj felé, szerelmed alakít.

E táj is te vagy, szép és ismeretlen,
ruhád alatt a két domb, két kegyetlen
kagyló, amelyből jóllakik a szám.
Rád ismerek, az erek elvezetnek
a völgy felé, hol minden szerelemnek
hazája van. Hát légy te is hazám!

Sebezhetetlen voltam, megsebezted,
átöleltél, mint virágot meleg szél,
így százszorosan szebb most a világ.
A te szemedén át nézem a boldog
világunk arcát, szemeddel mosolygok
és úgy magasodsz bennem, mint a fák

az ég felé. Te benned nővök én is
jövő korok felé és benned szépít
acélossá az áradó jelen.
Fuhán röppen a szó, vidám darázssal,
s te velem zümmögsz, veled zeng a házfal
az épülő új emeleteken

és veled zümmög érő búzatenger,
 a mezőkön így fonódsz a jelennel,
 a bányákban a gép veled kopog.
 Az épülő ház, a föld és az ország,
 a bányamélye együtt aranyozzák
 szívünk fölött a vörös csillagot!

TAKACS TIBOR

ŐSZI VERS

Kitekintek az ablakon: szitáló
 eső oltja már az ős szép tüzét.
 Fakul a bíbor pompa; hull a fákról
 a lomb, kóbor szél terítgeti szét.

Lásd, ilyen tájba menekült a költő,
 ki megútálva a vak elnyomást,
 elvágódott a világból, a földről,
 s csillagok között keresett hazát.

De volt olyan is, aki tudta: itt kell
 megvetnie a lábát s küzdeni,
 együtt a nagy proletártömegekkel,
 s hogy a szavak eszme fegyverei!

S a táj is sokkalta inkább övé volt,
 ő látta meg igazán, mi a szép,
 az ős, a tél, a nyár; a sok színes folt
 hogy gazdagítja az ember szívét.

Szép az őszi táj, látod, szép nekünk is,
 de ez hát minden? Mondd, csak ez a szép?
 Más nekünk már a fülünk is, szemünk is,
 mert értünk van minden, az emberért!

Felfoghatatlan gazdagság a tájunk,
 a mi tájunk, mi látjuk igazán,
 és nem csak a rét a szép, amelyen járunk,
 de vele szép a kémény s a kazán!

És szép az ős is; vágyón nyul a körte,
 ő nyul feléd — vedd le hát, néked ért!
 Velünk, a néppel költözött a földre
 a jó s a szép, minden az emberért!

SZOKOLAY KAROLY

T Ü K Ö R

SZTÁLIN ELVTÁRS 70. SZÜLETÉSNAJPA SZEGED KULTURÁLIS ÉLETÉBEN

Sztálin elvtárs hetvenedik születésnapja alkalmával a egész haladó emberiség ünnepelt. A szegedi dolgozók a Magyar Dolgozók Pártja Nagyszegedi Pártbizottságának irányításával, a Magyar Függetlenségi Népfőrt Nagyszegedi Bizottsága, a Magyar-Szovjet Társaság, Szeged üzemei igen értékes és jelentős kulturális programok rendezésével vették ki részüket az ünnepségeket előkészítő munkából és emelték az ünnepségek fényét.

* * *

A Magyar-Szovjet Társaság az Iparcsarnokban izléses kiállítás keretében mutatta be azokat a nyomtatványokat, könyveket, folyóiratokat, lapokat, amelyek kapcsolatban vannak Sztálin elvtárrsal. Külön csoportosításban szerepeltek a Sztálinról szóló művek. A Somogyi-Könyvtár és az Egyetemi, Orosz Intézet anyagából összeállított könyvkiállításán egybegyűjtve láthattuk azokat a legfontosabb irodalmi, ideológiai, tudományos alkotásokat, amelyek a sztálini életmű hosszmetzetét adják. A kiállítás anyagában könyvritkaságok is szerepeltek.

Igen nagy szemléltető-jellegű és dokumentációs értékű az a képanyag, amelyet a rendezőség szintén a könyvkiállítás termében helyezett el. Ezek a faliújságszerűen elhelyezett képek Sztálin elvtárs életének, munkásságának egy-egy mozzanatát mutatják be. Lenin, Sztálin küzdelmei, a Bolsevik Párt harcok multja, győzelmeinek állomásai elevenednek meg e képeken.

Az emeleten izlésesen elrendezett faliújság-kollekció azt bizonyította, hogy ez a fontos nevelő és tájékoztatóeszköz, a faliújság dolgozóink kezében művészi fokra emelkedett. A Magyar Dolgozók Pártja különböző alapszervezeteinek tagsága, a szegedi üzemek dolgozói konstruálták ezeket az izléses, nagy találékonysággal és dekorációs érzékkel elkészített faliújságokat. A Dohánygyár, a Gázgyár, az OTI dolgozói szépen dekorált faliújságjait láthattuk itt. A Déma cipőgyár és az Ujszegedi Magyar Kender dolgozó szép faliújságokat küldtek be. Művészileg is igen szép és kifejező a Szegedi Textilnagykereskedelmi N. V. faliújságja. Az MSzHSz faliújságján finom, pasztelles színeket láttunk. Igen ötletes a KIOSz faliújság is, Kopasz Márta, az ismert grafikus tervezésében hatásosan ábrázolja a két világ, a szocializmus és kapitalizmus világának szembenállását és a szocializmus magasabbrendűségét.

Ugyancsak az Iparcsarnokban rendezték a sztálini évforduló alkalmával tárlatot a szegedi festők is. A tárlat anyaga viszonylag igen gazdag s néhány kép kiemelkedik belőle.

A másolatok között első helyen kell megemlítenünk *Vinkler László* Sztálin-festményét. Ez a jó sikerült kép remek színösszeállítással ábrázolja a nagy államférfi, a nagy alkotót alkotás közben, amint a népet, a tömegeket lelkesíti, átadva nekik tudását, bölcs útmutatását. *Tóbiás György*, *Szőke Győző* Sztálin-portrémásolatai figyelemreméltóak, *Jánoska Tivadar* jószándékú Sztálin-portréja rutinnal készült. *Tápay Lajos* Sztálinja kevésbé sikerült, észrevehető benne a művész küzdelme a számára nehéz, kötött téma helyes megfogalmazásával.

A tárlat egyéb anyaga igen vegyes. Szegedi vonatkozású tájképeket, a szegedi dolgozók életének egyes mozzanatait ábrázoló festményeket, néhány aquarellt és vázlatot láthattunk.

Vlassits Károly finom, pasztelles, *Károlyi* fehéres-szürkés tónusaira emlékeztető képeiben a szegedi dolgozók életének, munkájának egyes mozzanatait örököltette meg. „Kubikosok“, „Aszfaltozók“, „Piacosok“ elnevezésű képei egyszerűen, minden feltűnéskeresés nélkül, optimista atmoszférában ábrázolják a munkájukat örömmel végző dolgozókat, vagy az utca egy-egy jelenetét.

Tápay Lajos nagy erővel megformulázott, markáns képe, az „Építők“ lényegesebben sikeresebb a sztálini portrékísérletnél. Ebben a témakörben *Tápay* — eddigi alkotásait is figyelembe véve — sokkal otthonosabban mozog.

Dorogi Imre két nagyobb képe, a „Kubikosok“ és a „Fonó nő“ annyira más-más világban mozognak, hogy szinte alig hihető el, hogy egyazon kéz alkotásai. A „Fonó nő“ finoman, ízlésesen kidolgozott artisztikus alkotás, amelyben a hangsúly nem is annyira a munka ábrázolásán, hanem inkább a portrészerezésen van. A „Kubikosok“ nyersebb, mindennapibb, reálisabb, mégsem érezzük egészen befejezett és beérkezett alkotásnak. A tárlaton szereplő alkotásai értékes darabjai voltak a kiállításnak, egyszersmind egy alakulóban lévő művészegyeniséget is mutattak, aki már útban van a szocialista realizmus felé.

Vinkler László *Bartók Béla* portréja is igen figyelemreméltó alkotás, legfeljebb technikai-megoldási vonatkozásban lehetnének hozzáfűzéseink. Ennek a sápadt, beteges nagy magyar zseni-egyeniségnek lényegét, a belső tüzet, az alkotó lendület melegét igen jól rögzítette le portréjában.

* * *

Néhány nappal a sztálini emlékűnnep előtt nagy anyagismerettel összeválogatott könyvkiállítás nyílt meg a Központi Egyetem Aulájában, az Egyetemi Könyvtár szovjet könyvkiállítása.

Meglepő és kellemes csalódást jelentett ennek a kiállításnak a megtekintése. Nem is gondoltuk volna, hogy Szegeden ma már ennyi sokféle témakörből ilyen kiváló szovjet művek találhatók. A kiállítás anyagának áttekintését megkönnyítette az a szisztematikus csoportosítási szempont, amellyel összeállították ezt az igen értékes könyvanyagot. A marxizmus-leninizmus ideológiájának alapvető

klasszikusai, a szovjet szépirodalom remekei, a szovjet tudomány kiválóságainak alkotásai a klasszika filológiától az orvostudományig, valamennyi képviselve volt igen jelentős művekkel ezen a kiállításon. Szovjet lexikonokat, könyvészeti műveket, nyelvkönyveket, bőségében igen figyelemreméltó szovjet ifjúsági irodalmat láthatunk egybegyűjtve. Ezek a kiállításukban is szép, izléses kötetek a szovjet kultúra, a szovjet tudomány és művészet kiválóságait és példamutató élenhaladását mutatják. S ezt a kulturális, tudományos előrehaladottságot, bizonyítják azok az előadások is, amelyeket a sztálini ünnepel kapcsolatosan, a könyvkiállítás termében rendeztek az egyetem különböző karainak professzorai, hogy bemutassák a szovjet tudomány kiválóságát és élenjáró eredményeit.

* * *

A Szegedi Nemzeti Színház művészegyüttese is ünnepelt a sztálini évfordulón. Az ünneplésnek azt a fajtáját választották, amelyik legközelebb esik hivatásukhoz. Az évforduló estjén igen jól rendezett és alaposan előkészített előadásban mutatták be *Gorkij* egyik legjobb alkotását, az „*Ellenségek*” című színművét.

Az 1905-ös forradalom után írta Gorkij ezt a kiváló alkotását, abban az időben, amikor a sorozatos forradalmak és felkelések nyomán már ingadozott a cári rend Oroszországban. De az 1905-ös forradalom után kiviláglott az is, hogy a polgárság ingadozó szövetséges a cári feudalizmus elleni harcban. Ennek a történelmi helyzetnek megrázó drámai megelevenítése, valóságos tudományos társadalmi elemzése Gorkij műve. Ez a darab a konkrét színpadi megjelenítésen keresztül fontos politikai mondanivalót tartalmaz. Végleg megsemmisíti a munkásosztály és kizsákmányolói között a „békés együttműködés” vagy a „békés megoldások” lehetőségének illúzióit. Gorkij eleven színpadán mesteri kézzel rántja le a leplet az ellenségről és megmagyarázza, hogy nincs „jó kapitalista” és „rossz kapitalista” — hanem csak kapitalista, a munkásosztály ellensége és kizsákmányolója, bármilyen humanisztikus vagy megtévesztő liberális külsőségekbe burkolózik is.

Gorkij azt fogalmazza meg ebben a darabban, hogy a XX. században a harc munkásosztály és a kapitalizmus között mindinkább kiéleződött. Itt már nem lehet pusztá jó szóval csillapítani a munkásság elégedetlenségét a kizsákmányoltság miatt, itt már cselekedni kell. A harc kiéleződött. A döntő az, hogy ki hol áll. Mert két ellenséges világ sorakozik fel egymással szemben és a kettő között nincsen hely. S hallatlan hittel, optimizmussal hirdeti Gorkij ebben a darabjában a munkásosztály végső győzelmét.

A Szegedi Nemzeti Színház Gorkij-bemutatója méltó volt a sztálini ünnephez. Jó darabot tűzött műsorra, amikor az „*Ellenségeket*” választotta. Az alaposan, jól megfontoltan előkészített rendezés hatalmas drámai erővel jelenítette elénk a mű fő mondanivalóit és drámai csomópontjait. Habár szemelláthatóan küzdöttek a Gorkij-darab előadási nehézségeivel, a rendező és az egész együttes elismerést érdemel, olyan sikeresen elevenítették elénk a mű konklúzióit. „*Ezek az emberek győzni fognak!*” kiáltja messze az elnyomottakkal együttérző Tatyána. Valóban, az az osztály, az a szel-

lem, amely a kultúra terén is ilyen alkotásokkal áll elő, annak győzelme nem kétséges.

* * *

A sztálini évfordulóval egyidőben járt hazánkban a kitűnő Oszipov-együttes. Az Oszipov-együttes egyike azoknak a szovjet népi művészeti együtteseknek, akik a Szovjetunió népeinek művészeiből állanak, zenei anyaguk a szovjet népi zene legszebb alkotásait foglalja magába és akik művészetükkel a népet, a dolgozókat szolgálják.

A kitűnő együttes december elején művészeti körútja során Szegedre is ellátogatott és a színházban felejthetetlen sikerű hangversenyt rendezett. Ez az orosz népi hangszerekből álló szimfónikus zenekar pompásan mutatta be az orosz népzene legragyogóbb alkotásait.

Budaskin orosz nyitányával kezdte a zenekar hangversenyét, amelyet D. Oszipov, az együttes vezetője vezényelt. Dimitrij Oszipov, a Sztálin-díjjal kitüntetett zeneszerző kiváló karmester. Hatalmas rutinnal, átütő lendülettel vezényelte az egyes műveket, precizitása és zenekari finomságok iránti érzéke egyaránt érvényesült.

Nagy zenei eseménynek számított, hogy együtt láthattuk és hallhattuk az orosz népzene nálunk ismeretlen hangszereit zenekarban szólni, sőt még szólóműveket is hallottunk az egyes hangszereken. Ilyen volt pl. a domra-verseny, amelyet A. Alexandrov domra-művész csillogó tudással játszott a zenekar kíséretével.

Nagy és megérdemelt sikerrel énekelt a hangverseny keretében Lidia Mjelnyikova, a Moszkvai Állami Filharmonia énekesnője. Nagyszerűen kiművelt, finom alt hangján egymásután csendültek fel a szép orosz népdalok. Lelkes sikert aratott Nikoláj Havrosin és Borisz Kolevatov balalajka-duettje. Mindkettő vérbeli szovjet muzsikus, akik művészi játékkal és könnyed, humoros előadásmódjukkal a legnemesebb értelemben vett szórakoztatózenét produkálták.

A zenekar játéka, a szereplők művészete elibünk hozta a szovjet nép kultúráját, a szovjet ember művészetét. A megszólaltatott régi orosz népdalokban az egykor elnyomott orosz nép fájdalmas panaszait hallottuk, de milyen harsogó életöröm zeng a domrák, a guszlák húrjain, amikor a jelenről, a szocializmusról és a szovjet ember jövőjéről daloltak! Teljes ellentéte ez a ragyogó muzsika a nyugati, zsákutcába jutott modern zene formalizmusának és a polgári művészetek dekadenciájának. Harsogó lendületével és vídám-ságával egy már kialakult szebb világ, a szocializmus világának, a Szovjetunió népeinek örömét tükrözi. Ez a színpompás szórakoztató muzsika, amelyben minden hang a maga helyén van, a legtökéletesebben megfelel a zenei szocialista realizmus zsdánovi elveinek. Teljesen közzérhető, első hallásra is kitűnően élvezhető ez a zene, mert a legegységesebb és legértékesebb zenei forrásból, a nép muzsikájából származik. „A zenét a nép alkotja, mi, zeneszerzők csak rendszerezük azt.” Glínkának ezt a megállapítását a legfényesebben igazolta az Oszipov-együttes hangversenye.

Az Oszipov-együttes a szovjet kultúrát, a szovjet ember optimista művészetét hozta a szegedi dolgozók közé. Ezért Szeged dolgozói felejtethetetlen ünneplésben részesítették őket.

* * *

Szeged új Filharmonikus Zenekara megalakulása óta két hangversennyel állott elő. Mindkét koncert igen lényeges, a bemutatkozó koncert keretében ma élő szovjet zeneszerzők előttünk eddig ismeretlen alkotásaival ismerkedtünk meg. Második hangversenyüket pedig közvetlen Sztálin elvtárs születésnapja előtt a sztálini munkafelajánlás keretében rendezték.

A bemutatkozó hangverseny (nov. 27) műsorának első felében két ma élő szovjet komponista, *Ivanov-Radkievics* és *Starokadom-szkij* egy-egy műve szerepelt.

Ivanov-Radkievics hatásos orosz nyitánya a Nagy Honvédő Háború után keletkezett. A műből a mai szovjet élet optimizmusa csendül ki. A népi anyagot feldolgozó nyitány természetességével, könnyedségével eleget tesz annak a kívánalomnak, amelyet *Zsdánov*, a Szovjetunió kiváló esztétája így fogalmazott meg: „zeneszerzőinktől normális emberi muzsikát kívánunk!”

Sokkal nagyobb feladatot jelentett a zenekarnak *Starokadom-szkij* háromtétéles zenekari concerto-jának előadása. A kitűnő szovjet muzsikus igen jelentős próbálkozását látjuk ebben a műben. A jelenkor zenei törekvéseit akarta benne összhangba hozni a barokkmuzsika nagy hagyományaival. A műsor második felében *Csajkov-szkij* és *Ljádov* műveiből játszott a zenekar. *Ljádov* nyolc orosz népdala realisan, minden mesterkéeltségtől és elváltoztatástól mentesen mutat be néhány igen kedves hangulatú orosz népdalt. A műsört záró *Csajkovszkij Rómeó és Júlia nyitányfantáziája* nem követi pontosan Shakespeare hasonló című drámájának cselekményét, hanem annak általános tartalmát, drámai csomópontjait foglalja magában. A zenekar viharzása pompásan festette a két feudális család észánt viaskodását. A rövid, drámai csend után a tragikusan dübörgő dob felett hallatszó vonós-gyászzenével siratta el a zeneköltő két hőst, a szerelem klasszikus mintaképét. Rómeót és Júliát, akiknek fiatalsága, öröme, boldogságuk beteljesülése elkalódott az akkori feudális társadalom két gonosz családjának vetélkedése közepett. Szép teljesítmény volt ettől az együttestől, hogy néhány héttel a megalakulás után ilyen produkcióval állott elő. S ebben nagy része van *Szatmári Gézának*, a zenekar karmesterének, aki lelkes és alapos munkájával az egész műsor anyagát stílusosan szólaltatta meg.

A második hangversenyét (dec. 18) a sztálini munkafelajánlás keretében rendezte a zenekar *Tornyos György* vezényletével. A hangverseny műsora több stílusárnyalatot képviselt.

Beethoven Egmont nyitányában hatásosan elevenedett meg *Egmont Lamoral*, a holland szabadsághős története, akit a 16. századi feudális reakció törbeccsált és megölt. *Haydn* üstdob-szimfóniája a bécsi klasszicizmus értékes alkotása. *Haydn* művészete igen jelentős a logikus zenei gondolkodás és a népi témákból való zenei épít-

kezés miatt. De a népi témák zenei használatának Haydn idejében egyáltalán nem volt olyan nagy sikere, mint ahogy azt ma feltételeznők. Kritikusai sokszor nevezték művészetét olcsó vásári bohóckodásnak, nem méltányolták különösképpen azt, hogy népi témák alkalmazásával frissítette fel muzsikáját.

Mozart gazdag zeneiségű Es-dur kürtversenyét *Konti Izidoriusz*, a zenekar kitűnő kürtöse szépen, művészi elmélyüléssel játszotta.

Borodin, a mułtszázadi orosz zene egyik kiválóságának műve, a *Középázsiai puszta* reális festőiséggel elevenedett meg a zenekaron. Egy középázsiai sztyeppe csendjét felveri a közelgő karaván zaja, éneke. A karaván eltávolodik és a zene is szertefoszlik. Az orosz népdal-inspirációt mutató alkotás hatásosan, a szerző nagy tájfestő ábrázolási érzékét dicsérve idézte elénk az exotikus táj hangulatvilágát.

* * *

Igen értékesnek tartjuk *Bartók Béla Parasztdalok* c. kompozícióját, amellyel a zenekar a hangversenyét zárta. A mű bevezető része, a ballada sejtelmesen, drámai kitérősekkel meséli el egy magyar parasztleány, Angyali Borbála szomorú történetét. A „Parasztdalok“ tulajdonképp egy csomó ismert szép magyar népdal zenekari foglalatát jelenti. Szellemes hangszerelésben elevenedett meg a néptánc, a dudaszó a zenekaron, jókedvet, derűt árasztva, a magyar nép kifogyhatatlan életerejét tükrözve és azt bizonyítva, hogy az igazi muzsika csak kultúránk kiapadhatatlan erőforrására, a népzenerre épülhet.

* * *

Értekes zenei alkotás bemutatója, kiváló kórusmű hangzott el azon az ünnepségen, amelyet a Magyar Függetlenségi Népfront Nagyszegedi Bizottsága, és a Magyar-Szovjet Társaság Nagyszegedi Titkársága rendezett a színházban Sztálin elvtárs hetvenedik születésnapján.

A mű szerzője, *Szabó Ferenc* főiskolai tanár, a Magyar Zeneszerzők Szövetségének elnöke egyike mai legkiválóbb kóruskomponistáinknak. Sokáig tartózkodott a Szovjetunióban, mint politikai emigráns. A Moszkvai Zeneművészeti Főiskola tanára volt, ahol olyan jelentős zenei, zeneszerzői, művészeti munkálkodást fejtett ki, hogy működésére maga Sztálin is felfigyelt.

A színházban, a Sztálin-ünnepségen bemutatott hatalmas kórusművét, a „*Sztálini törvényt*“ is a Szovjetunióban komponálta 1939-ben a kazah származású *Dzsambul Dzsabajev* szovjet népköltő szövegére. *Dzsambul* valóban „*akün*“ volt, népköltő, akinek nevezte is magát alkotásaiban. Százéves korában, 1945-ben halt meg a pusztákat járó, vándorló, írni-olvasni nem tudó akün, aki mégis olyan zseniális költői alkotásokat hozott létre a szocialista realizmus szemlémében, hogy jelentőségének elismeréseképpen maga Sztálin is kihallgatáson fogadta.

Ez a dzsambuli szövegre készült kóruskompozíció hatrészes, amelyeket a tenorszóló, tulajdonképp maga a költő szava köt össze. A nagyszabású, mély művészi benyomást keltő alkotás epikai méltósággal, himnikus szánnyalással mondja el, hogy mit jelent a sztálini törvény, Sztálin alkotmánya a népek számára.

A művet a tenorszóló, a költő szava nyitja meg:

*Szárnyalón szállj dalom falvainkba,
halljátok sztyeppék, halljátok sztyeppék,
mit üzen akün!*

A kórus veszi át a hangot. A régi, elnyomó cári törvényekről beszél:

*Törvényt, hej sokat láttam az életemben én
És e törvények jármát görnyedtem én, szegény.
E törvények láttára elsáppadt a hold,
E törvények nyomában könnyek hulláma folyt!*

A mű középrészében a tenorszóló, a költő újra megszólal. Diadalmasan csengő, tiszta hangja új, örömtelibb részt vezet be. A kompozíció ragyogó középrészében a kórus a legcsodálatosabb költői hasonlatokat énekelve mondja el, hogy feivirradt az elnyomott nép rapja, megszületett a népeket boldoggátevő sztálini törvény:

*Új dalt dalol a kolhozok boldog népe
És a dal szebben szól és gyönyörűbb, mint bármilyen ének.*

Hatalmas ujjongással hirdeti a kar a sztálini törvény megszületését:

*Vig öröm árad e törvény nyomában
És szép, viruló a határ mostanában.
E törvény szavára dalol a szívünk,
E törvény szavára megint ifjak leszünk,
Hadd szálljon az ének egy új és jobb világról!
Hadd szálljon most Sztálinnak alkotmányáról!*

A hatalmas alkotás vége, befejezése dicsőséges hálaadás Sztálin felé. Méltóságteljesen, ünnepi fényt árasztva diadalmas hálaérzéssel éneklí az egész kar:

*Ma hálatelt szívvel száll milliók ajkán:
Sztálin, Sztálin, Sztálin, Te bölcs, szerető, jó Atyánk!*

A mű bemutatója megérdemelten nagy sikert aratott. A Közal-kalmazottak Szakszervezetének Bartók Béla Kórusa hónapok óta készült a bemutatóra és szorgalmas munkájuk gyümölcse méltán megérett a bemutató sikerében. A tenorszólót éneklő *Kertész Lajos* hangja szépen és kulturáltan csengett, nagy művészi érzékkel elevenítette fel Dzsambul akün szavát s egyidőben dirigálta is a meg-lehetősen nehéz művet.

A kórusmű bemutatásának jelentőségéhez hozzájárult, hogy a budapesti rádió kábelközvetítésen keresztül lemezre vette az elő-adást.

* * *

Ebből a rövid áttekintésből is kitűnik, hogy Szeged dolgozói, az intézmények, üzemek, művészek értékes produkciókkal állottak elő. Sztálin elvtárs 70. születésnapja alkalmával. S ezen a kulturális vonatkozású seregszemlén azt is megállapíthatjuk, hogy kulturánk örvendetesen halad, fejlődik a szocialista realizmus irányelvei alapján. Ha számbavesszük azt a jelentős fejlődést, amely aránylag kevés idő alatt jött létre a szegedi kultúréletben, akkor minden reményünk meg lehet arra, hogy ez a kultúra fokozatosan és gyors ütemben halad tovább a szocialista realizmus maradéktalan megvalósítása felé, hogy tükrözze felszabadult népünk, az egész ország örömét és hogy élménydúsabbá, szebbé tegye dolgozóink életét. S ezek a kultúrproduktumok egyben tükrözik azt a mély ragaszkodást is, amelyet városunk a világ dolgozóinak bölcs vezére és tanítója, a hetven éves Sztálin elvtárs iránt tanúsít!

KIRÁLY JÓZSEF

AZ ÜNNEP KÖNYVEI

A magyar üzemek és iskolák, a falu és város, az egész magyar nép lelkes Sztálin-ünneplése méltóan bizonyítja: mennyire közel érzi népünk szívéhez és egész sorsához a haladó emberiség bölcs tanítóját és vezérét, Sztálint! Az ünneplés külső megnyilatkozásai mellett a belső megnyilatkozások is, népünk meggyőződése, rajongó szeretete és hálája a nagy Sztálin iránt, gyönyörű tanúságot adtak december 21-e történelmi jelentőségéről s hogy ennek a nagy napnak értelmét és súlyát a magyar nép is tudta és lemérte. A belső ünneplés fényét és erejét még csak emelte az a körülmény, hogy a magyar könyvkiadás e nagy napra olyan könyveket adott dolgozó népünk kezébe, amelyekből az igazi szeretet, hűség és hála áradt Sztálin elvtárs felé s amelyekből újra meg újra megtanulhattuk: mennyire drága nekünk a nagy Sztálin s mennyire bízhat az ő lángelméjében, zseniális vezetésében a magyar nép is!

A Révai Könyvkiadó NV. két könyve méltóan járult hozzá e nagy nap történelmi jelentőségének lemeréséhez. Leonidze eposza Sztálin ifjúságáról részletesen ismertette és elemezve van lapunk vezetőhelyén. Így ehelyt a másik Révai-kiadvánnyal, az „Ének Sztálinról” című szovjet antológiával foglalkozunk. A 46 verset és népdalt tartalmazó kötetben felvonulnak a legjelentősebb szovjet költők, hogy elmondják dalaikban: mit köszönhetnek ők, a szovjet nép és az egész világ Sztálin elvtársnak. Szinte nincs különbség a gyönyörű költemények között. Valamennyin érezni a szeretet és rajongás nagyszerű érzését, amely felmérni alig tudja Sztálin hatalmas, történelemformáló egyéniségét, ennek az egyéniségnek a népek életére kiható, a haladást, fejlődést biztosító jelentős megnyilvánulásait. Tyihonov Pohárköszöntője, Antokolszkij Esküje, Dzsambul-dalai és Iszakovszkij énekei a költészet utólérhetetlen alkotásai, melyeknek ihletője az a férfiú, akinek köszönhetjük boldog, szabad életünket s akinek örök hálával tartozik a haladó emberiség: hisz egész életét, minden percét és alkotó gondolatát az ő végleges fel-

szabadításukért folyó dicső harcnak szentelte! Szurkov a világ szívének nevezi őt, aki előtti a föld népei titkos óhajukat kitarják:

„Mindazt, mi szívünkben s agyunkban él.
Sztálin nagy szívébe fogadta.
Ezért ismersz rá, mikor ő beszél,
egész korodra s önmagadra.“

Ennek az antológiának minden sora a nagy sztálini korszak diadalát hirdeti! A verseket legjobb fordítóink ültették át magyarra, szinte hibátlanul.

A *Franklin Könyvkiadó NV.* „Sztálint köszöntjük“ című kiadványában a legjobb élő magyar költők Sztálinhoz írott verseit foglalta egybe. Zelk Zoltán és Devecseri Gábor, Kuczka Péter és Állás Gyula, Darázs Endre és Gellért Oszkár mellett ott találjuk legjelentékenyebb költőink sorát, akik elmondják verseikben, mit köszönhet a magyar nép Sztálinnak. Ebből a kötetből feltáruul előttünk saját jövőnk győzelmes, boldog útja, a szocializmus egyre gyorsabb megvalósulásának üteme. Földeák János emlékeztet mindnyájunkat: milyen volt a magyar nép élete a grófi birtokok, tőkés kizsákmányolók és germán szolgahad világában. De Sztálin elvtárssal győztünk. Legyőztük az elnyomókat és most már mi is szabadon, büszkén haladhatunk azon az úton, amely fényesebb jövőbe vezet. Devecseri Gábor „Terjed a fény“ című verse e gyönyörű jövő ígéréteiben született:

„E fényt, e győztesen növekvőt
ő hozta hozzánk is, Sztálin,
mert negyvenötben ez csillant föl
szabadító fegyverein.“

Ugyancsak a Franklin kiadásában jelent meg Voronyko: „Sztálin küldte e sereget“ c. verseskötet, melyben a kis Petya legszebb álma valósul meg: miután a győztes szovjet hadsereg őt is felszabadítja a német hódítók igája alól, a kis Petya együtt küzd a győztes sereggel Hitler hordáinak szovjet földről való kiűzésében. S mikor szülőföldje is felszabadul s Petya a diadalmas sereggel bevonul kis falujába, így kiált a kis hős:

„Nem én!... Sztálin mentett minket meg, mint
jó apánk,
mert ő ott van mindenütt a világon,
a Kremlben s kis kunyhóban
egyaránt.“

Zelk Zoltán nagyszabású költeményét az *Athenaeum NV.* díszes kiállítású könyvben adta ki. Legjelentősebb magyar költőnk a „hűség és hála.“ hangján elmondja e nagy ünnepre mindazt, amit csak elmondhat Sztálinnak egy magyar költő. A négy részre tagolt verses mű első fejezetében végighordozza a hetven esztendő Sztálin

nevét a világ minden tájára, oda is, ahol még az elnyomatás, a tőkés kizsákmányolás rabláncán sinylődnek a dolgozók. Reményt nyújt e név a ma még sötéttségben élőknek és a már szabad, öntudatos munkások örömeivel biztatja őket: a másik világ urainak tébolyát túlkialtja e napon a „munkátalan milliók családja“ s a nép a béke atyjának nevét, „mindenhol Őt, csak Őt, csak Őt kialtja“. A költemény második részében Zelk megjeleníti a fiatal szovjet állam születését, az építés nehéz éveit, amelyekben már oly nagyon összeforrott a két hatalmas erő: Lenin és Sztálin alkotó ereje. Megrendítő sorok adják tudtul a fájdalmas hírt: Lenin halálát. De halljuk az Esküt, Sztálin esküjét Lenin ravatalánál:

„Amikor elment tőlünk Lenin elvtárs,
örökbe hagyta ránk,
fonjuk, kötözzük téphetetlen szállal
a nemzetközi szolidaritást,
s megesküdött akkor Sztálin Leninnek:
teljesítik végső akaratát.“

A költemény második fele már a szabaddá lett ország minden nehézséget legyőző, diadalmas útjáról dalol, mely Sztálin vezetésével a kommunizmus megvalósulása felé tart. A hűség és hála hangján köszönti Zelk a felszabadult magyar nép nevében Sztálint, e szabadulás elhozóját, megteremtőjét. S himnikus szárnyalással így köszönti az Ünnepeletet:

„Világ fájáról, népek ajakáról
téptem, kötöttem ezt az éneket,
hogy útján testvérdalokra találva,
úgy köszöntse Sztálint, mint hű sereg:

Vérsedbe, költő, szívünk lángját fonjad,
hogy a Kreml tornyáig föllöbögja
a hűség és a hála énekét!“

Az *Új Magyar Könyvkiadó NV.* az emlékezés könyveit adta ki Sztálin 70. születésnapjára. V. Szejcer a nagy forradalmár észak-szibériai száműzetéséről ír eddig előttünk ismeretlen részleteket. A könyv meggyőzően bizonyítja: mily fiatalon készült már Sztálin a forradalmi elmélet gyakorlati kivitelére. A cári önkény valahányszor a száműzetés súlyos büntetését róta a meg nem alkuvó harcossorsára, Sztálin még keményebb, még szívósabb lett s bár a forradalmi munka továbbfolytatása ilyen körülmények között — pl. a turuhanszki száműzetésben — rendkívüli nehézségekbe ütközött, ennek ellenére Sztálin volt a bolsevikok pártmunkájának szervezője és irányítója. Mindenről, mindig pontosan értesülve volt, mert Sztálint nem lehetett elnémitani!

A „Találkozás Sztálin Elvtárssal“ c. kiadványban az élenjáró szovjet sztahánovisták, tudósok, művészek és politikusok számolnak be életük nagy és felejthetetlen élményéről: Sztálinnal való talál-

kozásukról. A kötet olvasása közben szinte mi magunk is élő részeivé válunk ezeknek a találkozásoknak. A kötetben végigvonul a Szovjetunió vezérének, a haladó világ bölcs tanítójának összehasonlíthatatlan, magasrendű jelleme, töretlen harkézsége, enciklopédikus tudása, történelmi előrelátása, bolsevik elvhűsége, végtelenül szerény egyszerűsége és nagyvonalú emberisége. Poszkrebisev ezt írja róla: „Minden lenyűgöző ebben a nagy emberben. Gondolkodásának csodálatos tisztasága és összefogása, utólérhetetlen képessége, hogy a kérdésből azt ragadja meg, ami alapvető, fontos, új, döntő, amittől a többi függ.“

A harmadik könyvben öreg munkások, régi, harcos társai mondják el visszaemlékezéseiket a nagy Sztálinról. E könyv három részből áll. Az első rész a gori egyházi iskola és a tibiliszi papnevelő intézet egykori tanítványainak visszaemlékezését tartalmazza. E visszaemlékezésekből Sztálin gyermek- és ifjúkori eseményei tevődnek össze a mai olvasó előtt. A könyv második része Sztálin elvtársnak a forradalmi munkásmozgalom hajnalán betöltött kimagasló szerepéről számol be. Ebben az időben vetette meg alapját Sztálin a lenini „Iszkra“ irányzat szociáldemokrata szervezeteinek, az ottani munkásságot felsorakoztatta Lenin mögé és óriási pártnevelői munkát végzett. A harmadik rész a „nagy propagandistáról“ szól s ebben a részben mesélik el az egykori harcostársak, öreg munkások élményeiket, találkozásait, emlékezéseiket, melyekből a proletárforradalom nagy vezéregyéniségét ismerjük meg ismét, aki megvetette a gruziai és kaukázusi bolsevik sajtó alapjait, s ezen keresztül vált Marx és Lenin eszméinek mindenkit magával ragadó propagandistájává.

A *Hungária Könyvkiadó NV.* felejthetetlen élményt nyújtó könyvet adott a magyar dolgozók kezébe: a nagy Sztálin életéről készült fényképeket kötötte egybe, nagyalakú album formájában. Az album első képei az ifjú Sztálint mutatják be, a lelkes szervezőt és forradalmárt, majd következik a forradalom előkészítésének ideje. Buzdító, felrázó, lelkes beszédek közben látjuk Sztálint. Képek sorakoznak a Leninnel való találkozásokról, majd a diadalmas Október s az építés első évei. A pártkongresszusokról készült, s Sztálint beszédei közben megörökítő felvételek: képek a legbelsőbb munkatársakkal való együttlétről s képek a gyengéd, apai gondoskodású vezérről, akit oly határtalan szeretettel vesz körül a hálás szovjet nép! A második világháború nagy pillanatai: a sztálini stratégia diádala, a faszizmus összezúzása s a végén: újra látjuk őt a békés, alkotó munka nagy szervezőjeként. Lenyűgöző élmény ez az album mindenkinek. A sztálini egyéniség ereje, hatalma és csodálatos, szuggesztív hatása mély nyomokat hagy a szemlélőben. S a kötet végén a biztonság érzése mindnyájunkban: ahogyan Sztálin kiemelkedő alakja felénk is tekint! Vigyáz ő a mi békénkre is és valamennyi haladó, a békéért harcolni tudó nép életére!

A *Hungária NV.* másik kiadványa a Sztálinról szóló dalok gyűjteménye. Valamennyi dal Sztálinról szól, valamennyi ének Sztálin nevét zengi és tolmácsolja a népek határtalan szeretetét nagy barátjuk és tanítómesterük felé. Sztálin nevével — hirdeti a könyv

címe és mindnyájan tudjuk, érezzük, hogy valóban az ő korszaka ez s az ő nevével épül az új, az eddiginél sokkal boldogabb és szebb világ!

A nagy napra megjelent könyvek ismertetésének sorát a Honvédelmi Minisztérium politikai főcsoportfőnökségének díszes kiadása könyvével zárjuk. Ez a könyv, melynek címe: „Sztálin, a győzlem hadvezére“, összefoglalja a hadvezér és stratégia zseniális, útmutató írásait, tapasztalatait a hadvezetés legmagasabb, sztálini művészetéről. A fegyveres felkelés taktikájától kezdve az imperialista intervenció elleni hadműveletek vezetésén keresztül megismerkedünk a hitleri bandák összevezetésének zseniális elméleteivel, melyeknek gyakorlati kivitelezése is Sztálin örök érdeme marad. A könyv nem hagy kétséget afelől: mennyire más, mennyire új a sztálini taktika és stratégia az eddig ismert burzsoá harcmodorokhoz képest! Csak ezzel az új elmélet-rendszerrel lehetett megvetni alapjait a dicsőséges Vörös Hadseregnek, csak ez a stratégia, a sztálini hadvezetés magasabbrendűsége biztosíthatta a fiatal szovjet állam erejét, biztonságát és sorozatos győzelmeit a betolakodó imperialista és hitleri hordák ellen.

A ma még kardesörtető imperialista hatalmak felé szolgáljon intésül Sztálin zseniális mondása: „A háborúk történetében nem fordult még elő, hogy az ellenség maga ugrott volna a szakadékba. A háború megnyeréséhez az ellenséget a szakadékhoz kell kényszeríteni és a mélybe taszítani!“

HALASZ TIBOR

SZOCIALISTA HANG

1941-BEN A FASISZTA ISKOLAPOLITIKÁRÓL

— *Jegyzetek Vincze László „Politika és iskola“ című munkájához.* —

A kapitalizmus iskolarendszere híven tükrözte a burzsoá erkölcsöt, a kizsákmányoló osztály hatalmi törekvéseit. Az alig tízéves gyermek előtt hármasság állt: gimnázium, polgári iskola és népiskola. Az uralkodó osztály gyermekei gimnáziumba jártak, a proletáriátus és a szegényparasztság fiainak pedig a jóformán semmire sem képesítő népiskola jutott osztályrészeül. A polgári iskola a jobb módú városi polgárság számára épült, s elvértve tört csak be falai közé a munkásgyermek.

A burzsoáziának érdeke volt, hogy a munkás is megtanuljon írni, olvasni, de csak addig a fokig, hogy profithajhászásának eszköze, a gépek robotosa legyen. A magasabb műveltség monopóliumát a maga számára sajátította ki. Ebben az erkölcstelen elnyomó politikában az értelmiség jelentős része nem ismerte fel saját osztályhelyzetét és alázatosan kiszolgáltta urait. Nemcsak bírálatról, hanem még józan mértékről is csak helyenkint, elszórt esetekben beszélhetünk. Annál nagyobb jelentőségű *politikai tett* Vincze László könyve. A fasiszta terror dúlása idején éles látással, bátor kiállással, szocialista öntudattal mutatott rá a korhadtt feudál-kapitalizmus bűneire, s annak iskolai tükröződésére, megnyilvánulási formáira. Csak egy

iskoláról, a kiskunhalasi polgáriról ír, de ezt joggal tekinthetjük az akkori iskolai viszonyok éles keresztmetszetének. Kiállítás, harc, és útmutatás csendül ki már bevezetéséből is. Nem véletlen a keletzése: március tizenöt, a magyar szabadságharc évfordulója. A márciusi forradalom lelkesedésével írja: „Ez a könyv, mely tulajdonképpen nem egy ország, hanem egy társadalmi rendszer iskolapéldájának bírálata, nem elégedhet meg azzal, hogy csak bírálatot mondjon.“ Eleve kijelenti, hogy az iskola égető kérdéseit a kapitalista társadalom keretei között megoldani nem lehet. Mérei Ferenc találoán mutat rá a mű elszavában arra, hogy a szerző világos vonalvezetését, fejlett társadalomtudományi elemzését elsősorban annak köszönheti, hogy megtalálta a kapcsolatot az akkori illegális Kommunista Párttal, s ezen keresztül a marxista-leninista tanokkal.

A jelentős dokumentációs anyagot nyújtó munka két főbb részre oszlik: az első inkább az iskolapolitika ideológiai alapjait kutatja, a második didaktikai fogásokat ismertet, gyakorlati jellegű módszertani kérdésekkel foglalkozik és bírálja a hibás tanügyigazgatást.

A közoktatásügy akkori állapotát nem statikusan, hanem fejlődésében, kialakulásának folyamatosságában, dialektikusan szemléli. Helyesen állapítja meg, hogy a feltűnő és uralomra jutó osztályok harcában a művelődésért folyó küzdelem is nagy helyet foglal el. A gazdasági alépitmény megváltozásához a társadalmi átalakulás folyamán a kulturális felépitmény megváltozása társul. Az osztályharc az iskolában is folyik: az elnyomók itt is éreztetik hatalmukat az elnyomott, kizsákmányolt osztály gyermekei fölött. „Minden ország közoktatásügyének állapota csupán annak a küzdelemnek az eredményeit mutatja, amelyet a történelem folyamán feltörni induló osztályok a maguk érdekeiért, céljáért vívnak.“ (16. l.)

A középosztály sajtóságos helyzetet foglalt el ebben a küzdelemben, s éppen azért volt bűnös, mert osztozott a kizsákmányolásban, kiszolgált, sokszor hathatósan előmozdította az elnyomók terveit. Jogokat többé-kevésbé biztosított a kapitalista iskolapolitika, de lehetőséget édes-keveset nyújtott az elnyomott osztály gyermekei számára. Kizárta őket az iskolából a magas tandíj, a drága tankönyv és az osztálysorompó.

Vincze László világosan rámutat arra, hogy minden társadalmi rendszer iskolapolitikájának alapvető kérdése: kik, meddig tanulhatnak. A céltudatos, az elnyomó politikának megfelelő szellemkialakulás nyilvánvalóan megmutatta, hogy a tőkés társadalom önvédelemből zárja el az értelmiségi pályák elől a „veszélyes, forradalmi elemeket“, akik megbizhatatlannak nyilvánultak a fennálló rendszer számára. A tanulás ideje korlátozott volt. Ezzé tette az állandóan tornyosuló anyagi akadály és a zsákutcapolitika, meg-megújuló vizsgakövetelése. A polgári iskolából hallatlan tortúrán keresztül vitt az út a gimnázium felé. Ezt az igazságtalan előítéletet és a továbbtanulást megakadályozó zsákutcát számolta fel a szocialista iskolapolitika az általános iskola forradalmi megteremtésével.

A tanulmányi anyag és a tanítási módszer szervesen igazodott a fasiszta ideológia alapelveihez. Ezt a hamis burzsoá ideológiát

akarták többnyire tekintélyelvi alapon belecsepegtetni, sőt ha kellett, beleverni a forradalmi osztály gyermekeibe. Szegény és gazdag mindig volt és — a metafizikus nézet szerint — kell is, hogy legyen. A tanító jelölt korában nevelőnek készült és szolga lett belőle — állapítja meg a szerző. Szolgálójává lett az uralkodó kapitalista érdekeknek, s ezzel ellenségévé vált a forradalmi törekvéseknek, a munkásosztály felszabadító küzdelmeinek. A mult iskolája a termelő munka lebecsülésével a munkanélküli here-élet magasrendűségét tanította. „A kapitalista valóság, a kizsákmányoló rendszer meggyőzte a tömeget arról, hogy a társadalomban a legrosszabb, a legembertelenebb szegénység azé, aki a termelő munkából akar megélni: a paraszté a munkásé.“ (37. l.)

A népiskola és polgári iskola külső és belső megalapozottságában rosszabb és elhanyagoltabb volt a gimnáziumnál. Épület, felszerelés és szaktanár szempontjából elmaradt. Funkciója az volt, hogy hamis ideológiai szemléletet nyújtson és ezzel leszereljen minden támadási lehetőséget, elterelje a figyelmet misztikus tanáival és világmagyarázatával a valóságról, az osztályharc kérdéseiről. A fennálló társadalmi rend örökkévalóságát és egyedüli létjogosultságát hirdette.

A tankönyvek tartalmukban tudománytalanok voltak, minthogy ferde világnézetet tükröztek. Emellett sokszor értéktelen, dilettáns munkák, amelyre a tőkés kiadóvállalatok piszkos üzleti profitkérése nyomta rá bélyegét. A diákkönyvtárak az irodalomnak árnyékát sem nyújtották, a fércművek alakították ki sokhelyütt a diákság irodalmi ízlését.

Amilyen az iskola, olyan a módszere is. Holt nyelv arculatára szerkesztették meg a magyar nyelvtant, Prokrusztész-ágyba szorították belé a magyar nyelvet. A gyermek szenvedett a helytelen módszerek igája alatt. Hasonlóképpen jártak el a fogalmazástani-tással. Ezen a téren a tanítók sokszor élettől távoleső, merev formalizmusba estek. A készségek önmagáért való fejlesztése kedvéért elszikkasztották az ábrázolás tárgyi alapját, igazságát. „Szenvedélyes munkára“ kell szoktatni az ifjúságot, a valóság megismerésére és megmutatására — hangoztatta már akkor is a szerző. Ez a realista hang csendül ki a módszertani követelésekből, iránymutatásból. Az irodalmi nevelés feladatául jelöli meg, hogy a gyermekek kezébe valódi írókat és ne dilettáns szerzők fércmunkáit adjuk. „A történelem sodrában fejlődő, alakuló irodalom“ nyitja fel a tanulni vágyó gyermekek szemét. Természetes, hogy ez a szocialista hang ártalmás és veszélyes volt 1941-ben, a kapitalizmus magyarországi urainak iskolájában.

„Szólni kellene a tanár- és tanítótestületek munkájáról“ — írja burkolt hangon a szocialista pedagógus a szakszervezetek szükségességéről. Harcolni kell a tanügyigazgatás megjavításáért, a munkásgyermekek iskoláztatásáért, tanulmányi színvonaluk emeléséért — hangoztatja bátor kiállással.

A szocialista fejlődés a Szovjetunió felszabadító csapataival megindult. Az általános iskolát egységes gimnáziumok, kollégiumok hálózata, új felsőoktatási reform követte. A szociális összetétel meg-

javitása elégtételt nyújt a múltbeli sérelmekért. Az iskola a népé, kiharcolta ezt szívós küzdelemben a munkásosztály.

Ma ismét az uralkodó osztály érdeke, erkölcsi és ideológiai fel fogása érvényesül az iskolában. De döntő módon megváltozott társadalmi berendezésünk, gazdasági struktúránk és ennél fogva kultúrpolitikánk nemcsak jogot, hanem lehetőséget is ad arra, hogy szocialista munkaerkölcs és magas színvonal jellemezhesse iskoláinkat. Ezzel az iskola politikai feladatát teljesíti, mint ahogy politikai eszköz volt az elnyomók kezében is. Nem lehet elválasztani a politikát az iskolától. *Lenin* találóan fejezte ezt ki az Első Összorosz Népinevelési Kongresszuson: „Nyíltan kimondjuk, hogy az életen és politikán kívül álló iskola hazugság és képmutatás.”

GERÉB GYÖRGY

BOSZORKÁNYOK

1728. Szeged szabad királyi városból csak nemrég takarodtak ki a törökök, átadva a kizsákmányolás és elnyomás hatalmát a város gazdag polgárainak, akik összepaktálva a német lovagrendekkel, végső nyomorba döntötték a szegény lakosságot. Ritkán látott szárazság is növeli a bajokat, elsárgulnak a legelők, kiapadnak a kutak s az utcákon Herberstein katonái garázdálkodnak. Sokan nem bírják tovább. Nyílt lázadás tör ki s a lázadók élén a mai proletárok ősei: a céhlegények.

A város urai megrettennek, egymást okolják a bajokért, s már-már úgy látszik, a lázadók győznek, mikor Miller főbírónak eszébeötlik egy hábonás vénasszony szávai nyomán egy egészen középkori rémhistoria: a boszorkányok, akik eladták a harmatot a töröknek, akik lázadni mernek, hogy megtörjék a 220 polgár uralmát. És a Boszorkányszízetten egymásután lobbannak fel a máglyák.

Ebben a pattanásig feszült légkörben kezdődik Forgács István fiatal szegedi író első darabja a Boszorkányok, amely, ezt már előjáróban megállapíthatjuk, komoly nyeresége felszabadulás utáni drámairodalmunknak.

Természetesen szívesebben vettük volna, ha a szerző a ma életéből választja tárgyát s a termelőszövetkezetek, vagy az üzemek problémáival foglalkozik, hiszen az új színházlátogató közönségnek nemcsak mondanivalójában, hanem témájában is új színdarabra van szüksége. Azonban arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy történelmünk számtalan előremutató eseményét úgy formálhatjuk, hogy az új, a szocializmust építő emberhez szóljon. Forgács István ezt az utat választotta. A népbudító boszorkánypérek poros aktáiból a parasztok és mesterlegények egyre öntudatosodó mozgalmait olvasta ki. Világosan látja: itt nem a betelepült idegenek és a magyarság szembeállításáról van szó, hanem a kizsákmányoló urak és a kizsákmányoltak egyre fokozódó küzdeleméről. Kotogány és a többi lázadó mozgalma szükségszerűen elbukik, de a mű utolsó szavaiból: a szegénység és a proletárság végső győzelme esendül ki.

A darab szegedi bemutatóját nagy érdeklődés kísérte. Több egymásnak ellentmondó kritika jelent meg róla különböző lapokban, amely nagyrészt vállveregető leereszkedéssel és alig titkolt ellen-szenvvel fogadta „egy fiatal író első próbálkozását” — ami nem is annyira a darab kevésbé sikerült voltát, mint inkább a kritikusok hozzá nem értését példázta.

Kétségkívül a műnek pozitív értékei mellett jelentős hiányosságai is vannak. Tejesen helytelen volt azonban ezen hiányosságok miatt a darab egészét elítélni.

Forgács természetesen nemcsak a két osztály merev szembenállását, hanem az egyes osztályokon belüli ellentéteket is világosan látja. Sajnos, a tragédia végső kifejlődését is ebből, nevezetesen a polgárságon belüli ellentétből s nem a két osztály — a kizsákmányolók és kizsákmányoltak — szembenállásából magyarázza.

Miller János főbíró, hasonlóképpen a darab legtöbb szereplőjéhez, jól megmintázott típusai osztályuknak. Miller göresös ragaszkodása a hatalomhoz, Szlavenits minden eszközt felhasználó uralomra törése, mozgatói tulajdonképpen a darab cselekményének. A lázadók csak siettetik a végkifejlést.

Az első kép lényegében a polgárságon belüli osztályellentét kiélesedésének hiteles rajza. Kotogány, a lázadók vezére, csak a második kép rendezőileg rosszul megoldott korcsmajelenetében lép színre, de akkor is, mint Szlavenits hatalomra törő vágyainak eszköze. Azonban a tétovázó és a kiűzött nem látó lázadó szavaiból meglepő drámai erővel csap ki a szociális tartalom. Kotogány, tehát korántsem egy lázongó nekikeseredett betyár, világosan látja, hogy minden bajuk és nyomorúságuk okozói az urak, képes ellenük szövetkezni akár az ördöggel is, vagy Szlavenits-csel. Amikor rájön, hogy becsapták, már késő, a rárohanó süvegesek földre teperik, erős példáját adva az urak barátságának. Szlavenits egyszerűen el-eljti Kotogányt, amint rájön, hogy céljai érdekében nem tudja felhasználni.

Ugyanebben a jelenetben ismerkedünk meg a darab egyik kevésbé sikerült alakjával, Miller Sándorral, a főbíró fiával. A Bécsből nemrég hazatért piperkőc polgár beleszeret a boszorkánysággal vádolt fiatal és szép Csikós Pörébe, akiért az utolsó jelenetben önként megy a tűzbe. Felmerül az a kérdés, hogy vajjon ezek a nyugati műveltségű polgárfiak kedveseikért örömmel mentek-e a máglyára? Elhíhető-e az a kemény állásfoglalás 1728-ban a gazdag polgárság, azaz saját osztálya ellen? Aligha kezelhető tipikusként ez az esetlegesen előforduló jelenség.

A darab többi szereplői, a városi tanács tagjai, remekül megrajzolt figurák, Rózsa Dániel, az idegengyűlölő és a gazdag polgárok ügyét védő Babarczy, a sötéten babonás, de félelmükben is önmaguknak harácsoló tanácsosok s ugyanígy Rohonkáné, a félbolond öregasszony (a darab egyetlen meggyőződéses boszorkánya!), jó kiegészítői a darab cselekményének.

Sajnos, ugyanezt nem mondhatjuk el Csikós Pöre kevésbé öntudatos és az utolsó jelenetben ellírízált alakjáról. Osztályát, a szegény parasztságot korántsem képviseli, nem több és nem keve-

sebb Miller Sándor szeretőjénél. Sokkal határozottabban kellett volna megrajzolni ezt a figurát.

A második felvonás második képében, a tiszaparti jelenetben lépnek elénk a darab igazi hősei: a lázadó céhlegények, Kotogány és cimborái, hogy elpusztítsák mándazokat, akik nyomorúságukat okozták. A jelenet izzóan drámai.

A gazdag polgárok, a Miller Jánosok és Szlavenitsek alakítása meggyőző. Csapdába szorult féregként, mindegyik saját bőrét mentve, egymásra kiabálják osztályuk egész aljasságát. A főbíró alakja itt a leghitelesebb. Ebben a pillanatban érlelődik meg egyéni, de egyben osztályának tragédiája is, amint kétségbeesetten mutat rá a fia szeretőjére, a szép Csikós Pörére, hogy ők, igen, ők minden bajnak az okozói. Itt mutat rá a szerző megdöbbentő drámaisággal arra, hogy Miller János gondolkodás nélkül feláldoz mindent, a fiát, az úgynevezett meggyőződését, látszólagos jóindulatát egyéni érdekeiért s a hatalomért. Innen már egyenesvonalú a dráma végkifejlése, a börtönjeleneten át egészen a főbíró elbukásáig. Az utolsó monológja azonban túlméretezett. Nem tud igazi tragikus érzést felkelteni, bár úgy hisszük, hogy ezt a szerző nem is akarja, az ő rokonszenve Kotogányé, a lázadóé, aki felemelt fejjel megy társaival a máglya felé. Utolsó szavaiban nagy erővel csendül fel a mű alaptendenciája.

„De él a nép! S eljön az idő, hogy tudni fogják, kik lopták ezerévig a rét harmatját, a Tiszából a halat, akkor majd ti mentek így megkötözve a tűz felé, miben elég hatalmatok.“

A mű egyik leglényegesebb hibája, mint említettük, hogy a dráma igazi mozgató ereje a polgárságon belüli osztályellentét, de a szerző a gazdag polgárok egyikéből sem tud, s nem is akarhat tragikus hőst formálni, viszont Kotogány és a lázadók alakjából sem teremthetett — éppen a darab történelmi hűsége miatt, egész cselekményt átformáló erőt. A munkáslázongások ebben a korban csak még csirájukban voltak meg és komolyan nem veszélyeztethették az urak hatalmát. Ez az ellentmondásosság t. i. hogy a műnek nincs és nem is lehet igazi előremutató hőse, aki a cselekmény egészére rányomta volna bélyegét, az utolsó jelenetben domborodik ki élesen. Kotogány szavai sem nőnek ki szervesen a cselekményből.

Ezek a hiányosságok azonban egyrészt magának a témának ellentmondásosságaiból, másrészt történelmünk e szakaszának tisztázatlanságaiból erednek.

Forgács István tehetséges író. Ez művének minden sorából ki derül. De az szinte természetes, hogy első műve nem lehet minden fogyatékoságtól mentes.

Cselekménye színpadtechnikai szempontból jól formált, még a már említett szerkezeti hibák ellenére is. Az egyes jelenetek jól, talán túlságosan is kidolgozottak. Nyelve irodalmi nyelv, amely azonban túlságosan önmagáért valóan szónokias és nem alkalmazkodik a szereplők jelleméhez, ami törést okoz.

Az előadás nem elégített ki minden igényt. Farkas József sokszor küzdött Miller János egyébként nem túlságosan nehéz szerepével. Szlavenits figuráját Kátay Endre csak több előadás után

dolgozta ki teljesen. Kőszegi Gyula a lázadó Kotogányt mintázta kissé puhán, de hitelesen. A legtökéletesebb alakítást Vass Irma nyújtotta, aki erőteljesen formálta meg, beszédében ízesen és hitelesen adta a patológikus boszorkány: Rohonkáné alakját. Szabady István és Darvas Ernő a hóhér és Babarczy tanácsos szerepében tűntek ki. Koós Olga fiatal parasztlányként járult hozzá szép és erőteljes színpótlással az előadás sikeréhez. A rendezés Lendvai Ferenc érdeme.

BOZÓ LÁSZLÓ

K Ö N Y V E K

M. BRAGIN: KUTUZOV ÉLETE. (Szikra) A XVIII. század nemesi Oroszországában nagyszabású hódító hadjárat tervét dolgozták ki. Lengyelország és Törökország elleni harcokban Szuvorov vezetésével az orosz csapatok egymásután aratták diadalaikat. Ezekben a harcokban szerzi meg Mihail Illáronovics Goleniscsev-Kutuzov, mint zászlóalj-, majd ezredparancsnok azokat a tapasztalatokat, amelyek később, főparancsnoki tisztsége alatt válnak döntő tényezővé. Közben Franciaországban a század utolsó évtizedében a polgári forradalom súlyos csapást mért a feudális rendszerre. Napoleon megerősíti a francia hadsereget és rövidesen megkezdődnek a napoleoni háborúk. Sándor cár Kutuzovot nevezi ki az orosz csapatok parancsnokává. A cár gyűlölte Kutuzovot, de a körülmények kényszerítő hatása alatt kénytelen volt belátni, hogy más nem alkalmas erre a tisztségre. Az Ausztriában harcoló orosz csapatok minden hadműveletben megadják a helyüket. Austerlitznél ugyan súlyos vereséget szenvednek az osztrák-orosz csapatok, ami azonban a porosz-osztrák elavult hadvezetési hibájának tulajdonítható. Kutuzov jól látta a hadjárat és a cári politika hibáit, segíteni azonban nem tudott. „Tűrni kell és dolgozni” — mondogatta. Ebben rejlik a hadvezér tragikumja: látja, hogy vezetési pusztulásba a cár az orosz népet, de nem tudja megakadályozni. Kutuzov ugyanis nemcsak kiváló hadvezér volt, de kitűnő politikus is. Szuvorov és ő képviselték a hadadó szellemű politikát abban az időben és ezt saját hatáskörükben meg is valósították. A katonák mindkét hadvezért rajongásig szerették, mert tudták, hogy minden inézkedés, parancs, javukat szolgálja.

Sándor cár mégis elbocsájtja Kutuzovot, mihelyt nincs rá szüksége. Na-

poleon azonban nemsokára az orosz hadtábor előtt áll és szétveri az idegen vezetés alatt álló orosz csapatokat. Szorult a hurrok: Sándor cár Kutuzovhoz folyamodik segítségért. A kiváló hadvezér, felretéve minden egyéni sérelmet, azonnal átveszi a visszavonulóban lévő, megvert sereg vezetését. Kezdetét veszi az a háború, melyben végül is Kutuzov megsemmisítő győzelmet arat. Kutuzov jól látta a Napoleon elleni hadműveletek menetét. Szinte pontról pontra, lépésről lépésre hónapokra előre kidolgozta a haditervet, amelyet aztán maradéktalanul végre is hajtott. „Ragyogó tehetsége abban is nyilvánul, hogy saját szerű, eredeti módon, váratlanul és szokatlanul, de igen helyesen cselekszik”. Kutuzov vezetésével végül is az orosz csapatok kiűzik Oroszország földjéről Napoleont.

M. Bragin érdekesen és pompás megjelenítő készséggel írja le Kutuzov életének főbb eseményeit. Egy pillanatra sem süpped bele a száraz harcleírásokba: ellenkezőleg, eleitől végig élénken, színesen mondja el a különböző hadműveletek történetét. Jól látja az összefüggéseket Napoleon hódító háborúja és a francia nagyburzsoázia érdeke között, s kíméletlenül lerántja a leplet a XVIII-XIX. század kulturáltan, elmaradott, cárvezeté Oroszországról. A miből tudomást szerzünk egyes hadműveletek, hadjáratok mögötti politikai és hadászati kulisszatitkokról, amelyeknek birtokában még tisztábban állnak előttünk Kutuzov hadvezéri képességei. Katonáit mindig segítő, az orosz nép érdekeit szem előtt tartó hadvezér éles látása, Napoleon oroszországi vereségének igazi okai élesen kitűnnek a könyvből. M. Bragin rámutat azonban arra is, hogy Kutuzov képességéit nem lehet elszigetelten szemlélni: győzelmeinek elsőrendű közrejátszója az orosz

katona hősiessége volt, azé az orosz katonáé, akinek hősiességéről később, több, mint egy évszázaddal Kutuzov halála után a magyar dolgozó nép is bizonyosságot szerzett.

Kerek Ernő fordításában nincs kivívó hiba.

H. L.

MIKSZÁTH KAMÁN: A KÉT KOLDUSDIÁK. (Révai.)

II. Rákóczi Ferenc fejedelemsége alatt, a „kuruc-kor” fénykorában történik a cselekmény. Dobos Pista és Laci apját, aki jobbagy volt, földesura úgy megverte, hogy behalt sebeibe. „Ingen terem a paraszt Magyarországon” — jelszóval senki sem bolygatta a gaztettet. A két árvagyereket egy debreceni kosztadó asszony veszi magához. Mindkét gyermeket kitaníttatja a jólelkű asszony, akik ezután elindulnak szerencsét próbálni. Sok kalandon, viszontagságon mennek keresztül. Pistát majdnem kivégzik, mint árulót, de a végén minden jóra fordul.

A regényből kitűnik, hogy Mikszáth Kálmán milyen tisztán látta a dolgozó nép elnyomatását és az „urak” kiváltságos életét. „Pokol volt akkor az iskola a nem-nemesnek. Pokol volt megtanulni, hogy az Isten mind a maga képére, egy formáknak teremtette az embereket, egyformán adott nekik lelket, hallást, látást, érzést s az emberek eldönthetetlen válaszfalakat építettek: kiskirály az egyik, pária a másik.” A „ledönthetetlen” válaszfalak összeomlottak, azonban a regény elolvasása után félve tettük le a könyvet: a kikerekedett történetből vajjon nem hamis következményeket von-e majd le az ifjú olvasó az akkori dolgozó nép életéről? A regény legnagyobb értéke Mikszáth pompás humora.

HIVES LÁSZLÓ

MÓRICZ ZSIGMOND: ROKONOK. (Athenaeum.)

A „Rokonok” c. regényében Móricz megrendítően tárja eléink az elmúlt rendszer képét. A mai olvasó számára is igen bőven van mondanivalója ennek a könyvnek.

Kíméletlenül tépi le a szennyes leplet koráról, ahol a „tömeg sír és könnyörög, hogy vegyék le róla a szabadverseny rettenetes terhét”. Amikor „haladunk vissza a nyomorba, Mikor a főváros ötvenhatvanezer éhezőnek ad ebédet naponta egész télen át, mikor a legkisebb falu

is tele van munkanélkülivel, mikor a legnagyobb töke is még van rémülve, mert nem kapja meg a profitot, akkor itt a lesüllyedés utolsó korszaka.” Erről a haldokló, korhadozó világról szól ez a mű, melynek minden egyes alakja „a magyar élet közepéből van kivágván”, kiemelve.

A volt „hivatalos Magyarországon” két vármegye „kiközösítette” Móricz Zsigmond műveit. 1934-ben, mint „vigjártékot” mutatták be a „Rokonok”-at a Nemzeti Színházban, ahol a kritikusok legfőképpen mint férj-és feleség egymáshoz való viszonyát igyekeztek benne csak meglátni és feltüntetni, vagyis az egész mű lényegét elsikkasztani.

Ma világosan láthatjuk, mit fejezett ki az író ebben a regényben és mit adott a mi számunkra: új, szocialista hazánk építéséhez erőt és hitet még nem alkuvó harcunkban.

SÜLE SANDOR

GAJDAR: ISKOLA. (Franklin.)

A tizenöt éves Borisz Gorikov egy napon gondolkozni kezd azon, hogyan lehet az, hogy egyik embernek mindenre telik, a másik meg éppen hogy éhen nem hal, „... Szinyüginnak csillagokra, bolygókra és minden ilyen szórakozásra futja, másoknak meg semmire. Itt van például Szigov, aki munkás a gyárban, ennek nemhogy bolygókra, de kenyérré is alig telik.” A kis Borisz még nem érti, de apja már tudja, hogy a cári Oroszország kizsákmányoló korának vége. Borisz előtt fogják el apját „kormányellenes propaganda” miatt, aki ezzel a szavakkal búcsúzik fiától: „Szép napok következnek...” Alexej Gorikovot kivégzik s a kis Borisz elindul a maga útján. Nem olyan könnyű megtalálni a helyes utat s Borisz sokat csetlik-botlik. Oroszországban a forradalom első napjaiban sok a fecsegő „szociálforradalmár”, az anarchista. Kerenszkij polgári kormánya újabb igába akarja hajtani a népet. A zűrzavarban megjelenik az igazi forradalmár, a bolsevik forradalmár és Borisz vele tart. Sok kalandon, ütközeten átesve válik világossá előtte a cél: „A szocializmus napsugaras birodalma.” „És akkor keresni kezdtem a boldog életet... Egymagamban nem találnám meg, de mindnyájan együtt rátalálunk. Hiszen olyan nagyon akarjuk.” A „boldog életet” a forradalom győzelme után megvalósították a szovjet munkások és parasztok. Amiért Borisz apja meghalt,

amiért Borisz és a többi bolsevik harcolt, bekövetkezett: „a szocializmus nap-sugaras birodalma” valósággá lett.

Nemcsak izgalmas a regény, nem száraz csataleírásokkal teli tűzdelt: a harcokban a forradalom hős katonáinak izzó gyűlöletét a „fehérékkel” szemben és a „boldog élet” önfeláldozó szeretetét meseri en érezteti az író. Minden forradalmár tudja, miért harcol, minden szereplő szavából kitűnik az öntudat, ami segíti őket harcaikban. Nem bábok, nem az író önkényes „szülőttei”, hús-vér emberek, akik győzelemre vitték a forradalmat. Borisz alakját pompás realizmussal rajzolja meg Gajdar. A regénynek egyik legnagyobb értéke, hogy egy ember történetéből a történelem legnagyobb proletárforradalmának részleteit tárja elénk. Egyszerűen, igazi művészettel, ha szükséges izgalmasan, de sosem hatásadá-szó eszközökkel, egészséges humorral megírt regény a szovjet irodalom egyik kitűnő alkotása. A fordítás néhány apró hibától eltekintve élvezhető.

HIVES LASZLÓ

JORGE AMADO: ARANY GYÜ. MÖLCSÖK FÖLDJE. (Szikra)

Amado kommunista író, ez könyvének első soraiból kiderül. Uj, számunkra ismeretlen tájra, Brazíliába, a kakaó-földek vidékére visz el bennünket. A könyv a század elején játszódik le. Egyéni életéken keresztül mutatja be azt a kíméletlen harcot, amelyet a kakaóexportőrök, a kapitalizmus képviselői vívtak a feudális nagyurak, az ezredesek, a „föld urai” ellen. Amado helyesen ábrázolja azt a harcot, amely szükségszerűen a kapitalisták győzelmével végződik. De nem áll meg féltúton. Joaquim, az öntudatos kommunista munkás hangja már a jövőbe mutat.

„— A föld a hódítóké volt. Most gazdát cserélt, az exportőröké lett, de egy napon Sergio, a földnek nem lesznek urai.

Hangja a város fényei felett a csillagok felé szállt:

— sem rabszolgái —“.

A könyv cselekményekben gazdag, jól megformált írás. Alakjai hús-vér emberek, a kiélesedett osztályharc jól kiválasztott típusai. Egyedül a polgári szimpatizáns Julietta, a leggazdagabb Tude exportlőr feleségének alakja ellen volna kifogásunk. A könyvön végig húzódo erőltetése korántsem rontja le a regény értékét.

A könyv megjelenését örömmel üdvözljük, hiszen erősít minket is harcainkban az a tudat, hogy szerte a világon emberek és embertömegek vannak, akik harcolnak a szocializmusért.

B. Z.

NAGY LAJOS: KÉPTELEN TERMESZETRAJZ. (Révai)

Ez a könyv 1919—1942 között frott és különböző lapokban megjelent karcolatok gyűjteménye. Az egyes írásokban több-kevesebb humor csillan fel. De feladatunk nem az, hogy Nagy Lajos humorérzékén elmélkedjünk, hanem, hogy valójában mennyit tárt fel a Horthy-fasizmus három évtizedének borzalmaiból. Hiszen egyedül ez ténnyé jogosultja a karcolatok egybegyűjtését. Nagy Lajos már az előszavában kiemeli azokat a mondatokat, amelyek konkrétan feltárják a reakciós társadalom visszafogását. Mi is találtunk jónéhányat, hogy csak a Fasiszta Kiskaté a nem-fasiszták számára, a Nyul vagy a Pony alig burkolt célzásait említsük.

„Közlekedésünk legfőbb hibája — mondhatni: a többi mind ebből ered — hogy az ellenforradalmi gyilkosok mind szabadon közlekedhetnek. Szerintem sem vonaton, sem villamoson, sem gyalog nem volna szabad közlekedniök, legföljebb a villamos alatt” — írja 1926-ban.

A kötetből jól kitűnik Nagy Lajos mély együttérzése a munkásosztály iránt, amit ír, — ha formai szempontból kifogást emelhetünk is ellene — helyes — de mennyi mindenről nem beszél! A reakciós elnyomás sötét éveiből csak nagyon keveset tudunk meg. Kétség kívül a cikkek megjelenése a múltban becsületes és bátor kiállást jelentett, mostani kötetbegyűjtését csak ez teszi jogosulttá.

BOZÓ LASZLÓ

BALÁZS BÉLA: EMBEREK A HATÁRON. (Szikra.)

1941 áprilisában, a szövetséges szerződések megszegése sorában is jellemzően gonosz tevékenység előestéjén a magyar-jugoszláv határon maffél nap alatt lejátszódó regény alkalmas arra, hogy a karrierista, a közösségi szempontokat semmibevevő magyar földbirtokosnak, a hitlerista hordák erőszakosságai előtt meghűnyáskodó értelmiségünknek és a fajimádó, eszközeikben nem válogató fasiszta pribékeknek aljasságait emlékeztetünkbe idézze. Mindez erős pozi-

tív oldala ennek a kis riportregénynek s ehhez szorosan csatlakozik az az ersően aláhúzott vonal, amely azt vetíti élénk igen világos színekkel, hogy a sok század óta együtt élő magyar és szerb nép békében, munkában és megértésben megfér egymás mellett s lázítóik a történelem ítélőszéke előtt felelnek, ha egymás ellen uszítják őket.

A kis könyv bizonyára ezért látott nyomdafestéket. Máskülönbén gyors pergesű, világos, élvezetes stílusú, könnyű és szórakoztató olvasmány. Sajnálatos, hogy mind az író, mind a lektorok figyelmét elkerülték azok a földrajzi elírások, amik a szegedvidéki ember szemében méltán tűnnek föl és gátolják a mű zavartalan élvezését. A címlap nem sikerült.

SOMFAI LASZLÓ

MENSIKOV: AZ EMBER KERESI A BOLDOGSÁGOT. (Franklin)

Mensikov könyve elbeszéléseket tartalmaz, de ezek az elbeszélések mégis regénnyé szövődnek össze, mert hiszen a nagy orosz birodalom egy részének, a tundrák vidékének, a tundrák primitív népének harcát mutatja meg a szabadságért, az emberi jogokért, a boldogságért. Az első elbeszélés, „Pirerkő nemzetségéből való Tauli legendája”, kisregény. Kulcs ez az egész könyvhöz. A cári elnyomás ellen fölkelő szamojédok harcát írja meg. Egy ember, Tauli indul el, hogy megkeresse a boldogságot, de nem a maga, hanem egész népe számára. Előbb más, boldogabb vidék után kutat, de rájön, hogy a boldogságot saját hazájában kell keresnie. Megérti, hogy a boldogtalanságot, a szenvedést a cár elnyomó katonái s az embertelenül sarcoló adószedők hozták. Ezek ellen kell tehát harcolni. Fölláztatja népét saját hercegeik és az elnyomók ellen. Leveszik a lázadást. Taulint, a vezért élve eltemetik, de társai kimennek. Szétszéledt serege után húzódik ő is vissza az erdőbe, várva az új lehetőségeket.

A kis regényt követő rövid elbeszélések már a megváltozott világot mutatják be. Oroszországban már szovjet uralom van s onnan az eddigi cári elnyomás helyett a nép tanítói, a szocializmus formálói jönnek a tundrákra. A nyenyecék hazájába is eljut a forradalmi hulláma. A szovjet hatalom fölcsabadítja őket, hercegeik, sámánjaik uralma alól. A Tauli-féle hősöknek itt már más szerep jut. Pirerkő pl., aki

egyébként több novellának a hőse, béres volt azelőtt, most kitüntetett kolhoz munkás, majd képviselő lesz. De hőse a tundrákon folyó osztályharcnak Tonja is, a Moszkvából küldött tanító, aki valóban ezer veszéllyel küzdve, boldveik öntudattal harcol a mérhetetlen sötétség, a babona ellen. Kulákok és sámánok vannak még felül sokfelé, s ezeket csakis az ilyen hősök képesek legyőzni. — Gyakran legenda-szerűek ezek az elbeszélések, formájuk, hangjuk is az, de éppen ez a primitív környezethez simuló hang és forma emeli remekművé. Nincsenek benne szónoklatok, vagy elmélkedések; a tundrák élete van benne színes sokrétűséggel. — Benne van azonban még valami: annak megmutatása, hogy a termelőeszközök fejlettsége, a technika primitív viszonyok közé is elviheti közvetlen a forradalmat a szocializmusért. Ki ne érezné ezt ebben a könyvben? Nehéz feladat mindezt művészileg megformálni, de Mensikov megoldotta ezt a feladatot s úgy érezzük, hogy kitűnően oldotta meg.

S. J.

MÓRIC ZSIGMOND: URI MURI. (Athenaeum)

Móricz Zsigmond realista művészetének egyik legremekőbb műve az „Uri muri.” Egy kisvárosi csendes kávéházban kezdődik a regény, ahol Borbír, az egyik földesúr ráér elbámulni azon, hogyan mászkálnak a legyek a falon. Igazi áporodott kisvárosi sükettség ez, míg egyszerre megjelenik Szakhamary Zoltán s megindítja a családménysorozatot. Egymás után jönnek a regény többi alakjai Csörghető Csuli, a régi módi, „igazi” „mókány földesúr, majd Lekenczey, a könyvvigéc, akit jó tréfa kedvéért grófnak neveznek maguk közt. — De mindjárt az elején hiteles képet kapunk az alföldi júniusi világról is, mert megjelennek a parasztok. Az események drámai gyorsasággal követik egymást. Csakhamar tetőtől talpig benne vagyunk a duhajos úrivilág bárbar mulatásaiban s érezzük, hogy sodródunk egy menthetetlenül öngyilkos vég felé.

Bőven kellene elemeznünk a társadalmi hátteret, amely igazolhatná Móricz realizmát, de vele kapcsolatban erre itt nincs is szükség. Egy-két kérdést azonban föl kell vetnünk ezzel kapcsolatban: Móricz regényének szereplőire bátran mondhatjuk, hogy ti pusok. Szakhamary Zoltán a haladó, gazdasági újfíást megkísérlő földesúr,

aki ily módon akar kivergődni a gazdasági romlásból. A dzsentri, aki látja, hogy úgy, ahogy eddig élt, nem élhet tovább — Borbíró, de még inkább Csörgő Csuli viszont roppantul mesze állnak minden haladó gondolattól, a halálba táncoló dzsentri igazi típusai úri önértéktükkel, durvaságukkal és műveletlenségükkel együtt. Egész osztályukat képviselik. Közük ott van Szakmányrnak a felesége, aki arisztokrata „főnomságával” teszi teljessé a képet. A parasztok, futólag megjelenő egyéb szereplők mind csak vastkosabb teszik ezt a fojtó légkört, amelyből nincs, nem lehet kiút. Az „Uri muri” szükségszerűen a teljes pusztuláshoz, a tragédiához kellett, hogy vezessen, s Móricz Zsigmondnak volt erze hozzá, hogy ezt regényében következetesen és állandóan fölfelé ívelve vezesse végig.

A századforduló magyar társadalmának hibáit, ellenmodásait csodálatos élességgel fedhette volna fel Móricz ebben a regényben. Igazi nagy regény lett volna, ha nem marad meg a „pusztai”, egy szűkebb perspektívánál, ha igénye lett volna Móricznak a nagyobb összefüggések felárására is. Nem törekszik teljes ábrázolásra, de így is gyilkos társadalmi kritika ez a regény. A nagy író következetes harcát az úri világ ellen éppen ez a regény mutatja legjobban.

SERES JÓZSEF

JACK LONDON: A VADON SZAVA.
(Népkönyvtár 4., Athenaeum)

Irodalmi közvéleményünk még talán ma is hajlandó úgy elkönyvelni Jack Londont, mint ponyvaíró, hátborzongató és selejtes „thriller”-ek íróját. Pedig, hogy milyen nagy művészi kvalitások rejtőztek benne, arról *The son of the wolf* című könyve tanúskodik, az a pompás regény, amely Bartos Zoltán kitűnő fordításában most a magyar olvasó elé került. Egy állat „életrajzát” mondja el benne Jack London, Buck, a hatalmas, erős és okos kutya története. A Kaliforniai gazdájának, Miller bírónak egyik bekülsmeretlen alkalmazottja titokban eladja Északra. Buck az „aranylázbán” úszó Alaszkába kerül, különböző gazdlak kezén, eszkimó kutyák társaságában mint szánhúzó állat teljesít szolgálatot, míg végre a nemes, lelkű John Thornton birtokába kerül. Gazdájának komoly segítséget jelent az értelmes Buck, ámde közben egyre erősödik benne és körülötte a „vadon szava”, ősi testvérek, a farkasok hívása. Ami

kor Thorntont az indiánok orviamadása megöli. Buck végleg búcsút mond az emberi világnak és beáll a farkasok közé.

Jack London, aki mestersen ért hozzá, hogy ezt a történetet fordulatosan, érdekfeszítően adja elénk, vérbeli amerikai író. Benne azonban az amerikanizmus haladó aspektusa testesül meg, a pionir-szellem, a Walt Whitman-i szemlélet. Ez a szemlélet teszi őt minden élőlény rokonává, ez láttatja meg vele az élők világának ősi egységét. Valóságos pantheista természetfilozófia árad ki a regény egyes részleteiből, mélységes beleélés az állati lelekbe, amellyel az alaszkai táj fanyar szépségének megkapó érzékeltetése. Helyenkint szinte balladai lendülettel árad ez a nagyszerű regény. Méltó arra, hogy minél többet olvassák és gyönyörködjenek írójának magávalragadó művészetében.

ANGYAL ENDRE

SZIRÁKY JUDITH: VALTOZÁSOK.
(Révai.)

A mondanivaló mögé elrejtőznitadás, az atmoszférateremtés gazdagsága s az a képesség, mely író és olvasó szerencsés és állandó kontaktusát biztosítja, jellemzik Sziráky novelláit. Diszító elem alig is van e hat novellában, szerző mellőzi a mesterség-adta lehetőségeket, nem lép előtérbe, holott számos módja kínálónék erre. A nyelvvel való bánitadás s az a sajátos hangleütés, mely csak a lényegesre szorítkozik, legjobb novelláistánk közé emelik Szirákyt. Móricz, Gelléri, vagy Illés novelláiban sejtjük ez elbeszélések elődeit, melyeket olykor széliesen hömpölygő epika, máskor valami magyarázhatatlan feszültség visz a többnyire tragikus befejezés felé.

Juon, az *Aprószentek* hőse, ez a tizenéveses lány, elmondja cellatársainak, mint jutott a börtönig egy el nem követett gyilkosság gyanúja miatt. Juon parasztlány, remek regény, kiből még haloványan fel-felbukkan a gyermeki áhitat, de ezt mindinkább felváltja a kétség, — a felnőtt-társadalom mesterkedései s a világ dolgaiban való tájékozatlanság miatt — legjobb novellája a kötetnek.

Magas hő borítja karácsonykor a Pop Ivánt, mikor Mán Oreszt a tanító társaságában fellátogat anyjához, hogy egy birkát kunyeráljon vagy követeljen felesége számára. Anyja szinte a tébolyig menő zsugorisággal feltételhez köti az ajándékozást. Mán Oresztnek birkóznia kell Bud

Viktoral, az anyja fiatal szerelmesével. Bud Viktor meghal, Oreszt megkapja a birkát s az anyja lenéz a völgybe a mindmesszebbfutó szán után. Mérték és fegyelem jellemzik a novella minden sorát, csakúgy, mint a *Változások*, a *Hajnali madár*, vagy az *Egy medve feljegyzései*-ét. A súlyos mondatok sokszor egyike is a teljes élet fürgetegét zúditja az olvasóra s a tömör zeneiséggel komponált párbeszédre soká fogunk emlékezni. Költő nem lehet igényesebb mondanivalójának formái és tartalmi szerkezetére mint Sziráky. Am *Lukács*, a *sas* című elbeszélése úgy tartalmi, mint formai szempontból sok tekintetben kifogásolható. Különösen az előbbi. Szerző ebben oldalakon keresztül (23) beszélgeti a sást, ami néha fásasztóvá és egyhangúvá válik, sokszor olyannyira, hogy nem győzzük kivárni a végét. A többi elbeszélésben oly kitűnő realista elemek itt hiányoznak s az egész tematika légüres térben lebeg, az olvasóban nem talál visszhangra.

Sok évvel ezelőtt jelent meg Sziráky Judith első novelláskötete, *Tél Vale Vinulujban*, de nem hiába volt e hosszú várakozás, mert mostani köteté igényesebben, gazdag mondanivalóban meszse felülmúlja az előbbi.

SOLYMOS IDA

IVAN OLBRAČHT: ANNA. (Franklin).

Ivan Olbracht (eredeti nevén Kamil Zeman) a modern cseh irodalom idősebb nemzedékéhez tartozik. 1882-ben született, s elbeszélő-műveivel már a Monarchia idején feltűnt. Ezekben a régebbi műveiben is megfigyelhető azonban határozott szociális érdeklődése, erőteljesen realista ábrázolóművészete. Vonatkozik ez elsősorban 1911-ben megjelent novellagyűjteményére, amely a csavargók életéből veszi tárgyát, valamint 1913-ban kiadott regényére „A legfölkéletesebb börtön”-re. Ez utóbbit számos európai nyelvre is fordították.

Érthető, hogy ilyen lelki beállítottságú alkotóművész érzékenyen reagált a Nagy Októberi Forradalom felszabadító élményére. Ez az élmény hasonlóan a szovjet írókhoz, Olbrachtot is a szocialista realizmus útjára terelte. Amit Gorkij, Solochov, Alexej Tolsztoj az 1917 utáni orosz irodalomban megkezdett, azt inaugurálta Olbracht a Dunatáj irodalmi világában. 1932-ben megírta nagy regényét Nikola

Suhaj-ról, a Kárpátok mondakalibbevezett rablóvezéréről, akinek lázadása voltaképpen a társadalmi igazságtalanságok, a népet sújtó elnyomás és kizsákmányolás ellen irányult. Ezt megelőzően pedig 1928-ban kiadta „Anna, a proletárnö” című regényét, amelyet most, Szőke István értelmezés és jól olvasható fordításban (csupán a cseh személy- és utanevek átirásában érvényesül némi következtetélesség és ingadozás) „Anna” címmel a magyar olvasótábor is megismerhet.

Anna a cseh faluból, Pelhrzsimov félig-paraszti, félig-proletár életéből kerül az 1920-as Prágába. Előbb Rubcsék, a gazdag építész-család szobalányaként látjuk, majd Krouszky Tóninak, a vasöntő-munkásnak lesz felesége. Szerelmén, egyéni életsorsán keresztül belekapcsolódik a kommunizmus felé haladó cseh szocialista munkásmozgalomba, s mint férjének hűséges élettársa, s tanítványa, egyúttal a proletár-önkudatnak, proletár-szolidaritásnak is részesévé válik. 1920 decemberének nagy munkás-megmozdulásával, a cseh kommunizmus hatalmas forradalmi kísérletének megkapó ábrázolásával végződik a mindvégig lebilincselő regény.

Lebilincselő volta nem utolsó sorban abból ered, hogy Anna és Tóni életén át az egész akkori cseh társadalom világába bepillantathatunk. Rubcsék családjában megmutatkozik a burzsoázia minden romlottsága, túllőtt ideglete, kapzsisága. Erkölcsi botrányok és egyéni tragédiák bukkanak elő, tükröként ennek a hanyatló osztálynak. Kerekes Sándornak, a Tóniék-nál segítséget találó magyar kommunista emigránsnak történetéből az ellenforradalmi „úri Magyarország” bűnei is élesen felvillannak. Az egész cselekményt pedig átfontja a nagypolitikai: a szocialista jobb- és baloldali harca a jobbszárny vezéreinek. Habermannak és Nyemecnek megalkuvó, kispolgári velleitásokkal teli életstílus, s a kommunizmus felé törő bal-szárny elszánt, forradalmi lendülete. Olbracht, igazi szocialista-realisták íróként, kitűnően érzékelteti, miért nem sikerülhetett az 1920-as cseh forradalom. Nemcsak a jobboldali szocialisták megalkuvása volt ennek oka, hanem talán még inkább az, hogy a bal-szárny egyik vezére, Jandák képvis-

selő a döntő pillanatban megingott. A burzsoáziával való futólagos barátkozását magát hajítja erkölcsi eső felé, holott arra tört, hogy Cseh-szlovákia Leninje legyen.

Korkép ez a mű, dokumentum, a dunavölgyi szocialista realizmus úttörő alkotása. Időszerűségét, esztétikai kiválóságát huszonegy év sem csökkentette, hanem inkább növelte. Örülhetünk, hogy a testvéri cseh irodalomnak ez a komoly értéke immár könyvpiacunkon is megjelent.

ANGYAL ENDRE

GORKIJ: ÉLETEM. (Szikra.)

A szocialista-realizmus megteremtőjének három hatalmas alkotását foglalja magába ez a kötet, mely az összefoglaló cím alatt nemrég megjelent. A trilogia Gorkij forradalmi egyéniségének, utólréhetetlen írásművészetének és magasrendű emberi magatartásának lenyűgöző dokumentuma egyszerre. Ez a nagy író, aki nem a burzsoá írók érzélgős képmutásával száll harcba az emberek felszabadításáért, hanem a teremtő bolsevik író forradalmi hevületével és cselekvő harcával, utat mutatott az elkövetkező nemzedéknek: hogyan kell értelmezni az új, az igazán szabad társadalom problémáit s hogyan kell arra venni az író útját, hogy műve túl az irodalmi hatáson, valóban szolgálja a heladás, a fejlődés megmásíthatatlan útját.

A kis Pieskov vigyázó szemmel figyel a környezetének alakjait. Mindent meglát, megjegyez, „felír”. Állandóan az emberek között forgolódik, nehogy valamit — vagy valakit — is elmulasszon. Látja a szörnyű sorsban sínylő jobbágyokat, a haszonalan csavargókat, látja a csendőreket — szilárd támaszát a cári rezsimnek, — s látja az egyre gazdagodó rétegeket, a vagyonos polgárokat, a zsugori kereskedőket és látja a forradalmárok rendfelforgató csapatát is! Mindenben, mindenütt a megismerés, az igazságkeresés ösztönzi. A narodnyikok megveszeregető csoportjairól, az önkényuralom székértelőről és minden rendűrangú típusról kapunk e nagy életműben hiteles, biztos portrét. Mindezt látnunk kell ahhoz, hogy a kiváló vezető utat is lássuk. És itt ezen a ponton válik Gorkij trilógiája az optimista művészet ragyogó példájává, mert nem csak a sötét háttérrel ábrázolja, hanem megláttatja velünk a mélyből kivezető utat is, utat egy magasabbrendű társada-

lom felé, a harc, a forradalom útját, a nagy cél megvalósításához.

Gorkij hirdelte először az irodalomban azt a szocialista-realista alapvetést, amely a társadalmi ábrázolásban nem törődik többé az érzélgősök és kishitűek szégyenkezésével, vagy sajnálkozásával: a bajokat fel kell fedni végre, hogy megtaláljuk az orvoslás útját. Ez az út pedig a világ átforgalmazása, a kizsákmányoló osztályok megdöntésének útja, mely egyedül vezethet ki e szégyenteljes világából, egy új, emberibb és igazabb társadalom, a szocialista társadalom felépítésén keresztül. Erre tanít bennünket Gorkij szenvedélyes hite, forradalmi lendülete és lenyűgöző írásművésze, életének példája nyomán.

SZABÓ ZOLTÁN

WALDAPFEL JÓZSEF: A XIX SZÁZAD KÖLTŐI. (Franklín) Ha egy kisértő világ értelemben nézzük, még az első két tanulmányban is (Vas Istvánnal való vitában) a magyar irodalom egyik legszebb, leghősiesebb korának problémáit tárja fel az író. Csokonay, Berzsenyi, Katona és a magyar költők a 48-as forradalomban; ime itt a sor, amelyet ebben a százegyhány oldalas kis tanulmánykötetben, a terjedelméhez mérten meglepő részletességgel tár elénk Waldapfel József.

A rövid tanulmányok általában semmitmondóak. Ilyenkor az író fel a somnás osztályozásoktól, ami általában indokolt is. Azt a veszélyt is magában rejti a rövid tanulmány, hogy vulgárisan magyarázza a tollhegyre tűzött problémát. Hely nem lévén a részletesebb kifejtésre, bemutatják az alapépítményt, majd ebből követezve, merev ok és okozati kapcsolatok analogiájára egyszerűsítik a bonyolult irodalmi és kulturális kérdéseket. Nos, ennek a kis tanulmánykötetnek legnagyobb erénye, hogy elkerüli a rövid tanulmányok, előtt felmerülő buktatókat: Világos, érthető stílusban és tömören tárgyalja a kérdéseket. Temnészetesen Csokonayval és Berzsenyivel kapcsolatban is vannak még tisztázásra váró problémák, amelyeket nem ölel fel a kötet, de amit feladatául maga elé állított, azt megoldotta. Kisebbit markol, de azt jól megfogja. Még arra is marad helye, hogy néha olyan problémát is tisztázzon, ami nem tartozik szorosan a tárgyhoz. De ezzel az írás szerkezete nem válik lazává.

A kötet egyik jólsikerült példája annak, hogy addig, míg valaki figyelmét nem szentelheti teljesen a régebbi ma-

gyar irodalom átértékelésének, miként adjunk támpontot a kutatás számára.

B. T.

MIKSZÁTH KÁLMÁN: KÉT VÁLTASZTAS MAGYARORSZAGON.
(Révai.)

A regény, Mikszáth egyik legjelentősebb dzsentrit ábrázoló könyve. Itt is humoros, vig szemhunyorgatással mutatja be ennek a vagyoniilag lecsúszott nemesi rétegnek minden bűnét. De a humoros bemutatás csak a felszín, ez alatt a csillogónak ható fátyol mögött elevenen ábrázolja ennek a magyar nemesi rétegnek minden szennyét, gondolkodásmódját, történetét és népellenes tevékenységét.

Katángy Menyhért tipikusan dzsentri figura. „Karrierje” csak aban a korban és társadalomban képzelhető el. Látszólag elfoglaltsága fürdőorvos korában; csak, az esetleges pénzért való házassága, kizárólag egy ilyen tetőtől-talpig rothadt emberről képzelhető el. Az első, a borontói képviselőválasztás megmutatja, hogyan juthatott be valaki az úri rend Magyarországon: a parlamentbe, ahol voltaképp választóinak az érdekét kellett volna képviselnie. A második részben, Katángy képviselő korában írt levelei, rávilágítanak az akkori parlament életére. A „Körtvélyesi csíny” című harmadik részben Katángy másodszori megválasztását mutatja be Mikszáth, hogy leránta a leplet az akkori Magyarország szelleméről és urairól. A főispán és a polgármester összefognak, hogy a miniszter egy szavára megválasztassák Katángyt képviselőnek. Remélik a „dérék urak”, hogy ettől ők is jó zsíros álláshoz jutnak, mert hiszen kedvében járnak a miniszternek. Természetes: „Menyus” bejut az országgyűlésbe, hiszen a megvesztegetés és a rávasz kortesfogások őrödjéje volt az akkori város és megye.

De feltárja Mikszáth élesen a korrupciót is. Sőt, egy helyen megemlíti, hogy milyen fegyver a humor. Ezt nem az ő dzsentrit bemutató ábrázolásmódjával kapcsolatban teszi, de figyelemreméltó ez abból a szempontból is.

A „Révai” helyesen tette, hogy a magyar mai korhadt társadalmi világát szemléltető Mikszáth-regényt új kiadásban közreadta.

B. T.

MÓRICZ ZSIGMOND: BARBAROK.
(Athenaeum.)

A Nyugat 1930 február elsejei számában Móricz beszámolót írt a tiszazugi méregkeverő asszonyok peréről. Ezeket írta akkor: „Ez a terem a magyar életnek valami szörnyű, titkos mélységeit fedi fel”. . . . „A magyar falu világáról rántja le a leplet a tárgyalás”. . . . „Fáklya a nyomasztó magyar sötétségből. A ballada eleven gyertyái (t. i. a vádoltak), akik a nyomor leplebe vannak csavargatva, szenvedés viaszába áztatva és a bűn tüzeben égve.” Idézhetnénk még ebből a cikkből, amelyet akkor írt, amikor felfigyelt erre a „magyar sötétségre.” Innen veszi kezdetét az az ölménysorozat, melyet Móricz a „Barbárok”-ban és a „Komor ló”-ban formált művészi novellákká.

A két kötetnek harminc novellájából három akad, amelyekben nem a paraszti életet tárgyalja az író. De ez is csak az első pillanatban tűnik fel, hiszen a „Debreceeni ember”, vagy a „Tajtékpipa” is szorosan a faluból, a paraszti, vagy a falusi életből erednek. Sok novella a falunak a kapitalizmus korában okvetlenül bekövetkező felbomlását mutatja be, de úgy, hogy lerántja a leplet az egész magyar társadalomról. Novellás kötetéről idézhetnénk újra méltatóképen, amit ő a tiszazugi perrel kapcsolatban a Nyugatban írt s melyet mi is idéztünk. A címadó novella utolsó szava lerántja a leplet nemcsak a juhászokról, akik állatállományért ölni képesek, hanem azokról is, illetve arról a társadalomról is, mely létrehozta ezt a magatartást, ezt a gondolkodásmódot. Más írásokban ezen is túlmegy egy bizonyos irányban, bemutatja ennek az életnek, a pusztai, vagy falusi életnek különös és sajátos ízét, egyéni, iratlan törvényeit, komor sorait és becsületét. S mindez nem egy szelet a magyar életből, hanem, ha sokszor csak sejtés formájában is, de az egész magyar valóság. Móricz csak később jutott el a proletáriátus megsejtéséig, de a legelső, óvatos tapogatózás nyomait már itt leheljük fel. (Pl. a „Debreceeni emberben”). Jól látja Móricz a szegénység okait, a földesúr, a kizsákmányoló, ha szó szerint ritkán is lép elő, nyomasztóan ellenszenves alakja ott lebeg a szegények életének minden zugában.

Lényegében ez a kötet a magyar irodalom legjobb novelláskötetei közé tár-

tozik. A nagy realista legjobb novelláit tartalmazó kötet kiadását örömmel üdvözölhetjük.

B. T.

NAGY ISTVÁN: A SZOMSZÉDSÁG NEVÉBEN. (Révai.)

Egy erdélyi kisváros életének egy szakaszáról számol be erdélyi írónk ebben a könyvében. A Cosbuc-utca lakói nagyrészt vidékről jöttek a városba, a vidékieknek azzal a naiv reményével, hogy ott annyi pénzt tudnak majd összekuporgatni, amennyiből már földet vásárolhatnak falun. De az órabér kevés és a sovíniszta román urak kiteszik a magyarokat a gyárból, de a kapitalista város karmaiból sem tudnak már ezután szabadulni. Elsorvasztja kedv nélküli robotjával az emberek vágyódásait, fásultakká és ingerlékenyekké válnak.

A regény igazi mondánivalója nehezen indul, az író talán túlságosan is elaprodzza a részleteket. A kapitalizmus lojtoztatásai miatt vágyaikat kielégíteni sohasem tudó gyári munkás- és iparosaszonyok között vetélkedés indul meg. Ez azonban rossz irányú, nem az összetartás, hanem a széthúzás felé viszi a proletárokat. Végre megérkezik az utcába egy öntudatos lány, akit anyja szavai szerint „tisztá ártatlanul, csak az igazságért” zártak börtönbe. Az olvasó tudja, hogy a misleai női börtönből most szabadult Mári kommunista, noha ezt egy szóval sem mondja a szerző. Ez a lány azután az összetartás útján indítja el a továbbiak során a kis utca proletár lakóit.

A könyv nagy érdeme, hogy az összetartás szükségessége a cselekményből, az életből jön, nem pedig a szerző mondhatja ki élettelenül valamelyik alakjával. A közösségi élet gondolata, az egymáson segítés vágya még az elkülönült, szerencsétlen sorsú „Szobor Julit” is visszahozza az emberek közé. Az elnyomó rend elleni közös védekezésnek szükségessége hívja életre a „közös”-t, ahogyan ők nevezik a napközi otthonukat. Így gyermekeik nincsenek bezárva a szobába, míg a szülők munkában vannak. De a „Szobor Juli” segítségével létrejött „közös”-t megszünteti a sovíniszta és kapitalista elnyomó rendszer, hiszen az összejövetelek, a „szülői értekezletek” lassan politikai gyűléssé alakultak. Itt olvassák a spanyol polgárháború híreit, valamint az oda kiszökött utcabeli férfiak leveleit. A „közös”-t erő-

szakkal megszüntetik, de az összefogásnak a magja elhíndódik a proletároknak.

B. T.

CLAUDE MORGAN: FRANCIA KÜZDELEM. (Révai.)

Egy parasztfiúnak az életét, a Párt és a munkásosztály felé történt fejlődését mutatja be ez a pompás regény. De Pierre Tarague hús-vér ember, nem leegyszerűsített báb, akiből az író mindenféleképpen Párthoz hű embert farag. Ez az ember nem „angyal” s a körülötte forgó és kavargó élet sem vértelen színpadi díszlet.

Pierre Tarague gyermekkorának leírásakor az író csak néha-néha, egy óvatlan pillanatban átsiklik a nosztalgikusabb hangba. De ebből erős kézzel kiántja magát s elejétől végig biztos tóllal viszi a regény cselekményét és főleg hangját. A hős, ismét hangot kell adnunk örömeinknek; valóságos ember, egyéniség az életből. Először csak nyugodt életre vágyik; nem politizál, de később a társadalmi valóság utóléri s bekapcsolódik a munkásmozgalomba. Felismeri a kapitalizmus valódi arcát s küzd ellene. Feleségül vesz egy lányt, aki az első időben nem érti meg küzdelmét.

Az élet, mely a hős körül kavargó, a valódi élet: Tökéletesen megismerjük ebből a regényből a harmincas évek elejének paraszti sorsát. A parasztok egyre lejjebb kerülnek, a gazdasági helyzet lezüllesztja őket. Később Páris élete is fellevenedik. Mussolint éljenz fasiszta tüntetőkkel és a kapitalista elnyomás ellen küzdő munkásokkal. Föl-föl bukkannak egyéni sorsok is a hős mellett, de ezek sem hagyják kielégítetlenül az olvasót, bár mindegyik életéből csak egy kis epizódot láthatunk. De ebben az epizódban ott van az egész élete, kezdettől végig. Tökéletesen érzékelteti Claude Morgan a francia nép ellenállását a náci terrorttal szemben. A hős meghal a regény végén, de amint az utolsó szavaként elmondott Eluard vers mondja:

Mert bajtársa nem egy volt,

De millió és millió

Aki megbosszulja — tudta jól.

És mégis öneki virradt meg a nap.

B. T.

TERSÁNSZKY J. JENŐ: ROSSZ SZOMSZÉDOK. (Révai.)

Két ház áll egy lejtőmagyarországi városka utcájában, egymás mellett. Az

egyikbe a nagyfektin-élyű tanácsos úr lakik, a másikban a törvénytelen nagyanyától származó gyerekek és unokák. A gyerekek, unokák anyja sem éppen feldhethetlen életű a kisvárosi polgárok erkölcesi szerint. A tanácsos úr unokaöccsének, Feladlak úrnak és magának a tanácsos úrnak az életében is összefonódik a két család. A tanácsoské a kisváros minden elismerése, tisztelése. Feladlak úr, aki még iskoláskorában kapta ezt a nevet spiclikedéseiért, belegazolt a szomszédház egyik unokájának, Kuvik nagyságának az életébe, kétszer is és mind a kétszer önkénteszi azt. A tanácsos úr Kuvik nagysám apjának halálát okozza közvetlenül: otthagya megfagyni házának kapujában. De a tanácsos úr családjának öszi is meghánytorogtak a bűnben: a nagyapa orgazdaságból szerezte vagyonyát s a nagy lakást, amivel a tisztelétét kívívta, veje pedig sikkasztott.

A másik ház a kapitalizmus korának jellemző sorsait mutatja be. A nagyamamát, aki kártyavetőnő volt és urak szeretője. Kuvik nagysám, az unoka először Jedér életű énekesnő volt, majd méltóságosasszony, végül pedig a kisvárosi képmutatók által erkölcsileg megbélyegzett nő. Az ő sorsát kétszer is eldöntötte Feladlak úr, ő tezte először magáévá, hogy majd a kapitalizmus emberrnyomorító sodrában „énekesnő” váljék belőle. Itt vív ki magának „pozíciót”, méltóságosasszony lesz, de ismét életébe gázol Feladlak úr, akivel szemben mindig gyöngye volt, szeretője lesz, a méltóságos úr elválik tőle, a kisváros megbélyegzi. Megvetés és megbélyegzés az ő és családjának osztályrésze, holott magukban véve nem is rosszak, senkinek sem ártanak, halált nem idéznek elő, csak éppen nem képmutatók, hanem nyiltszívűek. Eppen ezt nem bocsátja meg a hipokrita társadalom. Ellenben tiszteli és megbecsüli a képmutató, tekintélyes tanácsos úrkat, akik önmagukban véve rosszak.

A regény pompás társadalomrajz, kitűnően bemutatja a kapitalista kisváros romlottóságát, az emberek törtetését és kétszínűségét. A regény végig izgalmas és az érdeklődést fenntartó olvasmány. Főleg az utolsó rész lendíti fel az írást, látjuk kezdetétől fogva, hogy hova jutott el Feladlak úr és Kuvik nagysám a könyöklésben, mégis érdeklődünk aziránt, hogy miképpen érték ezt el. Ennek bemutatásakor

keresztmetszetet kapunk az egész kapitalista társadalomról.

B. T.

PALOTAI BORIS: TÜZHELY. (Athe-naeum)

Ez a novelláskötet felöleli az író fő egész pályáját. Találunk a kötetben 1935-ből is és 1949-ből is írásokat. Így természetesen írói fejlődését kellene bemutatnia. Ez a témát illetően szépen meg is mutatkozik. Többé kevésbé egészen a felszabadulásig még a polgári világot ábrázolja, a polgári írók kitaposott ösvényein. Ennek a rétegnek az ábrázolása annyuk olykor 1945-re is. (Pl. „Vasárnapi látogatás”) Azután az író fő a „ma” felé fordul, rövid, villanásnyi képet ad egy tanoncotthon vasárnap délutánjáról és a munkáscsaládok életében bekövetkezett változásról. A különböző időkben, így első olvasásra nehéz írói technikájának, eszközeinek és hangjának fejlődését nyomon követni. A felszabadulás előtti novellákban egy hangulatot üt meg, azt variálják. Írásai gyakran a víz felszínén csillogó olajat idézik az olvasó eszébe, amelyet az író ujjaival megzavar, de azután a hullámok elűnnek. Sokszor a hősről csak hangulati jellemzést ad, alakjai elmosódnak. Egyes témákhoz többször hozzányúl, néha még ugyanarról az oldalról szemléli és szemlélteti másodszor is. A felszabadulás utáni novellákban látjuk, hogy anyagában nem mozog biztosan. Kitaposott út nincs még az író fő előtt, önálló útra nem mer vállalkozni. Néha átcsen régebbi novelláiból egy-egy hangulatot, egy-egy villanást. Újabb novellái közül azok a legsikerültebbek, amelyekben áthoz egy ilyen hangulati rezdülést, melyek előtt már feltört utat talált. Legnagyobb hiányossága újkeletű írásainak, hogy sokkal egyszerűbben és sémaszerűbben ábrázolja az életet, mint amilyen az a valóságban, vagy mint ahogyan ábrázolta régebben, az egyes embereknek valamilyen értelmű elhatározása, mellyel a szocializmus építését segítik elő, ha még viszonylag kis körben és mértékben is, túlegyszerű. Az élet ennél összetettebb és sokrétűbb.

Vitathatatlan, hogy Palotai Boris novelláskötete értéket jelent, ha még nem is a kivívott és megszerzett eredmények, de inkább a kísérlet szempontjából. Remélhető, hogy legközelebbi novelláskötetéről az utóbbit mondhatjuk el.

BÉCSI TAMÁS

ANNA SEGHERS: A HETEDIK KE-
RESZT. (Szikra).

A regény Georg Heisler, a bátor német kommunista életének egyik hősi pillana ával kezdődik: amikor megszökik Hitler koncentrációs táborából, ahova a fasiszta pribékek mint a munkásmozgalom meg nem állkuvó, az úl, valóban demokratikus Németországért küzdő harcos kerül. A menekülés ényének politikai tartalmát úgy domborítja ki az író, hogy a véletlennek a legkisebb árnyalatát sem engedi közel a hős Heisler izgalmas kiszabadulásának történetéhez. Heisler hat társa — akikkel együtt szökik meg, — egyenként áldozatul esik. Négyet szinte a szökés pillanatában ragadnak el mellőle az örök, az ötödik bátortalanul megadja magát, míg a hatodik az izgalmakba hal bele. A határon túljutva, Heisler Hollandiába szökik, ahol végül is egy hajó fedélzetén bújjik meg. A regény izgalmas celekménysorozata felőleli egyrészt a hitleri Németország fojtó, nyomasztó társadalmi és politikai légkörét, amely még az egyébként antifasiszta érzelmű embereket is gyávává, megállkuvóvá, sőt besúgóvá változtatja, másrészt rámutat — éles, bizos írói kézzel — arra is, hogy a mozgalommal szorosan együtt haladó embereken nem tud erőt venni a legvadabb terror és elnyomás sem. Jó példa erre a höchsti üzem, amelynek munkásai nagyrészt szervezett öntudatos dolgozók, — még életük és családjuk kockázatásával is elrejtik és megvédik a rendszerrel szembenálló szökevény Heislert. Ezen keresztül válik Seghers könyvé a haladó irodalom jelentős alkotásává. Thury Zsuzsa jól oldotta meg a fordítás feladatát. H. T.

CONSTANCIA DE LA MORA: VÉRZŐ
SPANYOLORSZÁG. (Szikra).

E könyv nyomán lépésről-lépésre követhetjük a spanvol népi harcat, amellyel véget vet demokratikus köztársaságának kikiálásával a burzsoázia a szöryű elnyomásának. De e hősies harc megelémlése közben nem takarhatjuk el szemünket az áruló szociáldemokrácia diverzáns, romboló tevékenysége elől sem, mely a reakció biztos támaszaként végül is kezébe kaparintja a hatalmat és ezzel megkezdődik a spanvol nép kálváriája, mely végzetes eseményeket hoz magával. Az 1936-os spanvol háború kitörése szemünk előtt játszódik le. Látjuk Franco kézfozását a nemzeközi fasiszmussal, és túl a hitleri-mussolini támogatáson, jól tudjuk: milyen nagy része volt az ellenforradalom fegyveres felkelésében a nyugati hatalmak magatartásának, a beleegyző hatalmának is! Am mindezen közben csatlós erővel elevenedik meg előttünk a szabadságáért harcoló nép egysége állása, hősies küzdelme és meg nem állkuvó harca az áruló szociáldemokraták, kémek és felforgatók ellen. Hiába öltözött Franco fegyvere: a nép nem a fel harcat, mert tudja, hogy a örténeli kerekét nem lehet visszafordítani: az elvesztett szabadság olyan kincs érték, amiért szünet nélkül harcol már 15 éve és harcolni fog a végső győzelemig! De la Mora „Vérző Spanyolország”-át olvasva, azzal a szilárd hittel gondolunk a hős spanvol nép harcának diadalára, melyre Sztálin tanított bennünket: „Nemcsak a spanvol nép ügye ez már, hanem a béke táborának, a nemzetközi proletáriátus szolidaritásának is ügye! HALÁSZ TIBOR

KURTA VÁLASZ KUCZKA PÉTERNEK

Kuczka Péter kifogásolta, hogy a Tiszatáj sok apró könyvismertetést közöl. Szerinte a bírálat rövidsége is állásfoglalás.

Válaszul közlöm: nem röffel mérik a tudományt. Nem biztos, hogy a hosszabb jobb is. Hiszen ezt maga Kuczka is bebizonyította: megírta Testamentumát és nem lett jobb bírái verseinél. Hosszú bírálatokat kapott a Testamentum, hosszabbakat, mint más jó művek, de csak azért, mert keresték a bírálok az okát, miért kellett ezt a rossz művet kiadni.

Kuczka Péter! Nem kell megsértődni azért, ha valamilyen műről röviden fejtik ki értékes voltát.

Kuczka forrófejűen, fiatalos hévvel írta meg a Tiszatáj ellen parlagi és goromba nyelven mondott támadását. Ezt nem csodálom. Csak kérdem: a Csillag szerkesztősége miért tartotta szükségesnek, hogy a hitviták durva hangját idéző támadás ebben a szövegezésben jelenjék meg.

ERDÖDI JÓZSEF

SZÉCSY RUHAÁRUHÁZ

SZEGED, Nagy Jenő u. 4

A „TISZATAJ FÜZETEI“ sorozatban eddig megjelentek:

1. Madácsy László: Juhász Gyula Pozsonyban.	Elfogyott
2. Péter László: A Kálmány Lajos Kör.	Elfogyott
3. Nagy Zoltán: A szegedi kőbárány — — — — —	Ft 1.50
4. Madácsy László: Az ismeretlen Juhász Gyula.	Elfogyott
5. Bálint Sándor: A magyar népballada — — — — —	Ft 1.50
6. Pozsonyi Zoltán: A tiszai kerámiakultúra.	Elfogyott
7. Madácsy László: A francia hadifogoly-költészet.	Elfogyott
8. Beretzk Péter: A Fehértó.	Elfogyott
9. Bibó István: Értelmiség és szakszerűség — — — — —	Ft 1.50
10. Scheiber Sándor: Kálmány Lajos leveleiből.	Elfogyott
11. Zsámbéki László: A tiszatáji ifjúság megoldatlan kérdései	Ft 1.50
12. Banner János: Szeged és környékének őstörténete — —	Ft 1.50
13. Zoltai István: Szabadművelődés a tanyavilágban.	Elfogyott
14. Erdődi József: Az orosz irodalom küldetése — — — — —	Ft 1.50
15. Ökrös László: Az alföldi népzenekeutató feladatai — —	Ft 1.50
16. Buday György: Az angol „Karácsonyi üdvözlet története”	Ft 1.50
17. Koltay-Kasner Jenő: A magyar szabadságharc visszhangja
Olaszországban — — — — —	Ft 1.50
18. Antalffy György: Népi közigazgatás és önkormányzat —	Ft 1.50
19. Antalffy György: Állam — mai állam — — — — —	Ft 1.50
20. Tóth László: 1848 — ahogy ma látjuk — — — — —	Ft 1.50
21. Erdődi József: Majakovszkij — — — — —	Ft 2.—
22. Halász Előd: Trakt — — — — —	Ft 2.—
23. Kálmán László: Bevezetés a színháztudományba — — — — —	Ft 8.—
24. Sebők Lajos: Homérosztudomány — — — — —	Ft 1.50
25. Birkás Géza: Egy francia író nő Szegeden 1884-ben — —	Ft 1.—
26. Scres József: Város, tanya és szabadművelődés — — — — —	Ft 1.50
27. Péter László: Mi a „népkultúra”? — — — — —	Ft 2.—
28. Martonyi János: Közigazgatási reformeszmék 1848-ban és ma	Ft 2.—
29. Képes Géza: Reményi József — — — — —	Ft 1.50
30. Ortlay Gyula: Berzeviczy Gergely — — — — —	Ft 2.—
31. Erdődi József: Puskin — a politikus költő — — — — —	Ft 1.50
32. Somfai László: A híd (Színmű egy felvonásban) — — — — —	Ft 3.—
33. Geréb György: Szocialista hang 1941-ben — — — — —	Ft 1.—

KAPHATÓK:

A „TISZATÁJ” KIADÓHIVATALÁBAN
SZEGED, Aradi Vértanúk-tere 3.

KARÁCSONYI ÚJDONSÁGOK!!!

Arany János	összes prózai művei	kötve 88.—
Benjámín László	Örökké élni	kart. 9.—
Juhász Ferenc	Szárnyas csikó	„ 7.—
Karinthy Ferenc	Szép élet	„ 8.50
Leonov	Sáskajárás	kötve 19.50
Tarlé	Talleyrand	„ 18.—
Turgenyev	Apák és fiúk	„ 21.—
Noszov	Vidám történetek	„ 13.—
Csukovszkij	Tótágas	„ 7.50
Olbracht	Anna	„ 20.—
Balzac	Hivatalnokok	„ 20.—
Chaucer	Canterbury mesék	„ 26.50
Schiller	Haramiák	„ 15.—

FRANKLIN KÖNYVKIADÓ NEMZETI VÁLLALAT